

Series II. — « ANALECTA OSBM » — Sectio I.  
Серія II. — « ЗАПИСКИ ЧСВВ » — Секція I.

---

ALEXANDER BARAN

# METROPOLIA KIOVIENSIS ET EPARCHIA MUKAČOVIENSIS

Ed. 2

ROMAE 1960

---

PP. BASILIANI - PIAZZA MADONNA DEI MONTI 3

ANALECTA ORDINIS S. BASILII MAGNI

SECTIO I

Series II. — « ANALECTA OSBM » — « ЗАПИСКИ ЧСВВ » - Серія II.

---

*Sectio I:*

# OPERA

Vol. X

ALEXANDER BARAN

METROPOLIA KIOVIENSIS ET EPARCHIA MUKAČOVIENSIS

ROMAE

Series II. — « ANALECTA OSBM » — Sectio I.  
Серія II. — « ЗАПИСКИ ЧСВВ » — Секція I.

---

ALEXANDER BARAN

# METROPOLIA KIOVIENSIS ET EPARCHIA MURAČOVIENSIS

Ed. 2

ROMAE 1960

---

PP. BASILIANI - PIAZZA MADONNA DEI MONTI 3

**IMPRIMI POTEST**

Romae, e Curia Generali Ordinis S. Basilii Magni, die 28-IV-1959.

**P. PAULUS MYSKIY**  
Protoarchimandrita - Superior Generalis

**IMPRIMATUR**

Romae, e Vicariatu Urbis, die 30-XI-1959.

✠ **ALOYSIUS TRAGLIA**  
*Archiep. pus Caesarien. Vicesgerens*

## PRAEFATIO

*Hac nostra aetate ucrainorum apud exteros exsul familia iubilaem solemniter celebrabat decies saeculare, ex quo Kioviensis Magna Ducissa, S. Olha, et Evangelii in Ucraina Aurora lavacro fuit abluta baptismatis. Quam ob rem hac dissertatione nos quoque iubilaem christianismi ucrainici adstipulari intendimus, cum extensionem influxumque huius christianismi in regionibus transcarpaticis illustremus.*

*Extensio autem et influxus Ecclesiae Kioviensis in regionibus transcarpaticis, seu, apud ucrainos carpaticos, pacificas relationes ecclesiasticas haud repraesentat, sed magis luctamen primae Sedis Ecclesiae Ucrainicae pro instituenda hierarchia his in regionibus ac peragenda S. Unione ucrainorum carpaticorum cum Sede Apostolica Romana fuit. Ut lectores hac de extensione influxuque Ecclesiae Kioviensis apud ucrainos carpaticos imaginem magis magisque claram habere possent, nos in expositione dissertationis methodum chronologicae descriptionis eventuumque historicorum logicae explicationis secuti sumus.*

*Ordinem chronologicum sequentes, brevi introductione de valore fontium Ucrainae Carpaticae praemissa, post caput, in quo de origine christianismi deque prima iurisdictione in regionibus transcarpaticis sermo erat, in capite secundo de erectione Eparchiae Mukačoviensis tractavimus. Secunda vero parte dissertationis nostrae Unionis Berestensensis influxum in Eparchia Mukačoviensi explicare conati sumus. Denique, in tertia parte conamina Metropolitanorum Kioviensium ucrainos carpaticos suae iurisdictioni submittendi illustrata sunt.*

*Manet, ut hoc loco magna cum gratitudine gratias Rev.mo Magistro Fregando Callaey, O.F.M. Cap., agamus, qui praelectionibus suis non solum Ecclesiae historiam noscere, sed ipsam Ecclesiam Dei amare nos edocuit indicationibusque suis perutilibus nos hoc in labore conscribendo adiuvabat. Item pares agimus gratias Rev.mo Michaëli Lacko, S. J., Pontif. Instituti Orientalium Studiorum Magistro, nec non Athanasio Welykyj, OSBM, Vicerectori Collegii S. Josaphat, qui peritissimis consiliis ac paterna benevolentia hisce in paginis conscribendis nobis adesse dignatus est, gratum animum pandimus.*

*Alexander Baran*

*Romae, die 26 Aprilis 1957.*



## INDEX RERUM

	PAG.
<i>Praefatio</i> . . . . .	V
<i>Fontes et Bibliographia.</i> . . . . .	IX
1. Fontes nondum editi. . . . .	IX
2. Fontes editi . . . . .	IX
3. Bibliographia . . . . .	X
<i>Abbreviationes</i> . . . . .	XII

### INTRODUCTIO

Art. 1. De Metropolia Kioviensi et Eparchia Mukačoviensi brevis notitia . . . . .	1
Art. 2. De valore fontium et bibliographiae respectu ad historiam Ucrainae Carpaticae . . . . .	2

### PARS PRIMA

#### MUNUS METROPOLIAE KIOVIENSIS IN ORTU EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS

	PAG.
CAPUT I. - Influxus Metropoliae Kioviensis in Ucraina Carpatica ante ortum Eparchiae Mukačoviensis . . . . .	11
CAPUT II - Origo Eparchiae Mukačoviensis . . . . .	26
Art. 1. Varias sententias de ortu Eparchiae Mukačoviensis . . . . .	26
Art. 2 Origo Eparchiae Mukačoviensis in nova luce . . . . .	31

### PARS SECUNDA

#### RELATIONES EPARCHIAM MUKAČOVIENSEM INTER ET METROPOLIAM KIOVIENSEM ANNIS 1498 - 1664

	PAG.
CAPUT I. - Dependens Episcoporum Mukačoviensium a Kioviensibus Metropolitae saec. XVI . . . . .	43



	PAG.
CAPUT II. - Influxus Protestantismi et Unionis Berestensis in Eparchia Mukačoviensi . . . . .	48
Art. 1. Ucraina Carpatica tempore diffusionis Protestantismi . . . . .	48
<del>Art. 2. Metropolia Kioviensis in praeparatione unionis Eparchiae Mukačoviensis . . . . .</del>	<del>52</del>
Art. 3. Eparchia Mukačoviensis tempore Unionis Užhorodensis et episcopatus Parthenii Petrovyč . . . . .	60

PARS TERTIA

CONAMINA EPARCHIAM MUKAČOVIENSEM METROPOLITAE KIOVIENSI SUBIICIENDI

	PAG.
CAPUT I. - De submissione Eparchiae Mukačoviensis annis 1662-1689 . . . . .	65
Art. 1. Initium controversiae circa dependentiam Eparchiae Mukačoviensis . . . . .	65
Art. 2. De controversia circa ius nominationis Episcopi Mukačoviensis . . . . .	67
Art. 3. Causa Eparchiae Mukačoviensis apud Sedem Apostolicam . . . . .	70
Art. 4. Nominatio Episcopi Josephi Vološynovskyj . . . . .	75
Art. 5. Joannes Malachovskyj - Administrator Eparchiae Mukačoviensis . . . . .	78
Art. 6. Vicissitudines Eparchiae Mukačoviensis annis 1672-1689 . . . . .	81
Art. 7. Nominatio Josephi J. De Camillis . . . . .	87
CAPUT II. - Ultimae relationes Metropoliae Kioviensis ad Eparchiam Mukačoviensem . . . . .	90
Art. 1. Actio Principis Francisci II Rakoczi . . . . .	90
Art. 2. Nominatio Polycarpi Fylypovyč . . . . .	95
Art. 3. Definitiva submitio Eparchiae Mukačoviensis iurisdictioni Primatis Hungariae . . . . .	99
<i>Conclusio</i> . . . . .	103

APPENDIX

Obligatio Synodi Zamostianae in Ucraina Carpatica saec. XVIII . . . . .	105
---	-----

## FONTES ET BIBLIOGRAPHIA

### I. Fontes nondum editi

1. ARCHIVUM SECRETUM VATICANUM (ASV).
  - a) Archivum Nuntiaturae Vindobonensis, vol. 79.
  - b) Archivum S. Congregationis Concistorialis.
    1. Acta Congregationis Concistorialis anni 1771.
2. ARCHIVUM S. CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE (APF).
  - a) Scritture Originali Riferite nelle Congregazioni Generali, voll.: 508, 558, 560, 569, 579, 610, 614.
  - b) Scritture riferite nei Congressi: Greci di Croazia, Dalmazia, Schiavonia, Transilvania, Ungheria, vol. 1 (1642-1760); vol. 2 (1761-1845).
  - c) Scritture riferite nei Congressi: Ungheria, Transilvania, voll.: 1, 2.
  - d) Scritture riferite nelle Congregazioni Rutene, 1658-1666.
  - e) Fondo Vienna, voll.: 17, 18.
  - f) Congregazioni Particolari, voll.: 20, 21, 29.

### II. Fontes editi

- ARCHIVUM RAKOCZIANUM, Budapest 1875, t. IV.
- BASILOVITS J., *Brevis notitia fundationis Theodori Koriathovits, olim Ducis de Munkacs, pro Religiosis Ordinis Sancti Basilii Magni, in monte Csernek and Munkacs Anno MCCCLX factae*, t. I-II., Cassoviae 1799-1804.
- BARAN A., *Quaedam ad Biographiam Josephi Vološynovskij, Episcopi Mukačoviensis*, in « *Analecta OSBM* », ser. II, vol. II, pp. 209-227.
- FEJER L., *Codex Diplomaticus Hungariae*, Budae 1829-1866.
- HALUŠČYNSKYJ T. - WELYKYJ A., *Epistolae Josephi Velamin Rutskyj*, Romae 1956.
- HODINKA A., *A munkácsi gör. szert. püspökség Okmánytára 1458-1715*, Ungvár 1911. Citabitur: Okm.
- *Documenta Koriatoviciana et fundatio monasterii Munkaciensis*, in ZCSVV, Romae, vol. I, fasc. 2-3, pp. 339-359; fasc. 4, pp. 525-551; vol. II, fasc. 1-2, pp. 166-189.
- LACKO M., *Unio Užhorodensis Ruthenorum Carpathicorum cum Ecclesia Catholica*, Romae 1955.
- MIHALYI J., *Máramarosi diplomák a XIV és XV százabdól*, M-Sziget 1900.
- NILLES N., *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris Coronae S. Stephani*, 2 voll., Oeniponte 1885.
- PAULER-SZILAGYI, *A magyar honfoglalás kútfoi*, Budapest 1900.
- PETROV A., *Drevnejšija gramoty po istoriji Karpatorusskoj Cerkvi i jerarchiji 1391-1498*, Praga 1930.
- « *Staraja vjera* » i unija v XVII-XVIII vv., 2 voll., S. Peterburgh 1905-1906.

- PETRUŠEVYČ A. S., *Svodnaja halicko-russkaja letopis s 1600 po 1700 g.*, L'vov 1874.  
 PETRUŠEVYČ A. S., *Dopolnenije ko svodnoj halicko-russkoj letopisi*, L'vov 1893.  
*Polnoje Sobranije Russkich Letopisej*, Sankt-Peterburg 1863, t. VII, IX, XXIV.  
 PRISELKOV M., *Troickaja letopis*, Moskva 1950.  
 THEINER A., *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae Gentiumque Finitimarum Historiam Illustrantia*, t. III, Romae 1863.  
 WELYKYJ A., *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia (1075-1953)*, 2 voll., Romae 1953-1954.  
 — *Acta S. C. de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjæ spectantia*, 1-4 voll. 1622-1769, Romae 1953-1955.  
 — *Litterae S. C. de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjæ spectantes*, 2 voll. 1622-1710, Romae 1954-1955.  
 — *Epistolae Metropolitaram Kioviensium Catholicorum: Raphaelis Korsak, Antonii Sielava, Gabrielis Kolenda*, Romae 1956.  
 — *Epistolae Metropolitaram Kioviensium Catholicorum: C. Zochowskyj, L. Zalenskyj, G. Wynyckyj*, Romae 1958.  
 — *Congregationes Particulares Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjæ spectantes*, vol. I, 1622-1728, Romae.

### III. Bibliographia

- AMMANN A. M., *Storia della Chiesa Russa*, Torino 1948.  
 BATTYANY I., *Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae*, Albae-Carolinae 1785.  
 BIDERMANN I., *Die ungarischen Ruthenen, ihr Wohngebiet, ihr Erwerb und ihre Geschichte*, 2 tt., Innsbruck 1862-1867.  
 BOBAK A., *De iure patronatus supremi quoad Ecclesiam Ruthenicam in Hungaria*, Romae 1943.  
 BONKALO A., *Die ungarländischen Ruthenen*, in «Ungarische Jahrbücher», Berlin 1921, I.  
 BUČYNSKYJ B., *Studii z istorii cerkovnoji unii*, in «ZNTŠ» 1908, t. LXXXV.  
 BUNEA A., *Jerarchia Romanilor din Ardeal si Hungaria*, Blas 1904.  
 CALLAËY F., *Praelectiones Historiae Ecclesiasticae*, t. II, Romae 1950.  
 CZIPLE S., *A marmarosi püspökség kerdése*, Budapest (sine anno).  
 DOBRJANSKYJ A., *Istorija Epyskopov trech sojedynenych eparchij Peremyšskoj, Samborskoj i Sanockoj*, L'vov 1893.  
 DULYŠKOVYČ I., *Istoričeskija Čerty Ugro-Russkich*, t. I-III, Ungvar 1875.  
 ENDLICHER ST. J., *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana*, Leipzig 1931.  
*Encyklopedyja powszechna*, Warszawa 1863, t. XII, XVII.  
 FIEDLER J., *Beiträge zur Geschichte der Union der Ruthenen in Nord-Ungarn und der Immunität des Clerus derselben*, in «Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften», Philosophisch-historische Classe, t. XXXIX/IV, Wien 1862.  
 FRAKNOI V., *A magyar királyi kegyuri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*, Budapest 1895.  
 — *A Magyar Nemzet Története*, t. I-III, Budapest 1873.  
 FRANCEV V., *Obzor važnejšich izučenij Ugorskoj Rusi*, in «Russkij Filologičeskij Vestnik», t. I, Waršawa, 1901.  
 GATTI C. - KOROLEVSKIJ C., *I Riti e le Chiese Orientali*, Genova 1942.  
 GOLUBINSKIJ E., *Istorija Russkoj Cerkvi*, t. I-II, Moskva 1900-1911.  
 HADŽEĀA J., *Dva istoričeskich voprosa*, Užhorod 1928.  
 HADŽEĀA V., *Dodatky k istoriji Rusyniv i ruskych cerkvej v Maramoroši*, Užhorod 1922.  
 — Idem in districtu Ung, Užhorod 1924.  
 — Idem in districtu Ugoča, Užhorod 1927.  
 — Idem in districtu Zemplyn, Užhorod 1931-1936.  
 — *Perva proba istoriji hr.-kat. Mukačevskoji eparchiji*, in «NZTP», Užhorod 1924.

- *Josyf Vološynovskij i Ivan Malachovskij, epyskop peremyskij, jak epyskop mukačivskij*, in «*Anacleta OSBM*», ser. I/t, IV, Zovkva 1932.
- *Prehled cirkevnych dejin na Podkarpatskè Rusi*, Bratislava 1936.
- HARASIEWICZ M., *Annales Ecclesiae Ruthenae*, Leopoli 1862.
- HODINKA A., *A Munkácsi görög-katholikus püspökség története*, Budapest 1910, Citabimus: Tört.
- *A kárpátaljai ruthének lakóhelye, gazdaságuk és multjuk*, Budapest 1923.
- *Adalékok az ungvári vár és tartománya és Ungvár város történetéhez*, Ungvár 1917.
- HOMAN B., *Geschichte des hungarischen Mittelalters*, t. I, Berlin 1940.
- HOMAN B. - SZEKFU Gy., *Magyar története*, t. I-V, Budapest 1935-1936.
- HRUŠEVSKYJ M., *Istoria Rusy-Ukrainy*, t. I-VIII, Lviv 1898-1922.
- JORGA N., *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, Bucarest 1940.
- KARACSONYI I., *A magyar nemzet történeti joga hazánk területéhez a Kárpátoktól le az Adriáig*, Nagyvárad 1916.
- KATONA ST., *Epitome Chronologica Rerum Hungaricarum*, t. I-III, Budae 1796.
- KONDRATOVYČ I., *Istoriya Podkarpatskoj Rusy*, Užhorod 1930.
- KRALYCKYJ A., *Monastyri Ugorskoj Rusy*, in «*Vremennik Stavropigijskaho Instituta na h. 1871*», L'vov 1871.
- LEHOCZY T., *A beregmegyei görög-szertartásu katolikus lelkészségek története a XIX század végéig*, Munkács 1907.
- *Beregvármegye leírása*, Budapest 1876.
- LOZOVEI P., *De Metropolitanum Kioviensium Potestate*, Romae 1951, (manuscriptum).
- LUKINICH I., *Erdély területi változásai*, Budapest 1918.
- MARKI S., *II Rákóczi Ferencz*, t. I-III, Budapest 1907-1911.
- MERCATI G., *Scritti di Isidoro il Cardinale Rutheno*, Roma 1926.
- MÉSZAROS K., *A magyarországi oroszok története*, Pesth 1850.
- MONDOK J., *Brevi historica notitia dioecesis Munkácsiensis*, in «*Schematismo*» Eparchiae Mukačoviensis a. 1878, Ungvarini 1878.
- MYCJUK O., *Narys z socialno-hospodarskoj istoriji Pidkarpatskoj Rusy*, Užhorod 1936.
- NEDZELSKYJ E., *Očerok karpatorusskoj literatury*, Užhorod 1932.
- NIEDERLE L., *Slovanské Starožitonisti* (Puvod a počátky Slovanů Vychodnich), vol. I, Praha 1924.
- PAČOVSKYJ V., *Istoria Pidkarpatskoj Rusy*, Užhorod 1920-1922.
- PANKEVYČ I., *Michail Orosveguskij čy Michail Theodul*, in «*NZTP*», Užhorod 1925.
- PAPP Gy., *A munkácsi püspökség eredete*, in «*Keleti Egyház*», Miskolc 1940.
- *Magyország Primásának joghatósága és a Görögkatholikus Egyház*, Miskolc 1943.
- *A magyar görögkatholikus egyház partikuláris jogforásai*, Budapest 1943.
- *Az ungvári unio időpontja*, in «*Keleti Egyház*», Miskolc 1941.
- PASTERNAK J., *Korotka archeolohija Zachidno Ukrajinskykh zemel*, in «*Bohoslovia*» t. X., L'viv.
- PAVLOV A., *Pamjatniki drevne-russkago kanoničeskavo prava*, in «*Russkaja Istoričeskaja Biblioteka*», t. VI, S. Peterburg 1908.
- PEKAR B., *De erectione canonica Eparchiae Mukačoviensis*, Romae 1956.
- PELESZ J., *Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart*, Wien 1878-1880.
- PERFECKYJ E., *Obzor ugro-russkoj istoriografii*, in «*Izvestija rus. j.I.A.N.*» a. 1914.
- *Religioznoje dviženije v XVI-om i načale XVII-vo vekov v ugorskoj Rusi*, in «*Izvestija rus. j.I.A.N.*» a. 1915.
- *Pečatnaja cerkovno-slavjanskaja kniga Ugorskoj Rusi v XVII i XVIII vekach*, in «*Izvestija rus. j.I.A.N.*» a. 1916.
- *Vasylij Tarasovyč, epyskop mukačivskij*, - *Do istorii počatkov cerkonoji uniji v Pidkarpattju*, in «*NZTP*», Užhorod 1923.
- PETROV A., *O podložnosti gramoty knjaza Teodora Koriatoviča 1360 g.*, S. Peterburg 1906.
- *Predeľy ugorusskoj rječi v 1773 g. po oficijnym dannym*, S. Peterburg 1911.
- *Otvuk reformaciji v russkom Zakarpat'i XVI v.*, in «*Vestnik kralovské české spolenčnosti nauk*» a. 1923, Praha 1923.
- *Duchovno-poleměskija sočinenija Iereja Michaila Orosvegovskavo Andrelly*, Praha 1932.

- *Urbar*, S. Peterburg 1905.  
 — *Drevnejšaja na Karpatorusskoj territorii šoltysskaja gramota 1329 g.*, Užgorod 1929.  
 — *Drevnejšaja cerkovno-slavjanskaja gramota 1404 g. o Karpatorusskoj territorii*, Užhorod 1927.  
 — *Pamjatky cerkovno-religioznoj žizni Ugro-russov XVI-XVII vv.*, Petrograd 1921.  
 PETRUŠEVYČ A., *Kratkoie istoričeskoje izvestije o vvedeniji christiianstva v Prekarpatskych stranach vo vremena Sv. Kirila i Metodija*, Lvov 1882.  
 PLAUER GY., *A magyar nemzet története az Arpádházi királyok alatt*, Budapest 1899.  
 PODKARPATSKA RUS': *obraz obstojaatelstv pryrodných, hospodarskych, polytyčeskych, cerkovnych, jazykovych i prosvitytelnych*, New-York 1924.  
 PRASZKO J., *De Ecclesia Ruthena Catholica sede metropolitana vacante 1655-1665*, Romae 1944.  
 SCHAGUNA I., *Geschichte der griechisch-orientalischen Kirche in Oesterreich*, Hermannstadt 1862.  
 SIPOS S., *Enchiridion iuris canonici*, Pécs 1940.  
 STASIV M., *De Metropoliae Haliciensis Restauratione*, Romae 1954 (manuscriptum).  
 SUVOROV N., *Učebnik cerkovnago prava*, Moskva 1908.  
 TAUBER, *Manuale iuris canonici continuo respectu habito ad Hungariam*, Sabariae 1908.  
 TOMCSANYI L., *A fökegyur szerepe a püspökök kinevezésénél*, Budapest 1922.  
 TOMAŠIVSKYJ S., *Uhorščyna i Polšča na počatku XVIII v.*, in «ZNTS» t. 84-86, Lviv 1908.

---

## ABBREVIATIONES

APF	Archivum S. Congregationis de Propaganda Fide.
ARSI	Archivum Romanum Societatis Jesu.
ASV	Archivum Secretum Vaticanum.
NZTP	Naukovyj Zbirnyk Tovarystva Prosvity, Užhorod.
OSBM	Ordo Sancti Basilii Magni.
PSRL	Polnoje Sobranije Russkich Letopisej.
Scritt. rif. nei Congressi Greci di C.D.S.T.U.:	Scritture riferite nei Congressi Greci di Croazia, Dalmazia, Schiavonia, Transylvania ed Ungheria.
Scritt. rif. nei Congressi U.T.:	Scritture riferite nei Congressi di Ungheria e Transylvania.
ZNTS	Zapysky Naukovoho Tovarystva im. Sevčenka.

## INTRODUCTIO

### ART. 1.

#### DE METROPOLIA KIOVIENSI ET EPARCHIA MUKAČOVIENSI BREVIS NOTITIA.

Post conversionem ad fidem christianam, anno 988, slavorum orientali-um, in terris hodiernae Ucrainae, Bielorussiae et partim Moscoviae vi-ventium, Urbe Kioviae Metropolia erecta fuit. Cuius Metropoliae iurisdic-tioni, usque ad saeculum XIX, omnes Ucrainae Bielorussiaeque eparchiae suberant. Una tantum fuit eparchia, nempe Mukačoviensis, quae, etsi a dicta Metropolia constituta esset, ob causas politicas, ab eius iurisdictione detracta est. Attamen, praeter hanc detractionem, Metropolia Kioviensis usque ad annum 1718 certum hanc in eparchiam influxum exercuit; qui influxus totam evolutionem vitae ecclesiasticae huius eparchiae direxit. Hanc ob rem in dissertatione nostra historiam dicti influxus Metropoliae Kioviensis describere intendimus.

Eparchia Mukačoviensis, cuius origo a saeculo XV deducitur, fuit una ex extensoribus Eparchiis Ecclesiae Orientalis, cum, usque ad saeculum XIX, omnes catholici, ritus slavi, 13 Comitatum Hungariae septentrionalis ad eam pertinerent.<sup>1</sup> Tempore solummodo recentiori cum institutione Eparchiae Fragopolitanae (anno 1818) erectioneque Episcopatus Hajdudorogensis (anno 1912), dismembratio dictae Eparchiae facta est.<sup>2</sup> Nobis tamen haec dismembratio parum interest, nam in dissertatione nostra de antiqua, adhuc unita, Eparchia Mukačoviensi tractatur.

Fideles huius Mukačoviensis Eparchiae sub aspectu nationali ucraini considerandi sunt, qui etiamsi olim « ruthenos » se vocari maluerunt, de-cursu tamen temporum, nomine mutato, « ucrainos » se nominari ceperunt, identicam stirpem originemque cum populo, habitante in territorio totius

---

<sup>1</sup> Hi 13 Comitatus fuerunt: Maramoroš, Ugoča, Satmar, Bereg, Sabolč, Už, Zemplin, Abov, Boršod, Torna, Gemer, Supiš. Šaros.

<sup>2</sup> GATTI C. - KOROLEVSKIJ C., *I Riti e le Chiese Orientali*, Genova 1942, p. 698-700.

Ucrainae asseverantes. Generaliter notum probatumque est, ucrainos carpaticos in hodiernam eorum patriam ut coloni, a saeculo VIII - ad saeculum XVII, diversis coetibus et temporibus pervenisse, secumque fidem christianam slavorum orientalium transtulisse. Territorium principale ab iis habitatum nuperrime « Ucraina Carpatica » vocatur.

## ART. 2.

### DE VALORE FONTIUM ET BIBLIOGRAPHIAE RESPECTU AD HISTORIAM UCRAINAE CARPATICAE.

Ex archeologia,<sup>3</sup> ex antiquis denominationibus locorum, fluvium et montium,<sup>4</sup> nec non ex opere « *Gesta Hungarorum* », ab « Anonimo » notario Regis Bela (Adalberti) III, saec. XII conscripto,<sup>5</sup> de existentia slavorum orientalium in Ucraina Carpatica iam ante adventum hungarorum constat. Attamen, proh dolor, de vita sociali, nationali ac religiosa horum slavorum orientalium, qui prima membra hodierni ucrainici populi in Carpatia fuere, usque ad saec. XIII, historicis in fontibus, qui hucusque extant, nihil inveniri potest.<sup>6</sup> Primaria documenta, sic dictae « litterae Kenesiorum et Šoltesorum », quaeque ad historiam initialem carpato-ucrainorum saltem aliquam lucem afferre possunt, non nisi saec. XIII apparuerunt.<sup>7</sup> « Kenesii » et « Šoltesi » dominorum possessorum, ad repopulandum Ucrainae Carpaticae territorium, a tartaris devastatum, agentes fuerunt, eorumque « litterae » contractus cum domino possessore initos significabant, per quas loci, tempora ac modi ipsius repopulationis, nec non obli-

<sup>3</sup> LEHOCZKY T., *Beregvármegeye leirása*, Budapest 1876.; PASTERNAK J., *Korotka archeologia Zachidno-Ukrajinskych zemel*, in « *Bohoslovia* », vol. X.

<sup>4</sup> HOMAN B., *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Berlin 1940, V. I, p. 85-86.; HADŽEGA V., *Dodatky k istoriji rusynov i ruskych cerkvej v Užanskoj Župi*, Užhorod 1924, p. 3-15.; LEHOCZKY T., *op. cit.*; KRAL J., *Osídlení Karpatské Rusi*, Praha 1923, p. 3-5.

<sup>5</sup> ENDLICHER S. L., *Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana*, Leipzig 1930, p. 1-54.

<sup>6</sup> Adsunt quidam fontes, ex.gr. *Annales Hildesheimenses*, quae Principem Emericum, filium Regis Hungariae S. Stephani I, ut « Ducem Ruizorum » nominant (Vide: PERTZ H. G., *Monumenta Germaniae Historica*, Hannoverae 1938, v. III, p. 98.) et « *Vita Chunradi* » Archiepiscopi Salisburgensis, ubi legitur de Rege hungarorum Bela II, quod anno 1131 « in marchia Ruthenorum morabatur » (Vide: PERTZ H. G., *op. cit.*, v. XI, p. 62-67.). Tamen post refutationem Alexei PETROV (in « *Drevnejšija gramoty po istorii karpatorusskoj cerkvi i ierarchii 1391-1498 g.*», Praha 1930, p. 26-33.) hi textus argumentum sat dubium praebent.

<sup>7</sup> Pars harum « litterarum » keneziorum et šoltesorum nunc existentium custoditur in Archivo Eparchiae Mukačoviensis et in Archivo statali Hungariae, altera vero erat in manibus privatis Antonii Hodinka.

gationes novorum colonorum determinabantur.<sup>8</sup> Secundum celebrem historiographum Antonium Hodinka multorum pagorum carpto-ucrainorum nunc existentium historia tali cum « littera » initium habet.<sup>9</sup>

Ex secundo dimidio saeculi XIV atque ex saeculo XV iam plura habemus documenta, quae primaevae vitae religiosae carpto-ucrainorum historiam conditionesque tangunt et aliquomodo explicant. Hanc ad categoriam fontium pertinent diplomata monasteriorum Mukačoviensis, ac Hrušovien-sis, publice edita ab. A. Petrov et a J. Mihályi,<sup>10</sup> nec non scripta privata ac iuridica dominorum terrestrium.<sup>11</sup> Quae documenta historicis, initia religionis carpto-ucrainorum describentibus, auxilio fuerunt, quamvis ab elaborandam saeculi XV historiam huius territorii ipsa sola nullo modo sufficere potuerunt. Solummodo saeculum XVI cum suis « Conscriptionibus urbarialibus » fontes praebet ad studia historica Ucrainam Carpticam eiusque populum spectantia plenius elaboranda. « Conscriptiones urbariales », aut vulgo « Urbarium », etimologice e verbo hungarico « urbèr » provenit, quod verbum contractum specialem, dominum inter et ipsum servum glebae circa mutuas eorum obligationes initum, significat.<sup>12</sup> Initio hae conscriptiones, uti iam dictum est, solummodo obligationes servorum glebae notabant, de-cursu autem temporum etiam statum familiarem, socialem et religiosum horum servorum describebant, simul cum bonis omnibus in eorum possessione existentibus.<sup>13</sup> Ita in re religionis de quaestionibus tam particularibus quoque, ut ex. gr. de validitate sacerdotum ucrainorum matrimonii, agebant.<sup>14</sup> Eodem autem saeculo praeter « conscriptiones urbariales » et alia documenta ortum suum habent, quae de Ecclesia carpto-ucrainorum tractant. Protestantismi enim diffusionis causa in Hungaria et domini terrestres de religione suorum servorum glebae magis curare coeperunt. Sed, cum conscriptiones urbariales, collectae depositaeque diversis in tabulariis, lucem editorialem nunquam videbant, documenta de statu religionis carpto-ucrainorum in « Diplomatario »<sup>15</sup> Antonii Hodinka vulgabantur.

<sup>8</sup> HODINKA A., *A kàrpátaljai rutènek lakòhelye, gazdasàguk ès multjuk*, Budapest 1923, p. 13-15.; EIUSDEM: *A munkàcsi görög-katholikus püspökség története*, Budapest 1909, p. 75-77. Totam autem bibliographiam hac de quaestione notat BOBAK A., *De iure patronatus supremi quoad Ecclesiam Ruthenicam in Hungaria*, Romae 1943, p. 37-38.

<sup>9</sup> HODINKA A., *A kàrpátaljai rutènek lakòhelye...*, p. 14.

<sup>10</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty po istorii karpatorusskoj cerkvi i ierarchii 1391-1498 g.*, Praha 1930.; MIHALYI J., *Màrmarosi diplomák a XIV ès XV századból*, Màrmaros-Sziget 1900.

<sup>11</sup> NAGI GY., *Grof Sztàray család oklevèltàra*, Budapest 1887-9, t. I-II.

<sup>12</sup> PETROV A., *Urbar*, Peterburg 1905, p. 5.

<sup>13</sup> IBIDEM. Ad finem sui operis auctor publicat exemplar horum « Urbariorum ».

<sup>14</sup> LEHOCZKY T., *A beregmegyei görög-katholikus lelkészszégek története*, Munkács 1904, p. 11-12.

<sup>15</sup> HODINKA A., *A munkàcsi gör. szert. püspökség okmànytàra*, Ungvár 1911.



In fine, aetate unionis Eparchiae Mukačoviensis, seu ab initio saeculi XVII usque ad conversionem sacerdotum Maramorosiensium (1721), forsitan nulla ex Eparchiis Ecclesiae Ucrainae historiam tam copiosis documentis roboratam habet, quam Eparchia Mukačoviensis. Causa vero huius abundantiae fontium et documentorum ex ipsis circumstantiis Eparchiae provenit. Nam luctae religiosae ac iuridicae unitorum contra dissidentes sectasque protestanticas, sicut et pertractationes cum Sede Apostolica de quaestionibus unionis, copiam praebent documentorum, quae diversis in archivis asservantur ibique ad hodiernam diem custodiuntur.

Fontes huius aetatis collecti ac editi sunt a variis auctoribus. Quorum primus N. Nilles considerari potest, qui anno 1885 nonnulla documenta, in archivis Hungariae reperta, typis dedit.<sup>16</sup> Anno vero 1906 A. Petrov documenta ad resistentiam disunitorum veritati catholicae spectantia edidit.<sup>17</sup> Hae tamen editiones remanserunt adhuc incompletae, nam: 1) non nisi ad quaedam momenta historiae Eparchiae Mukačoviensis restringebantur, 2) et pauca archiva et tabularia auctores praedicti investigare potuerunt.<sup>18</sup>

Primum opus quasi completum fontium Mukačoviensium aetatis unionisticae fuit « *Diplomatarium* » Antonii Hodinka, anno 1911 editum. Quo in opere, ordine chronologico, omnia quasi documenta Archivorum Ucrainae Carpathicae, Hungariae, Vindobonae, atque perplurima Archivi Romani S. Congregationis de Propaganda Fide collecta sunt.<sup>19</sup> Propterea usque ad nostra tempora *Diplomatarium* Antonii Hodinka ut collectio fundamentalis fontium historicorum Eparchiae Mukačoviensis remansit, quae editionibus novissimis solummodo completur. Huiusmodi complementum novissimum factum est a Michaële Lacko, S. J., in sui operis de « *Unione Užhorodensi* » appendice, seu a pagina 193 ad 256,<sup>20</sup> nec non a nobis ipsis, in editione documentorum Episcopi Josephi Vološynovskij.<sup>21</sup>

<sup>16</sup> NILLES N., *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris Coronae S. Stephani*, Oeniponte 1885. De Ecclesia ucrainorum carpathicorum agit in II volumine, a pagina 820 ad 914.

<sup>17</sup> PETROV A., *Staraja Vera i Unia*, Peterburg 1906.

<sup>18</sup> Hi auctores publice ediderunt archiva Hungariae ac Ucrainae Carpathicae. Tamen neque horum archivorum omnia sumebant documenta, sed ea solummodo, quae absque particulari investigatione invenire potuerunt.

<sup>19</sup> Personalis investigatio Antonii Hodinka in Archivo S. Congregationis de Propaganda Fide eo tempore nimis difficilis fuit. Ideo ipse documenta edidit, quae ab officialibus Archivi pro eo transcripta erant.

<sup>20</sup> LACKO M., *Unio Užhorodensis Ruthenorum Carpathicorum cum Ecclesia Catholica*, Romae 1955.

<sup>21</sup> BARAN A., *Quaedam ad Biographiam Josephi Vološynovskij Ep. Mukačoviensis*, in « *Analectis OSBM* », Romae 1954, vol. II, II ser. p. 209-227.

Nuper autem, Athanasii Welykyj OSBM cura et labore, nova collectio Documentorum Romanorum Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielorussiae spectantium ortum suum habuit,<sup>22</sup> quae omnia quoque documenta Eparchiae Mukačoviensis in Archivis Romanis inventa continet. Haec nova collectio vero maximum suum meritum habebit in editione fontium aetatis postunionisticae, qua unus e maximis eventibus historiae carpato-ucrainorum contigit, nempe « erectio canonica Eparchiae Mukačoviensis » (1771). Praeterea notandum est, fontes historicos carpato-ucrainorum totius saeculi XVIII non in ipsa Ucraina Carpatica, sed Romae in Archivo Vaticano custodiri. Itaque in editionibus Athanasii Welykyj documenta historico-ecclesiastica ucrainorum carpaticorum saltem usque ad initium saeculi XIX omnia fere habebimus. In fine, mentionis digna sunt opera antiquiorum auctorum, Joanicii nempe Basilovits<sup>23</sup> et Ioannis Dulyškovyč,<sup>24</sup> ubi multa inveniuntur de Ecclesia Mukačoviensi, ex documentis originariis diversorum archivorum transcripta.

Ad bibliographiam quod spectat, accuratiorem eius descriptionem non duximus esse necessariam, nam duo dantur praesertim auctores, nempe V. Francev<sup>25</sup> ac E. Perfeckyj,<sup>26</sup> qui vel in minimis totam hanc bibliographiam collegerunt atque crisi subiecerunt non ita pridem. Propterea nobis servavimus onus delineandi tantummodo principia, cursus ac intentiones scriptorum historicorum Ucrainae Carpaticae ad meliorem nostrae dissertationis intelligibilitatem.

Ad historiam nostrae gentis, in Montibus Carpaticis viventis, elaborandam, plurimi quam eredi potest historiae studiosi operam suam dederunt. Eorum tamen activatas universam huius populi historiam numquam pro obiecto habuit, cum saepe saepius ad tres partes diversas restringeretur. Quarum prima de adventu carpato-ucrainorum in actualem eorum patriam deque eorum statu in domino hungarico Regum Arpadianorum, usque ad saeculum XIII, pertractat.

---

<sup>22</sup> Hac in editione diversae inveniuntur sectiones ut: Acta Congregationum, Documenta Pontificum Romanorum, Epistolae Metropolitanarum et Episcoporum, Litterae Nuntiorum Apostolicorum...

<sup>23</sup> BASILOVITS J., *Brevis notitia fundationis Theodori Koriatovits, olim Ducis de Munkács, pro Religiosis Ordinis Sancti Basilii Magni, in monte Csernek ad Munkács Anno MCCCCLX factae*, I-II vol., Cassoviae 1799-1805.

<sup>24</sup> DULYŠKOVYČ I., *Istoričeskija čerty Ugro-Russkych*, Ungvár 1875.

<sup>25</sup> FRANCEV V., *Obzor važnejšich izučenij Urgorskoj Rusi*, in « *Russkij Filolohičeskij Vestnik* (Varšava), an. 1901, vol. I, pp. 145-197. Hoc opus solummodo partem bibliographiae auctoris, integre numquam publicatae, constituit.

<sup>26</sup> PERFECKYJ E., *Obzor ugro-russkoj istoriografii*, in « *Izvestija* » rus. j. I.A.N., an. XX, vol. I, pp. 291-341.

Auctores ucraini, uti Lucskay,<sup>27</sup> Dulyškovyč,<sup>28</sup> Hrusevskyj<sup>29</sup> et Hadžega<sup>30</sup> asserunt generatim, tempore adventus hungarorum in territorium Ucrainae Carpaticae iam quamdam provinciam ucrainam, suis legibus viventem, extitisse, eamque tantummodo tempore Regum Anjuorum, saeculo nempe XIV, suis legibus uti desiisse. Hungarici vero auctores in contrariam abierunt partem, asserendo: ucrainos carpaticos nonnisi saeculis XIII-XIV in territorio hungarorum dominio subiecto colonias extruere caepisse.<sup>31</sup> Uti videtur, de eadem quaestione historiographi harum duarum nationum in sententias omnino contrarias abierunt. Haec autem dissensio ortum suum habet non ex rationibus verae historiographiae, sed magis magisque excitata fuit tempore nationalismi hungarici, qui sibi quoddam « ius historico-politicum » ad occupationem permanentem totius territorii Carpatici efformavit.<sup>32</sup> Nos vero ut ad veritatem historicam pertingere possimus, debemus super omnia agnoscere, et ucrainorum, et hungarorum sententiam absque ullo fundamento esse.

Hac de re maiori cum respectu ad obiectum A. Petrov tractare contendeat,<sup>33</sup> tamen et ipse a quodam influxu Antonii Hodinka, fundatoris sententiae hungarico-irredentisticae, sese liberare non potuit.<sup>34</sup> A. Petrov, licet influentiam slavorum orientalium seu ucrainorum prae-colonorum iam a saeculo VII-VIII agnosceret, tamen secundum eius opinionem illi coloni tam

<sup>27</sup> Proh dolor, opus Michaelis LUCSKAY: « *Historia Carpato-Ruthenorum* », quod nunquam editum fuit, nobis consulere non est datum. Tamen alius historicus Ucrainae Carpaticae, nempe DULYŠKOVYČ I., *op. cit.*, vol. I, p. 85-86, integram eius sententiam descripsit.

<sup>28</sup> DULYŠKOVYČ I., *op. cit.*, vol. I, p. 119-133.

<sup>29</sup> HRUŠEVSKYJ M., *Istoria Ukraïny-Rusy*, Kyjiv 1913, vol. I, p. 223-226.

<sup>30</sup> HADŽEGA V., *Dodatky k istorii Rusynôv i ruskych cerkvej v buv. župi zemplynskôj*, Užhorod 1931, p. 66-87.

<sup>31</sup> HODINKA A., *munkácsi gör. kat. püspökség története*, Budapest 1909, p. 37-80; EIUDEM: *A kárpátaljai ruthének lakóhelye...*, p. 1-18.; BONKALO A., *Die Ungarischen Ruthenen*, in « *Ungarische Jahrbücher* », vol. I.; KARACSONYI I., *A magyar nemzet történeti joga hazánk területéhez a Kárpátoktól le az Adriáig*, Nagyvárad 1916.; BORAK A., *De jure patronatus supremi quoad Ecclesiam Ruthenicam in Hungaria*, Romae 1943, p. 36.

<sup>32</sup> Hunc aspectum politicum in historiographia carpato-ucrainerum bene descripsit A. PETROV *Drevnejšija gramoty...*, p. VIII-IX. Deinde in libro « *Transilvania* », edito a « *Società Storica Ungherese* » anno 1940, et speciali modo in articulo HOMAN BALINT: « *La missione del popolo ungherese nel Bacino Carpatico* », p. 21-36, legere possumus de conceptu politico hungarorum de « *Bacino Carpatico* ».

<sup>33</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 1-88.

<sup>34</sup> HODINKA in opere suo « *A kárpátaljai ruthének lakóhelye* », et in articulo « *Schematismi* » Eparchiae Mukačoviensis anno 1899, negabat omnimodam existentiam vitae humanae in Ucraina Carpatica usque ad saeculum XIII: « *Regio haec saeculo XI, XII, XIII.... vacua et habitatoribus destituta erat. In densissimis silvis, quibus provincia haec, ultra indagines regni iacens, tecta erat, venationes solatim solebant exercere reges atque principes, qua de causa hic et illic caniferi, draucarum ac alii venatores regum, necnon custodes silvarum commorabantur....* »; Cfr. *Schematismus Ep. Muk. a. 1899*.

pauci fuerunt, quod nullum momentum pro vita alicuius nationis habere potuerunt, itaque secundum Petrov solummodo per affluentiam ucrainorum saeculi XIII natio ucrainica (ruthena) in Hungaria septentrionali orta est.<sup>35</sup> In fine, nos, ut peculiari quadam consideratione conclusinem huic quaestioni ponamus, cum A. Petrov adfirmamus, primos colonos ucrainos carpaticos, vel sicut eo tempore nominabantur « slavos orientales », saeculo VIII in hodiernam eorum patriam advenisse, attamen omnino negamus hos colonos post adventum hungarorum disparuisse. Secundum nostram sententiam hi coloni ucraini, pastores et venatores, inter Montes Carpaticos vivebant tempore occupationis hungaricae. Cum omni probabilitate ipsi nunquam habuere aliquem stabilem ordinem nationalem, quem affirmant auctores ucraini, nec conservarunt quamdam « athonomiam » vel iura propria in Regno Hungarico, sed omnino separatim ab hungaris (qui usque ad saec. XIII in montibus nunquam habitabant) in montibus altis ac silvis imperviis vitam suam duxerunt.<sup>36</sup>

Pars secunda, seu historia carpato-ucrainorum a saeculo XV ad finem saeculi XVIII nihil aliud est, quam historia Eparchiae Mukačoviensis. Nam hoc tempore apud ucrainos carpaticos natio ac religio idem sonabat, quorum Ecclesia, sub directione Episcopi Mukačoviensis, totam nationem Ucrainae Carpaticae repraesentabat. Quae historia Eparchiae Mukačoviensis autem tam ex parte catholicorum, quam ex parte dissidentium, sat elaborata videtur.

Auctor principalis huius periodi ex parte catholicorum est sine dubio Antonius Hodinka, qui solidis explicationibus criticis descripsit externam et internam historiam Eparchiae Mukačoviensis usque ad finem saeculi

<sup>35</sup> PETROV A., *Drevnešija gramoty*, p. XI. Auctor distinguit duos modos colonizationis ucrainorum carpaticorum, nempe, absque omni organisatione affluentiam vel adventum quorundam familiarum in novum territorium, alterum vero, colonizationem ordinatam seu adventum cuiusdam gentis in maiori numero, secundum initum contractum, ad designatam coloniam. Ideo Petrov, quando loquitur de colonis ucrainorum carpaticorum ante saeculum XIII, intelligit hunc primum modum colonizationis.

<sup>36</sup> Contra sententiam Antonii Hodinka oportet notare existentiam gentis altioris culturae in Ucraina Carpatica iam ante Christum natum. Satis est recordari de « cultura Hallstattensi » et « Latensi » (PASTERNAK J., *Korotka archeologija zachidno-ukrajinskykh zemel*, in « *Bohoslovia* » vol. X., p. 69-79.). Porro, archeologia harum partium meminit Ucrainam Carpaticam habitatum fuisse notae periodus historicae (NIDERLE L., *Počátky Karpatskè Rusi*, in « *Narodop. Vestník* nobis notae periodus historicae (NIDERLE L., *Počátky Karpatskè Rusi*, in « *Narodop. Vestník C. Sl.* », a. 1922, p. 27-28). Ideo nescimus, quomodo secundum A. Hodinka haec regio quadam revolutione repentina in desertum mutari potuit...

Denique etiam ipse Hodinka, si legisset omnia opera archeologica, recognoscere deberet, quod omnes archeologi, ut Niderle, Pasternak, Lehoczky unanimiter adfirmant existentiam « slavorum orientalium » in Ucraina Carppatica ante adventum hungarorum et toto tempore eorum occupationis.

<sup>37</sup> HODINKA A., *A munkäcsi görögkatholikus püspökség története*, Budapest 1910; (citabimus in futuro ut « Tört »).

XVIII.<sup>37</sup> Alii vero historiographi catholici ut Lacko,<sup>38</sup> Pekar,<sup>39</sup> Papp,<sup>40</sup> Bobak,<sup>41</sup> iam solummodo quaestiones particulares huius historiae vel quosdam eventus maioris momenti, sicut originem, unionem, erectionem Eparchiae Mukačoviensis, elaboraverunt.

Inter dissidentes eminent A. Petrov, qui in historiographia Eparchiae Mukačoviensis, suis cum operibus, positionem similem Antonio Hodinka obtinet;<sup>42</sup> nec oblivisci debent etiam articuli Eugenii Perfeckyj,<sup>43</sup> de quibus postea sermo erit.

Omnes hi auctores, nuper citati, etsi diversas ad religiones pertinuerunt, historiam ecclesiasticam carpato-ucrainorum sine ullo antagonismo ac cum maxima aequitate tractabant, vel saltem tractare contendebant. Attamen, quando catholici maximum momentum totius historiae Eparchiae Mukačoviensis in Unione Užhorodensi ponebant, dissidentes potius inclinabant ad descriptionem oppositionis Ucrainae Carpathicae unioni ecclesiasticae.

Tertia pars historiae ucraïnorum carpathicorum consistit in renovatione nationali decursu saeculi XIX peracta. Attamen hac de periodo fere nullum opus historicum alicuius ponderis usque ad tempora nostra editum fuit. Solummodo in quibusdam editionibus artis litterariae, vel in periodicis XX saeculi, quasdam indicationes valde generales invenire possumus.<sup>44</sup> Ita munus historiographicae investigationis huius periodi historiographis venturis ucraïnorum carpathicorum remittitur.

<sup>37</sup> LACKO M., *op. cit.*

<sup>38</sup> PEKAR B., *De erectione canonica Eparchiae Mukačoviensis*, Romae 1956.

<sup>39</sup> PAPP G., *A munkàcsi püspökség eredete*, in «Keleti Egyház», 1940; EIUDEM: *Magyarország Primàsának joghatòsàga ès a Görögkatolikus Egyház*, Miskolc 1943.

<sup>40</sup> BOBÀK A., *op. cit.*

<sup>41</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...; Staraja vera i unija v XVII-XVIII vekach*, Peterburg 1905-6, (in «Materialy dla istorii Ugorskoj Rusi»); *Otvzuki reformacii v ruskom Zakarpatii XVI v.*, Praga 1923, (in «Vestnik kralovskè ceskè společnosti nauk»).

<sup>42</sup> PERFECKIJ E., *Religioznoje dvizhenie v XVI-om i načale XVII-vo vekov v Ugorskoj Rusi*, 1915, (in «Izvestia» otdel. russ. jazyka i slovesnosti Imp. Akad. Nauk, XX.); *Pečatnaja cerkovno-slavjanskaja kniga Ugorskoj Rusi v XVII i XVIII vekach*, 1916 (Ibidem).

<sup>43</sup> NEDZELSKIJ E., *Očerki karpatorusskoj literatury*, Užhorod 1932.

PARS PRIMA

**MUNUS METROPOLIAE KIOVIENSIS IN ORTU  
EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS**



## CAPUT PRIMUM

# INFLUXUS METROPOLIAE KIOVENSIS IN UCRAINA CARPATICA ANTE ORTUM EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS

De origine vitae religiosae in Ucraina Carpatica notitias certas haud habemus, attamen constans adest traditio, fidem catholicam ibi a discipulis S. Methodii propagatam fuisse.<sup>1</sup> Opus conversionis tamen SS. Fratrum diutius non duravit,<sup>2</sup> nam per expulsionem ex Moravia discipulorum S. Methodii<sup>3</sup> atque persecutione Hungarorum, Regionem Carpaticam occupantium, vita christiana hisce in territoriis fere ad nihilum redacta est.<sup>4</sup>

Ucrainos carpativos novam lucem christianismi, secundum quasi baptismum, obtinuerunt, quando eorum fratres connationales ex partibus superioribus Ucrainae Occidentalis, seu ex Halicia, saeculo XIII et XIV, territo-

---

<sup>1</sup> Omnes fere auctores initium Christianismi in Ucraina Carpatica considerantes concedunt hac in Regione huius christianismi influxum locum habuisse. Ita Basilovits, Dulyškovyč, Zatkovyč, Lehoczky, Kondratovyč, Hruševskij, Golubinskij, Ohienko, Isaiv, Pekar, Kubinyi, Nahajevskij. Hunc tamen influxum negant soli A. Hodinka et A. Petrov. Qui asserunt Ucrainam Carpaticam tempore SS. Cirilli et Methodii nondum populatam, vel, si rari quidam ibi fuissent indigenae, relationes cum Occidentalibus habere non potuissent; (HODINKA: *A Kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és multjuk.*, Budapest 1923, p. 14; - PETROV A., *Drevnejšija gramoty po istorii karpatorusskoj cerkvi i ierarchii 1391-1498 g.*, Praha 1930, p. 7-9). Lehoczky ac Pasternak autem, post diuturnas inquisitiones archeologicas, certe affirmant, illic habitantes slavos iam ante adventum hungarorum atque demonstrare conantur viam quamdam communicationis Orientem ac Occidentem inter iam ante nativitatem D.N.J.Ch. in hac regione exstare; LEHOCZKY, *A beregmegyei görög katolikus lelkészszékek története*, Munkács 1904, p. 3-4; EIUSDEM, *Beregvármegyé leírása*, Budapest 1876, p. 48-49; PASTERNAK, *Korotka archeologia zachidno-ukrajinskich zemel*, in «*Bohoslovia*», vol. X., pp. 157, 230-233.

Ad hanc quaestionem illustradam ea omnia hic repetere debemus, quae in introductione de populo indigeno Ucrainae Carpaticae scripsimus.

<sup>2</sup> Sub denominatione conversionis SS. Fratrum intelligitur communitas christiana, quae in S. Liturgia lingua slava utebantur.

<sup>3</sup> OTAPOLACH, S. J., *Cirkevně právní poměry ve středním podunají od rozšíření křesťanství až do pádu Velké Moravy*, in «*Acta Academiae Velehradensis*», a. 1948, p. 307-308.; GRIVEC F., *Žytja Konstantina in Metodija*, Celje 1936, p. 28-31.

<sup>4</sup> KATONA I., *Historia critica Hungariae*, Pestini 1774, p. 517; ubi publice edidit epistolam Episcopi Passaviensis, Pilgrim, ad Papam, de persecutione Hungarorum: «*Christiani... captivi, quibus numquam suboles suas licuit, nisi furtive, domino consecrare*».



rium subcarpaticum novis coloniis repleverunt, omnino notum est.<sup>5</sup> Hi coloni certo certius christiani eiam erant, quia tempore ducis S. Volodimiri Magni tota Ucraina, Montes ultra Carpaticos, ad fidem D.N.J.Ch. conversa est. Decursu temporis colonia haec magis magisque numero crevit eique post tartarorum invasionem (1241-2) Rex ipse Hungariae auxilio adfuit,<sup>6</sup> ita ut secundo dimidio saeculi XIII nonnulli ex Halicia pagi aliam in regione carpatica sedem suis cum sacerdotibus turmatim petiverunt.<sup>7</sup> De hac christianismi in Ucraina Carpatica renovatione notitiam primam ex anno 1254 habemus, ubi sermo fit de « sepulchris Ruthenorum », seu de aliquo coemeterio ucraino.<sup>8</sup> Quod coemeterium, juxta celebrem historiographum Antonium Hodinka, existentiam hac in communitate colonorum sacerdotum testatur.<sup>9</sup> Deinde, saeculo XIV et XV, de ucrainorum carpatiorum vita religiosa plures habemus notitias,<sup>10</sup> quas saeculo XVI « Conscriptiones Urbariales » sequuntur, in quibus jam eorum parochiae, ecclesiae atque coemeteria nominantur.<sup>11</sup> Ex his conscriptionibus clare patet, hoc tempore jam in 7 comitatibus Hungariae septentrionalis ucrainos religionem christianam exercuisse.

Sacerdotes coloni autem, ad novas colonias perveniebant cum quadam missione vel saltem Episcoporum Haliciensium permissione et praesertim Episcopi Peremysliensis (Suffraganei Metropoliiae Kioviensis), ex cujus Eparchia maxima ex parte coloni hi proveniebant. Hoc modo ecclesiae colonorum ortae sunt sub directione nec non protectione Episcoporum Peremysliensium, qui postea tota in Ucraina Carpatica suam jurisdictionem episcopalem exercere coeperunt. De hoc agit Episcopus Cholmensis, Jacobus Suša, anno 1665, suis in relationibus ad Sacram Congregationem de Propaganda Fide, ejusque Secretarium: « Sciendum enim est, quod homines seu potius populi rutheni in Ungaria existentes antea ad nostrum

<sup>5</sup> HODINKA A., *A kárpátaljai rutének lakóhelye...*, p. 14-18.; EIUSDEM, *A Munkácsi görög katolikus püspökség története*, Budapest 1909, p. 70-78.; PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 69-71.

<sup>6</sup> FEJER L., *Codex diplomaticus Hungariae*, Budae 1829-66, vol. IV/3, p. 38-39, refert edictum Regis Hungariae, Béla IV, in quo legitur: «...de omnibus mundi partibus tam agricolas quam milites ad repopulandum terras edicto regio studuimus convocare ».

<sup>7</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 70-77.

Sacerdotes in registris inscripti non sunt secundum eorum statum, quia illi, usque ad a. 1692, a Dominis terrestribus sicuti servi glebae adscripti considerabantur; LEHOCZKY T., *A beregmegeyi görög-kath. lelkésziségek...*, p. 9-14.

<sup>8</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 75; EIUSDEM, *A kárpátaljai rutének lakóhelye...*, p. 14; HADŽEGA B., *Dodatky k istorii rusynov i ruskych cerkvej v župi Zemplynskij*, Užhorod 1927, p. 98-102.

<sup>9</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 75.

<sup>10</sup> HADŽEGA V., *Dodatky... v Marmoroš*, Užhorod 19, p. 18. Hic auctor enumerat omnes notitias de christianismo saeculo XIV et XV apud ucrainos carpaticos.

<sup>11</sup> PETROV A., *Urbar* (Materialy - V), Peterburg 1905, p. 5.

Episcopum Praemisliensem ruthenum pertinuerunt ». « Iste episcopatus (Mukačoviensis) non tam pridem erectus est, siquidem ante 200 annos vel minus Munkaczovia erat sub Episcopo Praemisliensi ».<sup>12</sup>

Attamen, etiamsi nullum adesset testimonium Jacobi Suša, cum Hodinka<sup>13</sup> admittere nobis necesse est, « Ucrainos Carpaticos hoc tempore nullius alii nisi Episcopi Praemisliensis jurisdictioni subjectos esse potuisse ». Quod geographica positione<sup>14</sup> nedum et ex tota traditione Eparchiae Mukačoviensis<sup>15</sup> deducitur.

Jurisdictio autem ab Episcopis Praemisliensibus exercita, propter locorum distantiam,<sup>16</sup> nonnisi in sacerdotum ordinatione, in olii sacri missione et antimensium, necnon in aliquorum tributorum conquisitione consistebat.<sup>17</sup> Difficile erat etiam pro sacerdotibus-colonis suis cum Episcopis relationes habere propter duorum regionum limites (confinia). Ita creatio aliqujus centri provincialis ad regendam Ecclesiam Ucrainae Carpaticae necessaria erat. Quod centrum suum locum in monasterio Mukačoviensi obtinuit.

Jam saeculo XIV in Ucraina Carpatica duo monasteria aedificata sunt, nempe monasterium in Monte Cernek prope oppidum Mukačiv et monasterium Hrušoviense, in comitatu Maramoroš.

Monasterium autem Hrušoviense, fundatum a « vojvodis » romenis,<sup>18</sup> jam anno 1391, cum a Patriarcha Constantinopolitano Antonio jus exemptionis stauropégiacae abtinuisset,<sup>19</sup> omnes relationes cum Episcopo Peremysliensi amisit, itaque ad centrum religionis ucrainorum carpaticorum numquam elevari potuit.

De monasterii Mukačoviensis origine atque de ejus foundationis tempore pauca nobis pervenerunt et quidem haud certa documenta, cum et

<sup>12</sup> HODINKA A., *A munkàcsi görög szertartàsù püspöksèg Okmànytàra*, Ungvár 1911, p. 209, 211. De valore historico relationum Episcopi Cholmensis late in articulo proximo tractabimus.

<sup>13</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 84, 87.

<sup>14</sup> *IBIDEM*.

Relationes maxima ex parte Ucrainam Carpaticam inter et Haliciam per iugum carpaticum ad « Użok » ac « Verecky » habebantur, quae in Eparchiam Peremyslienses ducunt.

<sup>15</sup> Episcopi Peremyslienses in ulteriore historia Ucrainae Carpaticae magis nota semper habebant relationes cum Eparchia Mukačoviensi, usque ad saeculum XVIII. E. g.: Krupeckyj, Malachovskij, I. Vynnyckyj, ecc.

<sup>16</sup> Ipse Jacobus Suša in sua relatione scribit: « Sed quia haec dioecesis Praemisliensis latissima sit, quae nunc ecclesias parochiales absque provincia Mukaczoviensi ad 5 millia numerat, difficile Ep. pi Praemisliensis poterant attendere omnibus, maxime provinciae Munkaczoviensi, quae remotissima est »; HODINKA A., *Okm.*, p. 209.

<sup>17</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 88.

<sup>18</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 107-109.

<sup>19</sup> *IBIDEM*, p. 151-155. Diploma patriarchale de anno 1391.

unici documenti de fundatione hujus monasterii nunc existentis falsitas jam omnino ab historiographis probata sit.<sup>20</sup> In isto spurio documento monasterii fundatio « duci Theodoro Koriatovyč » anno 1360 tribuitur. Quae affirmatio, praeter dubiam autenticitatem ipsius documenti, nullo modo veritati respondere potest. Nam Theodorus Koriatovyč, « Dux Podoliae », a principe Lithuaniae Vytovt vexatus, nonnisi anno 1394 in Hungariam venit, ubi a Sigismundo Rege (1387-1437) Mukačoviense dominium accepit.<sup>21</sup> Ita Koriatovyč tantummodo post annum 1394 monasterium Mukačoviense fundare potuit, dummodo ne monasterium ipsum aliter ortum sit, absque opere hujus Ducis. Nullo modo autem monasterium hoc anno 1360 aedificari potuit, cum hoc tempore in Hungaria ortae essent persecutiones contra non-catholicos. Sub Rege Ludovico I (1342-1382) omnes sacerdotes dissidentes ex Hungaria expelli debebant et insuper imperatum erat ne Nobiles « scismatici » bona immobilia haberent.<sup>22</sup> Ea de causa Ludovicus I aedificationem monasterii dissidentis in suo territorio privato, ad quod etiam Mukačiv eo tempore pertinebat, certe non permisisset. Itaque patet conclusio: monasterium aut aedificatum iam ante annum 1342, aut post annum 1394 ab ipso Koriatovyč aedificatum fuit.<sup>23</sup>

Quoad Ducem Theodorum dicendum est, eum revera defensorem, protectorem et benefactorem Ecclesiae suae et monasterii Mukačoviensis fuisse. Etiam si ipse monasterium non fundaverit, tamen per totam suam vitam mukačovianam illud protexit, illiusque beneficia donationibus auxit et monachos sua auctoritate ac potestate defendit.<sup>24</sup> Sub ejus dominio hoc parvum monasteriolum in potentissimum centrum spirituale ac in caput juridicum Ecclesiae Ucrainorum Carpathicorum transformatum est. Post mortem Theodori Koriatovyč (a. 1414) ejusque uxoris Olhae (Valhae) (a. 1418), monasterium Mukačoviense per aliquod tempus sine protectore remansit.<sup>25</sup> Sed jam anno 1427 Georgius Brankovyč, e nobili familia dissidenti serbica ortus, arcis Mukačiv dominium obtinuit; hic donationes Theodori Ducis monasterio datas confirmavit et monasterio ipso consilio et auxilio profuit usque ad annum 1439.<sup>26</sup>

<sup>20</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramatov.*, p. 179-210.; HODINKA A., *Documenta Kariatoviciana et fundatio monasterii Munkacsensis*, in « AOSBM », vol. II, fasc. 1-2, p. 165-189.

<sup>21</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 181.

<sup>22</sup> CZIPLE S., *A Marmorosi Püspökség kérdése*, Budapest, s. a., p. 4.

<sup>23</sup> Secundum nostram opinionem monasterium probabiliter jam ante annum 1342 fundatum est. Nam in controversia duorum monasteriorum, nempe Mukačoviensis et Hrušoviensis, hoc ultimum nunquam suam prioritatem in exsistentia inter argumenta habuit.

<sup>24</sup> HODINKA A., *Documenta Kariatoviciana*, p. 183.

<sup>25</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 146-155.

<sup>26</sup> IBIDEM, p. 143, 154.

Hisce in conditionibus monasterium Mukačoviense brevi tempore florentiam magnam assecutum est. Monachi ibi residentes librorum liturgicorum transcriptione,<sup>27</sup> rerum sacrarum ab Episcopo translatarum distributione,<sup>28</sup> dominorum Mukačoviensium protectione atque plurimarum relationum cum ordinario Episcopo, inter Clerum saecularem magna pollebant auctoritate. His de causis Hierarchia ucraina, cum ad erectionem centri iuridici in Ucraina Carpatica tempora iam matura videret, Superiori monasterii Mukačoviensis quandam super fideles carpaticos iurisdictionem concessit.

Hac de « iurisdictione » primum documentum scriptum ex anno 1458 extat, in quo Rex Hungariae, Mathias, omnes possessiones monasterio confirmat atque sua regia potestate Presbytero Lucae iurisdictionem agnoscit sequentibus his verbis: « Nos Mathias, Dei gracia rex Hungariae, Dalmacie, Croacie etc., memorie commendamus, tenore presencium significantes, quibus expendit, universis, quod nos attentis et consideratis moribus et industria Luce, presbyteri Rutheni, quibus idem nostro in conspectu a nonnullis nostris subditis meruit commendari, eundem ad plebaniam Ruthenicalem sancti Nicolai prope possessionem Munkach, Monostor vocatum, ritu Ruthenorum fundatam, cum sua *solita iurisdictione*, quam videlicet plebaniam ipse Lucas se a pluribus retroactis annis de iure tenuisse et eciam nunc tenere asserit, auctoritate nostra regia, qua huiusmodi plebania more predecessorum nostrorum, regum Hungariae, ad nostram collacionem pertinere dignoscitur, duximus eligendum et nominandum eandemque eidem simul cum duabus possessionibus, puta Bobowysthye et Luka vocatis, ad eandem plebaniam ab antiquo spectantibus pariterque cunctis ipsarum plebaniae et possessionum utilitatibus, proventibus, obvencionibus et pertinenciis quibuslibet, premissis sic, ut preferatur, stantibus et se habentibus, duximus denuo et ex novo dandam et conferendam ac de eadem eidem providendum, ymmo damus, conferimus et eidem providemus presencium per vigorem. Quocirca vobis, fidelibus nostris, conventui ecclesiae de Lelez, harum serie firmiter precipiendo mandamus, quatinus pefatum Lucam, presbyterum Ruthenum, in pefatam plebaniam more, in talibus observare alias consueto, et item in dominium dictarum possessionum, Bobowysthye et Lawka vocatarum, ac utilitatum et pertinenciarum earumdem quarumlibet denuo et ex novo introducere et eandem ac easdem eidem statuere eundemque in eisdem contra quoslibet illegitti-

---

<sup>27</sup> NEDZELSKIJ E., *Očerki karpatorusskoj literatury*, Užhorod 1932, p. 32-33. Auctor enumerat transcriptiones liturgicas in Ucraina Carpatica a saeculo XII usque ad saec. XV.

<sup>28</sup> Hoc tempore soli monachi peregrinari poterant, quia omnibus in monasteriis ad peragendum iter omnia necessaria inveniebant. Erant etiam monachi Ordinis S. Basilii Magni, qui sicut vagi vivebant.

mos impetitores et in suis solitis iurisdictionibus tenere et conservare debeat auctoritate nostra presentibus vobis in hac parte attributa et iusticia mediante, secus facere non ausuri. Presentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum Bude in vigilia assumptionis beate Marie Virginis, anno Domini millesimo quadriagesimo quinquagesimo octavo.<sup>29</sup>

Documentum hoc, cum primo loquatur de iurisdictione apud ucrainos carpaticos, speciali modo considerandum est. Ut clariori quo potest modo enucleare ipsum possimus, ea quae dicenda veniunt tribus comprehendimus partibus. Quaeritur igitur: 1) De quanam ibi iurisdictione agatur? 2) Quando et a quo illa concessa fuerit? 3) Qua de causa Rex Hungariae Presbytero Lucae iurisdictionem confirmaverit?

1) Antequam ad primam respondeamus quaestionem, clare enunciare debemus, quod ibi nullo modo de sola iurisdictione monastica agitur, quam A. Petrov ex documentis probare voluit.<sup>30</sup> Nam in documento Principis Joannis Corvini, anno 1493, scribitur de Luca, sicut de « predecessore Episcopi Joannis », cuius iurdictio episcopalis iam ab omnibus in Ucraina Carpatica agnita est.<sup>31</sup> Porro, uti vidimus, iurdictio haec modo omnino speciali in regio documento exprimitur. Exprimitur nam ut « iurdictio solita », quae directe cum Presbyteri Lucae persona non coniungitur, sed cum « Plebania » quadam, quae cum ipso Mukačoviensi monasterio identificatur. Hic ideo certe de iurisdictione stabili seu loci ordinaria agitur. Haec omnia existentiam Episcopatus vel Vicariatus cuiusdam in Mukačoviensi Monasterio indicant. Georgius Papp ac Antonius Hodinka, sententiam hanc tenentes, existentiam Mukačoviensis Episcopatus, antequam documentum istud inveniretur, aperte affirmant.<sup>32</sup> Nos vero Georgii Papp et Antonii Hodinka affirmationem de Episcopatus Mukačoviensis existentia exaggeratam considerantes, eo tempore nonnisi alicujus Mukačoviensis Vicariatus existentiam admittimus.

Mukačoviensis Episcopatus, Presbyteri Lucae tempore, existentiam nullo modo admittere possumus, quia Presbyter Lucas episcopus non erat. Ubi cumque de eo legimus, « presbiter » semper vocatur, numquam episcopus, atque in Principis Joannis Corvini documento, contra « episcopum Joannem » item « presbiter » nominatur.<sup>33</sup> « Plebania », porro, cum cathedra

<sup>29</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 158-159.; idem apud HODINKA A., *Okm.*, p. 1-2.

<sup>30</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 140-141.

<sup>31</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 7-9.; EIUSDEM, *Tört.*, p. 190-191.; PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 168-171.

<sup>32</sup> PAPP G., *A munkàcsi püspökség eredete*, in « *Keleti Egyház* », a. 1940., p. 175; HODINKA A., *Tört.*, p. 186-199.

<sup>33</sup> Quater de presbytero Luca in documentis saeculi XV loquitur. Cfr. PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 158-171.

episcopali vix identificari potest, licet in Hungaria tunc temporis plebania paroeciis ruralibus aliquid majus esset. Secundum iuris peritum hungaricum Tauber « ecclesia plebanialis erat ecclesia principalis inter ceteras ecclesias curatas, independens a iurisdictione archidiaconi et ius decimarum habens... ».<sup>34</sup> Ecclesiae autem Episcoporum residentiales temporibus praeteritis numquam plebaniae semperque ecclesiae cathedrales, vel episcopales nominabantur. Plebaniae proinde denominatio Vicariatus magis quam Episcopatus correspondet.

2) Georgius Papp et Alexander Bobak, qui quaestionem sequentem - undenam et quando Lucas sicut Superior Monasterii Mukačoviensis iurisdictionem acceperit - longe tractabant, huiusmodi iurisdictionis originem commoratione Isidori, Kioviensis Metropolitae, in Hungaria explicare conati sunt.<sup>35</sup> Cui sententiae nos quoque adstipulari non haesitamus, cum dicti Vicariatus erectio non nisi Concilium Florentinum insequi videtur. Ante unionem florentinam huiusmodi Vicariatus erectio impossibilis erat, cum deficeret auctoritas, quae ad vitam ipsum ducere potuisset.

Ex quatuor potestatibus nempe: S. Sedes, Patriarcha Constantinopolitanus, Rex Hungariae ac Metropolitae Kioviensis, etiamsi de facto ad praedictam erectionem iure poterant, supranominato autem tempore illum Vicariatum haudquaquam constituere valebant. Sancta Sedes et Rex Hungariae Vicariatum erigere non potuerunt, quia potestatem suam ipsi non nisi inter catholicos exercebant. Rex Hungariae vero, ea aetate, magis delendam quam elevandam Ecclesiam Orientalem curabat. Patriarchae praeterea Constantinopolitani, ob turcarum instantem invasionem, magis de capitalis Byzantini Imperii Urbis defensione, quam de Ecclesiae Orientalis ordine curare potuerunt. Notandum enim est, turcas sub finem saeculi XIV magnam iam peninsulae Balkanicae partem occupavisse, ita ut tota reliqua pars Imperii Byzantini ab aliis Orientalis Ecclesiae partibus omnino separata mansisset.<sup>36</sup>

Neque Metropolitae Kiovienses ante Concilium Florentinum huius erectionis auctores esse potuerunt, quia ipsi ab anno 1325 usque ad Metropolitae Isidori tempora Moscae residebant; itaque propter magnam distantiam ac regnorum diversitatem de ucrainorum carpaticorum religioso statu parum

<sup>34</sup> TAUBER: *Manuale iuris canonici continuo respectu habito ad Hungariam, Sabariae* 1908, p. 269-270.

<sup>35</sup> PAPP G., *op. cit.*, p. 180-183; BOBAK A., *De iure patronatus supremi quoad Ecclesiam Ruthenam in Hungaria*, Romae, 1943, p. 51-57.

<sup>36</sup> CALLAËY F., *Praelectiones historiae ecclesiasticae aetatis mediae et modernae*, Romae 1950, p. 91: «...saeculo XIV (turcae) iterum aggrediebantur Europam orientalem, expugnabant Philippopolim et Adrianopolim, et perveniebant usque ad Hungariam. Serbia subjugabatur sub fine saec. XIV (1389) ».

sciebant.<sup>37</sup> Deplorabilem ergo rerum statum respectu cuiusdam ordinariatus in Ucraina Carpatica erigendi nonnisi Unio Florentina mutare potuit et de facto mutavit. Nam in illa Unione Isidorus, Metropolita Kioviensis ac novocreatus Cardinalis, magnam possibilitatem ac facultates ad renovandam ac reformandam suam Metropolim obtinuit.

Isidorus, paulo post Concilium Florentinum in suam Metropolim rediens, venit Hungariam ibique cum dominante nobilitate hungara multas habuit consultationes.<sup>38</sup> Inde Isidorus, Strigoniam probabiliter tanges seu visitans suum antiquum amicum, Hungariae nempe Primatem,<sup>39</sup> Cracoviam versus iter aggressus est, ubi in sollemni invitatione Vladislai, Regis Poloniae, ad thronum Hungariae partem habuit.<sup>40</sup> Primo oculi ictu videtur, Metropolitam Kioviensem actionem mere politicam exercuisse. Opinamur tamen ipsum hac unica ratione intermediarii partem assumpsisse, ut in Ecclesiae suae reorganisatione, ex parte nobilitatis utriusque Regni, Hungariae nempe Poloniaeque, necnon ipsius Regis saecularis brachii auxilium obtinisset.<sup>41</sup> (Hoc enim in toto Sedem suam versus itinere Metropolitae Isidori unicum principalioemque constituebat finem).

Exitus sollicitudinis et actionis Kioviensis Metropolitae in Hungaria fe-

<sup>37</sup> *Chronica Niconis*, in PSRL, T. IX-XII, S. Peterburg 1862/1901, p. 190; HRUŠEVSKYJ M., *Istoria Ukrainy-Rusy*, Leopoli 1898-1905, t. III, p. 271.

<sup>38</sup> MERCATI G., *Scritti di Isidoro il Cardinale Ruteno*, Roma, 1926, p. 71-72: «L'unica traccia di Isidoro è al principio, nel tergo di un foglio membranaceo di riguardo, in cui appuntò i nomi di quattro principi delle regioni danubiane, non credo che per una qualunque ricordanza, ma piuttosto perchè in qualcuno dei suoi viaggi - ad es. in quello del ritorno in Russia da Firenze nel 1440, quando passò per Agram e Buda, o nell'altro del 1443 dalla Russia per Buda, Segna, Venezia e Rimini a Siena - doveva o pensava di rivolgersi ad essi... Ecco la lista:

ἁ Δαυρέντιος νδε Ἐντρεβάρ ὁ καὶ παλατινός

(agitur de Laurentio Hédervary, Regni Hungariae Palatino).

β' πάνος τῆς Δαλματίας(ια) καὶ Κραάσξια καὶ Σκλαβενία καὶ ἔστιν ὁ Μάτικος

(agitur de Matko de Tallowic, Dalmatiae, Chroatiae, Slavoniae Bano).

γ' τρίτος ὁ βοεβόδας τῆς Τρασιλβάνας, ὃς τὸ ὄνομα ντεσοῦ (sopra la linea una lettera con compendio, forse ἤγουν, e πρὶ Διονύσιος), νδελοσσόντζε:

(agitur de Desew (Dezsö) de Losoncz, Vojvoda Transilvaniae)

δ' τέταρτος ὁ πάνος τοῦ Τεμισφαρ, ὃς τὸ ὄνομα Ἄνδρέας ὁ Μπυτοός[ης]:

(agitur de Desew (Dezsö) de Losoncz, Vojvoda Transilvaniae)

Ibi autem agitur solummodo de primo itinere Metropolitae Isidori, seu anno 1440, quia T. Losonczy, Vojevoda Transilvaniae et A. Bothos, Comes de Temesvár, jam anno sequenti suis officii privati sunt (PAPP G., *A munkàcsi*, op. cit., p. 205-207).

<sup>39</sup> PAPP G., op. cit., p. 205-208.

<sup>40</sup> IBIDEM, p. 210-211; BUČYNSKYJ B., *Studii z istorii cerkovnoji, unji*, in «ZNTS» 1908, t. LXXXV, p. 26-27.

<sup>41</sup> Isidorus, uti jam diximus, omnibus suis in itineribus (Leopoli, Peremysliae, in civitate Cholmensi, in Lithuania, Moscae ac in ipsa Urbe Constantinopolitana) semper semperque pro bono Ecclesiae suae atque pro S. Unionis propagatione omnia fecit, ut patet ex iis, quae habet BUČYNSKYJ B., *Studii...*, op. cit., p. 25-42.

licissimus fuit, quia oppressio Ecclesiae dissidentis ucrainorum ex parte Hungarici Regni ac ejus Nobilitatis post breve tempus omnino disparuit. Ita sors ucrainorum dissidentium, quorum religio antea neque pro christiana in Hungaria considerabatur,<sup>42</sup> ad meliorem commutata est partem. Isidorus autem, iter pergens, Peremysliensem tetigit Eparchiam, quam in deplorabili invenit statu.<sup>43</sup> Peremysliae aliquod per tempus morando, negotiis ecclesiasticae disciplinae reformandae occupatus, verosimiliter sibi persuasum habuit causam malorum etiam in nimia locorum distantia esse, et Ecclesiam carpato-ucrainorum ex remota Peremyslia bene regi non posse. Hic primo, probabiliter, orta est quaestio de proprio Ordinariatu in Ucraina Carpatica constituendo. Metropolita Isidorus, postquam Eparchias Halicienses in ordinem novum reduxit, Moscam perrectus est, ubi a maximo Unionis adversario, a Magno nempe Principe Basilio, in carcerem detrusus est; quo profugus, breve post tempus, a. 1443, per Hungariam Italiam petiit. Mensibus Martii et Aprilis an. 1443 Budae in Hungaria commorabatur, ubi a Rege Vladislao Jagelonide decretum de privilegiis « Unitorum Ruthenorum » Ecclesiae utriusque Regni obtinuit.<sup>44</sup>

In hoc etenim decreto iam sine ulla difficultate notare debemus influxum Cardinalis Isidori in Ecclesiam Ucrainae Carpaticae, cum in dicto decreto non solum de ucrainis Poloniae, sed etiam de ucrainis carpaticis, seu habitantibus in Regno Hungariae loquatur. Praeterea Isidorus in itinere hoc certe per oppidum Mukačiv transsit atque valde improbabile videtur, monasterium huius civitatis, de cuius momento certo certius notitias habebat, in persona non visitasse.

Secundum sententiam Georgii Papp, Isidorus huius visitationis occasione, monasterii Mukačoviensis Superiori, Presbytero Lucae, supradictam iurisdictionem concessit.<sup>45</sup> Cui sententiae Georgii Papp nos quoque accedimus; nam, uti postea videbimus, Presbyter Lucas iurisdictionem suam nonnisi periodo annorum 1439-1444, ac a solo Metropolita Kioviensi et a nullo alio obtinere potuit.

<sup>42</sup> Anno 1418, in quodam ex officio exarato inventario, scribitur: « Aestimantur in possessione Sarkad duas capellas ligneas, unam videlicet christianorum cum turi lignea, aliam ruthenorum, ambas cum coemeterio et sepultura »; Cfr. LEHOCZKY T., *A beregmegyei görög-katolikus lelkeszségek története*, Munkács 1904, p. 5-6.

<sup>43</sup> DOBRJANSKYJ A., *Istoriija Epyskopov trech sojedynenych eparchij, Peremyšskoj, Samborskoj i Sanočkoj*, Leopoli 1893, p. 21-23, 27-28; STASIW M., *De Meropoliae Haliciensis Restauratione*, Romae 1954, p. 92.

<sup>44</sup> BUČYNSKYJ B., *op. cit.*, p. 42; MERCATI G., *op. cit.*, p. 159-160; PAPP G., *op. cit.*, p. 207-208; Decretum regis Vladislai editum est a HARASIEWICZ M., *Annales Ecclesiae Ruthenae*, Leopoli 1862, p. 78-80; *Archiv Jugo-Zapadnoj Rossiji*, Kijev 1859-1904, t. I., p. 442-445.

<sup>45</sup> PAPP G., *op. cit.*, p. 210-212.



Sententia nosta sequentibus momentis et argumentis probari potest.

In supradicto diplomate Regis Mathiae, die 14 Augusti 1458 dato, scribitur: «...auctoritate nostra regia, qua hujusmodi plebania more predecessorum nostrorum, regum Hungariae, ad nostram collacionem pertinere dignoscitur, duximus eligendum et nominandum...».<sup>46</sup> Ex dictis manifestum apparet non Mathiam Regem primum Presbyterum Lucam<sup>47</sup> ad jurisdictionem supradictam nominavisse, sed ipsum egisse «more» suorum «predecessorum», «Regum Hungariae». Inde patet, Lucam ante decretum Mathiae iam saltem a duobus Hungariae Regibus hanc nominationem obtinuisse.<sup>48</sup> Ex Regis Mathiae autem praedecessoribus duo solummodo seu Vladislaus I Jagellonides (1440-1444) et Ladislaus V (1451-1458), qui post Concilium Florentinum in Hungaria regnabant, Lucam nominare potuerunt. Propterea probabilius dici potest, primum auctorem huiusmodi nominationis Vladislaum I Jagellonidem, Regem Hungariae ac Poloniae, fuisse. Huic considerationi adiungi debet, quod terminologia documenti Regis Mathiae indicat terminos ex aliquo documento a Rege Vladislao I Jagellonide edito sumptos, cum termini «ritus Ruthenorum» et «ritus ruthenus» in Hungaria solummodo in documentis Vladislai invenirentur.<sup>49</sup> Alii Hungariae Reges, sicut et ipse Mathias, terminis «fides graeca», «fides ruthena» vel «gens schismatica» usi sunt.<sup>50</sup> Sed etiam Vladislaus Jagellonides nonnisi in documentis sub influxu nec non directione Cardinalis Isidori scriptis, expressiones supracitatas adhibuit.

Porro, alio ex documento, nempe ex diplomate Principis Joannis Corvini Hunyadi, tempus originis iurisdictionis in monasterio Mukačoviensi de-

<sup>46</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 158; HODINKA A., *Okm.*, p. 1; BOBAK A., *op. cit.*, p. 43.

<sup>47</sup> Post longam examinationem documentorum A. Hodinka (in *Tórl.*, p. 189-191) affirmat, Lucam fuisse primum et unicum possessorem hujus jurisdictionis. Hanc sententiam nos quoque probamus, nam in documento Joannis Corvini solum de Luca sicut de «praedecessore Episcopi Joannis» loquitur; PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, *op. cit.*, p. 169.

<sup>48</sup> Uti videtur, ibi agitur stricte de «Regibus Hungariae». Itaque «praedecessores» Mathiae non erant neque Joannes Hunyadi, gubernator Hungariae, neque Princeps Brankovič, possessor domini Mukačoviensis.

<sup>49</sup> Vladislaus Jagellonides in Diplomate suo, anno 1443 Budae dato, scribit: «Ecclesia Orientalis Ritus videlicet Graeci et Ruthenorum... cum ipsa S. Romana ac Universali Ecclesia reducta sit ad identitatem...»; «...personis ecclesiasticis ejusdemque Ritus Graeci et Ruthenorum haec omnia Jura et Libertates..., concedimus»; HARASIEWICZ M., *Annales Ecclesiae Ruthenae*, Leopoli, 1862, p. 78-80; *Archiv Jugo-Zapadnoj Rossiji*, Kijev 1859-1904, T. I, p. 442-445.

<sup>50</sup> In Diplomate ipsius Regis Mathiae, dato 20. III. 1479, legitur: «Walachos presbyteros, fidem graecam tenentes...»; PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 162.

In scriptis Regis Ladislai V expressio sequens invenitur: «Villas... quidem Valachi scismatici inhabitassent»; HURMUZAKI L., *Documenta privitoare la istoria Romanilor culese de N. Denusianu*, Bucaresti 1891, t. II/2, p. 69.

duci potest. In illo enim Plebanus latinus Mukačoviensis, nomine Dionysius, affirmat Presbyterum Lucam « ab avo et genitore » ipsius Principis Joannis, seu a Joanne Hunyadi, gubernatore Hungariae, et a Rege Mathia « litteras » de iuribus specialibus pro monasterio Mukačoviensi impe-trasse.<sup>51</sup> Tali modo clare patet, Regem Mathiam non fuisse primum auctorem confirmationis Lucae, sed iam pater eius, Joannes Hunyadi, qui post mortem Regis Vladislai Jagellonidis per duos annos, id est 1444-1446, Hungariam gubernavit, Presbyterum Lucam in iurisdictione sua, eodem modo, ut postea Rex Mathias, confirmavit. Ideo Lucas iurisdictionem suam iam ante Joannem Hunyadi, seu ante annum 1444, obtinere debuit.<sup>52</sup>

Ita ex argumentis supra allatis facile concludi potest, Superiorem monasterii Mukačoviensis a solo Rege Vladislao Jagellonide annis 1440-1444 primam nominationem ad hanc iurisdictionem obtinere potuisse. Rex autem Vladislaus omnes suas concessionem donationesque Ecclesiae Orientali sub influxu Cardinalis Isidori concessit, quod diplomate in favorem Hierarchiae ucrainae, Budae anno 1443 dato,<sup>53</sup> ubi totalis directio Cardinalis Isidori, Metropolitae Kioviensis, aspici potest, confirmatur. Praeterea nec Rex nec Nobilitas hungara Statum gubernans de sorte Ecclesiae carpto-ucrainorum multum curabant et diploma hoc absque interventu Metropolitae Kioviensis explicari vix potest. Exinde recte et directe concludi possumus, iurisdictionis Presbyteri Lucae auctorem Isidorum Metropolitam Kioviensem fuisse.

Maxima autem nostrae theseos probatio in caractere et statu chatholico Presbyteri Lucae posita est. Nam Isidorus ubicumque locorum in Ucraina, Bielorussia et Moscovia S. Unionem promulgavit atque Episcopos unitos in Sedes episcopales introduxit.<sup>54</sup> In Ucraina Carpatica autem tunc temporis tanta Ecclesiam Latinam inter et Orientalem erat discordia, ut ex parte carpto-ucrainorum in Hungaria vix ulla unionistica exspectari potuit motio. Et si Lucas Ecclesiae Catholicae unitus fuit, suam iurisdictionem nonnisi ab Isidoro obtinere potuit.

Uti jam superius insinuavimus, omnibus ex documentis, de Presbytero Luca habitis, nobis apparet, eum unitum fuisse. Quia: a) numquam de eo scribitur sicut de omnibus Episcopis carpto-ucrainis saeculi XV-XVI, quod « fidem graecam » seu religionem dissidentem profitebatur.<sup>55</sup> E contra, in

<sup>51</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 169; HODINKA A., *Okm.*, p. 8.

<sup>52</sup> Secundum Anthonium Hodinka (*Tört.*, p. 192) documentum Principis Joannis Corvini omnino determinat tempus originis iurisdictionis Lucae et impedit nobis hunc terminum post annum 1444 ponere.

<sup>53</sup> HARASIEWICZ M., *op. cit.*, p. 78-80; *Archiv Jugo-Zapadnoj Rossiji*, *op. cit.* p. 442.

<sup>54</sup> BUČYNSKYJ B., *op. cit.*, p. 25-42.

<sup>55</sup> LACKO M., *Unio Užhorodensis*, Romae 1955, p. 20-21. Auctor examinat omnia documenta annis 1491-1551 edita atque affirmat: « Rutheni tunc erant non solum ritus graeci, sed etiam fidei

documento Regis Mathiae agitur tantummodo de « ritu ruthenorum »; quapropter, videtur, ipse a catholicis latinis solo ritu non autem religione distingui. b) Joannes Hunyadi, qui tam zelosus catholicus erat, ut sub finem vitae suae omnes sacerdotes, schisma relinquere nolentes, ex Regno Hungariae expulerit,<sup>56</sup> ordinavit, ut omnes quorundam pagorum habitantes, scilicet, non solum ucraini orientales, sed etiam hungari catholici ritus latini, monasterio Mukačoviensi tributa solverent.<sup>57</sup> Si ergo Lucas unitus non esset, haec tributorum solutio fidelium catholicorum Clero dissidenti submissionem significasset, quod non solum secundum circumstantias ecclesiasticas huius temporis, sed etiam propter leges Regni Hungariae, ubi religio Status unice fides catholica erat, fere impossibile erat. Attamen Joannes Hunyadi non erat solus, qui ordinaverat pagos integros ad solvenda tributa monasterio Mukačoviensi; nam ipse Rex Mathias, decreto speciali a. 1488 edito, iussit Benedicto, Plebano latino de Iwany, qui solutionem tributorum impediebat, ut damna omnia monasterio inferta resarciret.<sup>58</sup>

Denique, quoad aspectum juridicum originis jurisdictionis in monasterio Mukačoviensi dici solet: Tribus e fontibus haec nova jurisdictio promanare potuit, nempe 1) ab ipso Rege Hungariae, qui in suo Regno super Ecclesiam « Jus patronatus » exercebat; 2) a quibusdam Episcopis Haliciensibus et Peremyliensibus, qui Presbytero Lucae aliquam jurisdictionem personalem donare potuerunt, uti indicat Bobak,<sup>59</sup> nominando eum e.g. suorummetipsorum Vicarium generalem; 3) vel a Cardinale Isidoro, Metropoli Kioviensi.

Regis autem jus patronatus saec. XIV et XV, juxta Alexandrum Bobak,<sup>60</sup> ad minimum reducebatur, ita ut quasi impossibile sit considerare hujusmodi jurisdictionem a Rege Vladislao I promanare potuisse. Eandem etiam possibilitatem Episcopis Haliciae explicite negamus, quia uti jam diximus, hoc in casu non tam de Presbyteri Lucae personali jurisdictione agitur, sed de stabili illa jurisdictione, quae cum ipso monasterio Mukačoviensi

---

graecae, quae idem significat ac scismatica ». Hanc affirmationem nos quoque comprobamus; nam in supracitatis documentis de Episcopis scribitur, ut de « graecae fidei professoribus ». Attamen nullo modo confirmare possumus sequentem affirmationem: « ab anno 1458 in diplomatibus regibus bis habemus testatam oppositionem inter praepositos plebaniae Ruthenicae et plebaniae catholicae in Mukačevo ». Nec in documento a Rege Mathia, anno 1458 edito, nec in alio ex anno 1488, expressio de « plebania catholica » invenitur ac proinde sententia huiusmodi fundamento caret.

<sup>56</sup> BUNEA A., *Jerarchia Romanilor din Ardeal si Hungaria*, Blas 1904, p. 115.

<sup>57</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 168-169; HODINKA A., *Okm.*, p. 7-8.

<sup>58</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 162-163; HODINKA A., *Okm.*, p. 4.

<sup>59</sup> BOBAK A., *op. cit.* p. 55.

<sup>60</sup> IBIDEM, p. 18-22.

conjungitur. Talem vero jurisdictionem unus Metropolitae Kioviensis conferre potuit. Praeterea Peremyslienses Haliciensesque Episcopi tunc temporis non habent ejusmodi auctoritatem, ut quamdam, jurisdictionem ecclesiasticam in Hungaria alicui conferre possent.<sup>61</sup> Ex supranominatis igitur tribus fontibus iurisdictionis, manet Metropolitae Kioviensis, qui ad eam erigendam et occasionem, et facultatem et jus plene possidebat.<sup>62</sup>

Recte ergo concludi possumus: nostra sententia iurisdictio in monasterio Mukačoviensi anno 1443 ortum habuit, quando Cardinalis Isidorus, Metropolitae Kioviensis, hanc jurisdictionem in monasterio constituit eamque Presbytero Lucae contulit, ad quam deinde Lucas etiam a Rege Vladislao I Jagellonide regiam obtinuit nominationem.

3) Quaestioni - qua de causa Mathias Lucam ad jurisdictionem iam possessam iterum nominavit - responsum haud difficile fore putamus. In ipso diplomate huius re-nominationis, haec leguntur verba: « ...eundemque (Lucam) in iisdem contra quoslibet illegitimos impetitores et in suis solitis iurisdictionibus tenere et conservare... ».<sup>63</sup> Quibus ex verbis clare elucet documentum re-nominationis Presbyteri Lucae contra illegitimos impetitores editum fuisse. Ibi autem nova oritur quaestio: quis fuerit ille « illegitimus impetitor », contra quem Presbyter Lucas usque ad Regem appellare debuit?

Secundum documentum nostrum illi « illegitimi impetitores » non erant solummodo impetitores monasterii Mukačoviensis, sed ipsius iurisdictionis ecclesiasticae, quam Lucas exercebat. Quare de laicis hic sermo esse non nobis videtur, sed potius de Clericis, cum huiusmodi « impetitores » - maxima cum probabilitate - ad altum Clerum Orientalis Ecclesiae pertinuisse dicantur.

Historiam Orientalis Ecclesiae in Hungaria considerantes, notamus annis 1460-1470 quemdam Episcopum Macarium super Orientales jurisdictionem exercuisse. Cujus persona tamen, cum taceant fontes, nobis satis obscura manet. Macarius iste, monachus basilianus nationis serbicae, a Summo Pontifice Callisto III, gratia et auctoritate Cardinalis Isidori, die 16 januarii 1458, ad sedem Episcopalem Haliciensem nominatus est.<sup>64</sup>

<sup>61</sup> HRUŠEVSKYJ M., *Istoria Ukrainy-Rusy*, t. V, p. 430-449; STASIV M., *op. cit.*, p. 92-93; BUČYNSKYJ B., *op. cit.*, p. 28-40; DOBRJANSKYJ A., *op. cit.*, p. 27-28.

<sup>62</sup> PAPP G., *op. cit.*, p. 180-183.

<sup>63</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 159; HODINKA A., *Okm.*, p. 2; BASILOVITS J., *op. cit.*, p. 17; BOBAK A., *op. cit.*, p. 44.

<sup>64</sup> WELYKYJ A., *Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae illustrantia*, Romae 1953, vol. I, p. 138-139.; BUNEA in suo opere, *Jerarchia Romanilor...*, p. 116-21, asserit Macarium non directe ad Episcopatum Haliciensem, sed ad Ecclesiam Romanam antiquae Hungariae nominatum esse. Addit quod tunc temporis Romeni in Hungaria nullam habebant Eparchiam, ideo Summus Pontifex Macario titulum quemdam extraneum dare potuit. Attamen Papa Cal-

Ad Haliciam tamen Episcopus praedictus numquam pervenit,<sup>65</sup> sed, ut suae a turcis occupatae patriae vicinior esset, in Hungaria mansit ac ibi, Rege permittente, super christianos orientales jurisdictionem exercere coepit.<sup>63</sup> Initio, ejus jurisdictio ad Transilvaniam limitata fuit ac deinde omnes christianos orientales antiquae Hungariae sibi subicere voluit. Huic actioni Episcopi Macarii omnes latini Episcopi Hungariae obstare conabantur ita, ut ipse ad obtinendam necessariam facultatem et jus Romam scribere coactus fuit.<sup>67</sup> Sed haec appellatio romana nullo modo eum adjuvit, quare post a. 1470 Macarius disparuit ex Hungaria et Transilvania.<sup>68</sup>

Haec sunt quae de Macario hodie nota habentur. Attamen nullum documentum agit de ejus relatione cum monasterio Mukačoviensi vel cum carpato-ucrainorum Ecclesia; et A. Bobak gratis affirmavit Macarium in Mukačiv quoque jurisdictionem exercuisse.<sup>69</sup> Repetimus, gratis affirmat, quia ipse colligens omnia vel minima, quae de supradictio Macario in scriptis omnibus inveniuntur, nullam indicationem ad probandam suam opinionem invenit. Ideo nec probat nec unquam suam affirmationem probabit, quae ex omnibus possibilibus maxime improbabilis nobis esse videtur. E contrario, ex documentis nunc repertis elucet, Lucam nullo modo Macario subici potuisse. Nam 1) In diplomate Joannis Corvini Lucas nominatur « praedecessor Episcopi Joannis » jam a tempore Joannis Hunyadi;<sup>70</sup> 2) In relatione Episcopi Cholmensis, Jacobi Suša, notatur, quod Mukačiv annis circiter 1464-1465 juridice ad Eparchiam Peremysliensem pertinebat;<sup>71</sup> 3) Quando diploma re-nominationis Presbyteri Lucae editum est, Macarius certo certius jam suam jurisdictionem in Hungaria exercebat.

listus III eodem tempore unum tantum titulum liberum habebat prae manibus, nempe Eparchiae Haliciensis. Ideo, secundum Bunea, Eparchia Haliciensis solummodo ut titulus data est Macario. Nobis autem haec sententia omnino neganda videtur; nam Summus Pontifex non solum nominavit Macarium ad Eparchiam Haliciensem, sed eum Casimiro, Poloniae Regi, commendavit, ut eum in praedicta Sede episcopali protegeret; Cfr. WELYKYJ A., *op. cit.*, p. 140.

<sup>65</sup> STASIV M., *op. cit.*, p. 96.

<sup>66</sup> BUNEA A., *Jerarchia Romanilor...*, p. 116-121, refert totam quaestionem Macarii ac describit ejus epistolam ad Summum Pontificem Paulum II, quae epistola ex exemplari originali publicata est ab ERDUJHELYI in « *Katholikus Szemle* » anno 1897, p. 46.

Aliud documentum de Macarii jurisdictione super romenos in antiqua Hungaria publici factum est iuris a PESTY F., *Szörényi bánság és Szörény vármegye története, I*, Budapest 1878, p. 347-8 in nota 3.

<sup>67</sup> BUNEA A., *Jerarchia Romanilor...*, p. 116-121.

<sup>68</sup> IBIDEM; PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 160-161. Rex Mathias Corvinus anno 1479 affirmat « presbyteros Walachos, fidem Graecam tenentes » Metropolitae dissidenti Nandoralbensi subjectos esse.

<sup>69</sup> BOBAK A., *op. cit.*, p. 52-55.

<sup>70</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 168-169.

<sup>71</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 209; LACKO M., *op. cit.*, p. 15.

Itaque, nostra sententia, Macarius monasterii Mukačoviensis Ordinarius considerari non potest, etiamsi concedi potest, eum et hoc monasterium suae jurisdictioni submittendum temptare potuisse.

Macarius, uti jam diximus, die 16 januarii 1458 Episcopus nominatus fuit; deinde, unius vel duorum mensium spatio elapso, ex Urbe Roma iter in Hungariam petiit ubi, post duos vel tres menses, Ecclesiae Romenae in Transilvania gubernandae jus obtinuit, et super ucrainos carpaticos, modo que speciali super monasterium Mukačoviense, jurisdictionem suam extendere temptavit. Tunc Lucas, contra actionem Macarii, ad Regem appellavit, qui die 14 Augusti jura Presbyteri Lucae contra omnia Macarii conamina confirmavit ac pristinam eius jurisdictionem iterum ratam habuit.<sup>72</sup>

Quamquam solidissimis fundamentis nostra haec opinio non nititur, tamen una evidentissima notanda accedit ratio, nempe quod tempore illo Macarius unicus erat ex tota Orientalis Ecclesiae Hierarchia, qui monasterium Mukačoviense atque iurisdictionem presbyteri Lucae « impetere » potuit. Sed hac vice, sicut et tota in historia Mukačoviensis Eparchiae, Ecclesia carpato-ucrainorum ab influxu Cleri romeni Transilvaniae se defendit permansitque unita cum Ecclesia ucrainorum ultra Montes Carpativos habitantium, igitur a Metropolitanis Kioviensibus vel eorum locum tenentibus regebatur.

Presbyter Lucas, hoc in statu, Ecclesiam carpato-ucrainorum diu gubernavit et ultimam notitiam de eius existentia in secundo diplomate Regis Mathiae, die 1 Maji 1488 dato, invenimus,<sup>73</sup> mortuus est intra annum 1488-1491, nam die 31 Julii 1491 « episcopus Joannes » a Rege Vladislao II ad regimen monasterii Mukačoviensis nominatus est.<sup>74</sup>

Cum morte autem Presbyteri Lucae finem habet influxus Unionis Florentinae in Ucraina Carpatica. Nam Unio haec, in Metropolia Kioviensi ab Isidoro promulgata, nonnisi a duobus eius Successoribus, nempe a Metropolitanis Gregorio (1458-72) et Misaële Pruckyj (1475-80), usque ad annum 1480 fuit professa. Misaële enim vita functo, Rex Casimirus Episcopum Polocensem Simeonem in novum Kioviensem Metropolitanam nominavit, qui totam suam Metropoliam iterum in viam dissidentiae vertit.<sup>75</sup> Ideo Metropolita Jona, Simeonis Successor, iam ut dissidens Episcopum Joannem in Ucrainam Carpaticam misit, Eparchiamque Mukačoviensem constituit.<sup>76</sup>

<sup>72</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 158-159; HODINKA A., *Okm.*, p. 4.

<sup>73</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 162-163; HODINKA A., *Okm.*, p. 4.

<sup>74</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 164; HODINKA A., *Okm.*, p. 5.

<sup>75</sup> AMMAN A., *Storia della Chiesa Russa*, Torino 1948, p. 156-159.

<sup>76</sup> Certum est, Metropolitanam Jonam relationes cum Sede Apostolica Romana numquam habuisse. Episcopus vero Joannes, seu primus Episcopus Mukačoviensis, secundum documenta, « Fidem Graecam », id est religionem dissidentem, tenuit. Vide PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 164-175.

## CAPUT SECUNDUM

### ORIGO EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS

In capite antecedenti iam vidimus, usque ad annum 1490, Ecclesiam carpato-ucrainorum a Superiore Mukačoviensis monasterii, speciali iurisdictione gaudente, Presbytero Luca, gubernatam fuisse. Anno autem 1491, cum adventu Episcopi Joannis, primi veri Mukačoviensi Episcopi, Eparchiam Mukačoviensem vere institutam putamus. Hoc in capite ideo, omnibus historicis elementis, quae, in documentis hucusque notis, invenire valuimus, sub aspectu historico-iuridico originem Mukačoviensis Eparchiae illustrare conabimur. Cum tamen hac in quaestione plurimi historiographi iam diu insudarent, primo in articulo synthesim quamdam eorum sententiarum exponimus.

#### ART. I.

##### VARIAE SENTENTIAE DE ORTU EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS

Primam de existentia Episcoporum Mukačoviensium notitiam in quatuor diplomatibus a Vladislao II (1490-1516), Rege Hungariae et Bohemiae, datis atque in nuper nominato decreto Principis Joannis Corvini invenire possumus.

Primo diplomate Vladislaus II, die 31 iulii 1491, jurisdictionem Joannis Episcopi Mukačoviensis confirmavit sequentibus verbis: «Wladislaus, Dei gracia rex,... fidelibus nostris universis et singulis plebanis Ruthenis, sub jurisdictione ecclesiae beati Nicolai confessoris, in oppido Munkach, ritu graecorum fundato, existentibus, salutem et gratiam. Volumus et fidelitati vestrae et vestrum cujuslibet praesentium serie strictissime precipiendo committimus et mandamus, quatenus amodo deinceps reverendo patri Johanni, episcopo vestro, sub cuius scilicet jurisdictione estis, in omnibus licitis et consuetis juxta antiquam consuetudinem obedire et obtemperare ipsumque revereri, de universis quoque proventibus suis, qui eidem

de vestri medio provenire debent, respondere et per hos, quorum interest, responderi facere debeatis et teneamini, aliud non facturi ».<sup>1</sup>

In secundo vero, die 30 iulii 1491 dato, idem Rex imperat omnibus Dominis Hungariae ipsorumque officialibus, ne Episcopum « Ruthenorum » in exercito suae jurisdictionis impediant.<sup>2</sup> Diplomata sequentia de controversia Episcopi agunt, quae controversia inter Joannem et Abbatem Hilarium, Superiorem monasterii Hrušoviensis, propter jus exemptionis praedicti monasterii exorta erat.<sup>3</sup> Denique diploma Principis Joannis Corvini, de quo jam superius locuti sumus, nihil aliud est quam expositio controversiae Episcopi Joannis ac plebani latini Dionysii circa fundationem Monasterii Mukačoviensis.<sup>4</sup>

Quinque haec documenta, quae sola de Episcopo Joanne loquuntur, clare affirmant, eum vere Episcopum et quidem Episcopum Mukačoviensem fuisse, cujus jurisdictioni, excepto monasterio Hrušoviensi, omnes ucraini carpatici submissi sunt. Proinde praedicta documenta tantum de Eparchiae existentia testantur, non vero de ejus ortu. De origine sane Eparchiae Mukačoviensis, item et de persona ipsius Episcopi, seu quisnam ille fuerit, unde originem duxerit, quomodo ad episcopatum pervenerit, de sua activitate inter fideles, de morte ac sepulchro fere nihil in documentis, nobis hucusque notis, invenire datur. Propterea auctores, qui absque studio ecclesiasticae politicaeque societatis ac saeculi morum, inopiam fontium suis phantasiis magis quam historicis argumentis complere conati sunt, frustra diversas de Eparchiae Mukačoviensis origine proposuere sententias, quae et in hodiernum diem in historiographia carpato-ucrainorum vigent. Nos, ut claritate quam maxima quaestio de Eparchiae Mukačoviensis origine ponatur, totam evolutionem harum sententiarum sequentibus in partibus dissertationis nostrae describemus.

Ex periodo ante-unionistica Eparchiae Mukačoviensis nulla extat notitia de ejus origine. Quod optime explicare possumus; nam ante Unionem Užhorodensem nulla urgebat necessitas de eius historia curandi, cum Eparchia Mukačoviensis ab omnibus Potestatibus sive politicis sive ecclesiasticis agnita esset.

<sup>1</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 164; HODINKA A., *Okm.*, p. 5; BASILOVITS J., *op. cit.*, t. I, p. 21.

<sup>2</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 166-167; HODINKA A., *Okm.*, p. 6; BASILOVITS J., *op. cit.*, t. I, p. 22-23.

<sup>3</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 172-175; SCHAGUNA, *Geschichte d. Griechisch-Orientalischen Kirche in Oestreich*, Hermannsdt 1862, p. 27; HODINKA A., *Okm.*, p. 9-10.

<sup>4</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 168-173; BATTHYANY I., *Leges ecclesiasticae Regni Hungariae, Albae Carolinae 1785*, t. I, p. 514-516; HODINKA A., *Okm.*, p. 7-9; BASILOVITS J., *Brevis notitia*, t. II, p. 50-54.



Unio Užhorodensis tandem peracta (1646) magnam attulit difficultatem quoad submissionem et nominationem Episcoporum Mukačoviensium, propterea apud Sanctam Sedem Romanam spontanea orta est quaestio, an Eparchia Mukačoviensis revera erecta fuerit et si erecta, dubitatum est sive de huius erectionis auctore sive de tempore.

De origine Eparchiae Mukačoviensis prima relatio allata est Sanctae Sedi ab Archiepiscopo Lippay, Hungariae Primate ac Unionis magno promotore, in qua legitur: « refert Parthenius, se vidisse privilegia seu diplomata regum Foundationis hujus monasterii et episcopatus ante annos 150, posseque adhibita diligentia ista diplomata haberi. Vero existimo illam foundationem fuisse monasterii, episcopatum vero a scismaticis episcopis Constantinopolitano patriarcha annuente erectum ita, ut semper episcopus schismaticus eligendus habitaret in hoc monasterio Monkacsiensi, praestaret illi ac viveret de proventibus illius ». <sup>5</sup> Informationem hanc, uti videtur, Lippay ab ipso Episcopo Mukačoviensi, nomine Parthenio Petrovyč, obtinuit, qui tamen de actione Patriarchae Constantinopolitani probabiliter non loquebatur. Hunc Patriarcham Lippay inseruit, nesciens, quod etiam Metropolita Kioviensis cum consensu Episcoporum suffraganeorum novas erigere potuit Eparchias. At quoad ortum ipsius Eparchiae, ipse hac in relatione traditionem ecclesiasticam carpto-ucrainorum descripsit, secundum quam: 1) Eparchia Mukačoviensis jam erecta erat ac 2) ab Episcopis dissidentibus circa annum 1500. Haec periodus cum episcopatu Joannis coincidit.

Eandem quasi mentionem quoad ipsam erectionem et tempus erectionis invenimus in informatione Jacobi Suša, Episcopi Cholmensis, a. 1665: « Episcopatus iste non tam pridem erectus est, siquidem ante 200 annos vel minus Munkaczovia erat sub episcopo Praemysliensi ». <sup>6</sup> Sed quoad auctorem ipsius erectionis Suša scribit: « Hic episcopatus erectus est a Regibus Hungariae propter homines Ruthenos illius regni subditos ». Ultimo addit: « Episcopus Mukaczoviensis semper habebat relationem ad Metropolitanum Kioviensem, a quo consecrationem accipiebat ». <sup>7</sup>

Relatio tertia, nempe Georgii Szelepcsényi, Primatis Hungariae, qui, timens ne Episcopus Mukačoviensis jurisdictioni Metropolitanae Kioviensis submitteretur, existentiam praedictae Eparchiae omnino denegare voluit; itaque contra relationem Episcopi Cholmensis anno 1667 suam proposuit sententiam: « Patet etiam non fuisse, neque de facto esse diocesim Munkacziensem, sed semper retroactis temporibus et saeculis ex Russia mittebantur

<sup>5</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 169; NILLES N., *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae Orientalis in terris coronae S. Stephani*, Oeniponte 1885, t. II, p. 830.

<sup>6</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 209.

<sup>7</sup> IBIDEM.

illuc episcopi schismatici, qui illam miseram et rudem pleben veneno suo inficiebant, manebantque superiores illius monasterii Munkasziensis ».<sup>8</sup>

Examinatis relationibus supracitatis, duo fundamentalia colligimus: 1) Eparchia Mukačoviensis non prius quam episcopatus Joannis orta est; 2) Origo hujusmodi Eparchiae non erat absque consensu Metropolitae Kioviensis. Attamen dubium ac discrepantia de modo erectionis praedictae Eparchiae primis in duabus relationibus, magnas controversias saeculo XVIII circa ortum Eparchiae Mukačoviensis causarunt. Episcopi Agrienses strenue propagabant sententiam Primatis Georgii Szelepcsényi atque negabant omnimodam existentiam Eparchiae Mukačoviensis.<sup>9</sup> E contrario, Episcopi Mukačovienses, adjuti familia regia Habsburgorum, defendebant canonicitatem originis Eparchiae.<sup>10</sup> Finis hujus controversiae, Episcopus Agrienses inter ac Mukačovienses, de canonicitate Eparchiae Mukačoviensis in magno « processu erectionis » Eparchiae Mukačoviensis a. 1771 locum habuit.<sup>11</sup> Quo in processu nova de ortu hujus Eparchiae sententia creata fuit. Nam defensores causae Episcopi Mukačoviensis, scilicet advocati romani, S. de Angelis et A. Coequelines, ut antiquae Eparchiae praeeexistentiam stabilirent, Eparchiam Mukačoviensem unam e septem suffraganeis S. Methodii fuisse affirmabant.<sup>12</sup> Postquam anno 1771 Eparchia Mukačoviensis a S. Sede canonicè erecta est, sententia haec nova, etiamsi sine ullo fundamento inventa (quia nullam probabilem probationem habebat) ab auctoribus saeculi elapsi praesertim a Basilovits<sup>13</sup> adoptata atque promulgata est sicut factum historicum. Attamen inter auctores ejusdem saeculi nonnulli erat, qui, videntes difficultates hujusmodi sententiae, tantum ejus probabilitatem notabant, at in incertis novam creabant theoriam, qua Eparchia Mukačoviensis simul cum celebri monasterio ejusdem civitatis fundata est habenda.<sup>14</sup> Hisque

<sup>8</sup> IBIDEM, p. 215.

<sup>9</sup> PEKAR B., *De erectione canonica Eparchiae Mukačoviensis*, Romae 1956, p. 46-54, 70-76.

<sup>10</sup> Iam anno 1711 Cancellaria Regia Hungariae ad Sanctam Sedem litteras memoriales de reintegratione Eparchiae Mukačoviensis misit; vide in HODINKA A., *Okm.*, p. 540-543. Ab illo tempore Reges semper, usque ad ipsam erectionem (a. 1771), propugnabant canonicitatem Eparchiae Mukačoviensis. Ita ut haec re-erectio esset opus reginae M. Theresiae, quae de hac re anno 1768 ad Clementem XIII Romanum Pontificem scripsit: «...quin Sanctitas vestra antiquum Munkaciensem Episcopatum dignetur reintegrare, quum praesertim petita reintegratio qualibet ex parte justissima sit...»; vide *Schematismus Diocesis Munkaciensis a. 1908*, p. 20-21.

<sup>11</sup> ASV, *Acta S. Congregationis Concistorialis*, anni 1771. PEKAR B., *op. cit.*, p. 93-115.

<sup>12</sup> ASV, *Acta S. Congregationis Concistorialis*, a. 1771, fol. 116v-118; BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. IV, p. 45-51.

<sup>13</sup> BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. IV, p. 30; ZSÁTKOVICS G., *A magyarországi Oroszok történetéről és a történetéről*, in «Századok» 1890, p. 569-73; *Schematismus Dioecesis Munkaciensis*, anni 1908, p. 17-20.

<sup>14</sup> DULYŠKOVYČ I., *Istoryčeskija čerty ugro-russkych*, Ungvár 1875, vol. II, p. 53-58. Auctor sententiam Michaelis Lučkaj repetit, qui licet concedebat existentiam Episcoporum ucrainorum

non obstantibus notandum est, supranominatos auctores saeculi XIX magnam fontium Ecclesiae carpato-ucrainorum partem non cognovisse, quapropter etiam plurimas opiniones incertas et erroneas deduxisse.

Ineunte saeculo XX, auctores magni nominis hac de quaestione pertractare coeperunt et in hodiernum diem multa edita sunt opera de Eparchiae Mukačoviensis origine. Maxime nota ac pro nobis pretiosa manent opera Antonii Hodinka, Alexei Petrov et Georgii Papp. Sed neque hi auctores unanimiter initium Eparchiae praedictae stabilire potuerunt, nam licet conveniebant in eo, quod Eparchia Mukačoviensis saeculo XV orta sit, tamen omnino discrepabant in determinatione temporis ac de modo ejus originis.

A. Hodinka ortum Eparchiae Mukačoviensis cum adventu primi Episcopi ibi residentis explicare conatus est. Qua sententia « Presbyter Lucas » ille erat consecratus Episcopus, qui annis 1439-1446 in Monasterium Mukačoviense venit, ibique sicut Superior hujus monasterii cum permissione regia super totam carpato-ucrainorum Ecclesiam jurisdictionem exercere coepit. Itaque affirmavit Eparchiam Mukačoviensem canonice erectam non fuisse, tamen in supradicto monasterio a tempore « Presbyteri Lucae » semper Episcopos residisse ac in totam Ucrainam Carpaticam jurisdictionem exercuisse. Existentia canonica hujus episcopatus autem juxta ipsius theoriam initium habuit ex eo, quod ille episcopatus ab omnibus potestatibus tam civilibus quam ecclesiasticis agnitus est.<sup>15</sup>

Uti superius vidimus, Hodinka affirmavit existentiam primi Mukačoviensis Episcopi absque erectione ipsius Eparchiae. Georgius Papp autem theoriam omnino contrariam tenuit, scilicet erectionem Eparchiae Mukačoviensis, etsi absque nominatione ullius Episcopi. Secundum eius theoriam, uti jam ostendimus, Metropolita Kioviensis Cardinalis Isidorus annis 1440-1443 Eparchiam Mukačoviensem erexisset at cum hominem aptum non inveniret, in illam Sacerdotem seu « Presbyterum Lucam » veluti suum chorepiscopum seu Vicarium posuisset.<sup>16</sup> Sic Eparchia Mukačoviensis 40-50 annos ante adventum primi Episcopi existere coepit.

Alexej Petrov, denique, ortum Eparchiae Mukačoviensis cum Episcopo Joanne seu cum primo certo ac ibi residente Episcopo explicare conatus est. De modis autem adventus, nominationis et installationis hujus Episcopi nihil dicit. Praeterea - utimur ipsius verbis - totam hanc quaestionem, ino-

---

jam ante adventum tartarorum in Hungariam, tamen secundum suam opinionem fundatio monasterii Mukačoviensis Eparchiae Mukačoviensi quoque initium posuit.

<sup>15</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 188-202, 324-327, 367-369.

<sup>16</sup> PAPP G., *A munkäcsi...*, *op. cit.*, p. 208-212, 221-224.

pia documentorum, « ignorabamus et ignorabimus ».<sup>17</sup> Attamen, ut ipse ex documentis de Episcopo Joanne, nobis hucusque notis, quandam sententiam logicam deduceret, dilemma posuit, quo, tempore Episcopi Joannis, aut jam Sedes seu cathedra episcopalis Mukačoviensis existebat, aut ipse Episcopus Joannes sicut Episcopus vagus ad finem saeculi XV Hungariam venit ac ibi, Rege permittente, super ucrainos carpaticos jurisdictionem exercuit. Petrov ad hanc ultimam inclinabatur sententiam, quam itaque ut privatam ipsius opinionem considerare oportet.<sup>18</sup>

Tali modo exposuisse videmur omnes sententias de ortu Eparchiae Mukačoviensis, e quibus nonnisi tres ultimae, seu auctorum saeculi XX, vim quandam scientificam habent. Tamen, ut ex dictis patet et ex dicendis clarius patebit, neque hae veritati respondent.

Quoad sententiam Antonii Hodinka repetere oportet ista omnia, quae de statu episcopali Presbyteri Lucae jam superius dicta sunt. Breviter: sententia Antonii Hodinka neganda est, cum omnibus ex documentis eluceat, Lucam numquam Episcopum fuisse.<sup>19</sup> Similiter et reicienda theoria Georgii Papp, quae ab ipso auctore sine ulla probatione et omnino gratis proponitur. *Primo*: ex relatione Episcopi Jacobi Suša patet hodiernam Eparchiam Mukačoviensem ad annum 1465 Episcopo Peremysliensi pertinuisse.<sup>20</sup> *Secundo*: in diplomate Regis Mathiae monasterium Mukačoviense uti « plebania » exprimitur, qui terminus nequaquam cathedrae episcopali equiparari potuit.<sup>21</sup> Praeterea, non videtur probabile Cardinalem Isidorum in oppido Mukačiv Eparchiam erexisse ac postea hanc in Sedem neminem nominasse. In fine, licet insimul cum A. Petrov affirmavimus Eparchiam Mukačoviensem ortam esse tempore Episcopi Joannis, tamen ab eodem auctore omnino dissentire debemus relate ad vagum characterem hujus primi Mukačoviensis Episcopi. A. Petrov, ad comprobendam suam opinionem, nullum affert argumentum, nos autem sequenti articulo ejus theoriam delucidare intendimus.

## ART. 2.

### ORIGO EPARCHIAE MUKAČOVIESIS IN NOVA LUCE

Uti jam antea dictum est, pauci fontes ad explicandam originem Eparchiae Mukačoviensis ad nostra usque tempora remanserunt, scilicet, quin-

<sup>17</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 146

<sup>18</sup> IBIDEM.

<sup>19</sup> Vide paginam 16-17.

<sup>20</sup> Vide paginam 13.

<sup>21</sup> Vide paginam 17.

que diplomata de Episcopo Joanne atque tres relationes saeculi XVII. Sed neque haec materia a praeteritis auctoribus particulari modo examinata erat, non loquendo de speciali studio ambientis ecclesiastico-politici illius temporis, vel de origine juridica documentorum superius enumeratorum; quae quaestiones usque huc fere totaliter ignoratae sunt. Haec incuria in historiographia Ecclesiae carpato-ucrainorum explicatur hoc facto, quod omnes auctores, excepto Alexei Petrov, originem Eparchiae Mukačoviensis periodo Episcopum Joannem antecedente inquirebant. Nos autem, ad meliorem explicationem hujus originis, in lucem ponemus personam ipsius Episcopi Joannis ac ejus statum juridicum ex illis quinque diplomatibus, quae sola de eo loquuntur.

Ita ex ipso agendi modo Episcopi Joannis affirmare possumus, eum in Ucraina Carpatica extraneum fuisse. Etenim, in controversiis cum Plebano latino de Iwany<sup>22</sup> nec non cum Hilario, Abbate monasterii Hrušovienis,<sup>23</sup> Episcopus Joannes sese praesentavit hominem circumstantias ecclesiastico-politicam carpato-ucrainorum non satis cognoscentem.<sup>24</sup> Ex documentis manifestum est quoque, eum tractare assuevisse altis cum dignitatibus ac doctiorem esse, quam monachi Ucrainae Carpaticae tunc temporis fuerunt. Certum est tamen quod et ipse ucrainus fuit.<sup>25</sup> Itaque si Episcopus Joannes extraneus erat ac certe ucrainus, non nisi ex terris Ucrainae et Alborussiae, Regno polono-lithuanico subiectis, provenire potuit. De tempore eius adventus sequens ponitur quaestio: quo anno Joannes ad oppidum Mukačiv transire potuit? Facile responsum nobis videtur: non ante diem 1 Maii 1488, qua die editum est secundum diploma Regis Mathiae,<sup>26</sup> ubi Lucas memoratur adhuc ut Superior monasterii Mukačoviensis, neque post diem 31 Julii 1491, qua die Rex Vladislaus II Episcopum Joannem in sua jurisdictione confirmavit.<sup>27</sup>

De statu episcopali Joannis hodie nemo jam dubitat, cum in omnibus diplomatibus nominetur « episcopus » et certum est ipsum jurisdictionem

<sup>22</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 168-171; HODINKA A., *Okm.*, p. 7-9.

<sup>23</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 172-175.

<sup>24</sup> Haec sententia apud omnes quasi auctores communis esse videtur.

<sup>25</sup> De episcopo Joanne saepe scribitur, sicut de « episcopo Ruthenorum ». Attamen in diplomate Joannis Corvini legitur de ipso Episcopo, quod erat « ruthenus »; PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 169: « ...praefatus Joannes, episcopus ruthenus, praesentiam nostram adiens, supplicavit nobis... ».

<sup>26</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 162-163; HODINKA A., *Okm.*, p. 4.

<sup>27</sup> Vide paginam 26-27. Sed in documento Vladislai II scribitur de Joanne sicut de actuali Episcopo Mukačoviensi: « fidelibus nostris universis et singulis plebanis ruthenis... Volumus et fidelitati vestrae et vestrum cujuslibet presencium serie strictissime precipiendo committimus et mandamus, quatinus amodo deinceps revedendo patri Joanni, episcopo vestro, sub cujus scilicet jurisdictione estis... »; IBIDEM. Ita concludi potest, Joannem Eparchiam Mukačoviensem iam ante editionem hujus documenti possedisse.

super omnes ucrainos in antiqua Hungaria habitantes exercuisse.<sup>28</sup> Quo munere functus est non sicut Vicarius vel Superior monasterii Mukačoviensis, uti demonstrare voluit in suo opere B. Pekar,<sup>29</sup> sed sicut « Episcopus ordinarius Mukačoviensis ».

Hanc nostram thesim jam ex primo diplomate Vladislavi II sufficienter probare possumus: Primo: secundum hoc diploma « Plebani Rutheni » ac fideles ucraini in Hungaria jam non monasterio, sed « jurisdictioni ecclesiae beati Nicolai confessoris » seu ecclesiae cathedrali, ubi eorum Episcopus Joannes residebat, erant subditi.<sup>30</sup> Secundo: Rex jussit illos plebanos atque omnes fideles Joanni obedire non sicuti cuidam Vicario, sed ut eorum vero Episcopo ordinario, utpote super eos jurisdictionem episcopalem habenti. En Vladislai II verba: « Volumus et fidelitati vestrae et vestrum cuilibet presentium serie strictissime precipiendum committimus et mandamus, quatinus amodo deinceps reverendo patri Joanni, episcopo vestro, sub cujus scilicet jurisdictione estis, in omnibus licitis et consuetis juxta antiquam consuetudinem obedire et obtemperare... ».<sup>31</sup> Terminus « antiqua consuetudo » sicut adfirmabat etiam A. Petrov,<sup>32</sup> significabat consuetudinem, secundum quam sacerdotes Episcopis suis obediebant in tota Ecclesia Orientali. Ideo Joannes uti « Episcopus Mukačoviensis » ad mentem Vladislai eandem jurisdictionem habuit ac Episcopi antiquarum Sedium episcopaliū Ecclesiae Orientalis.

Porro, ex documentis occasione controversiae Joannem inter et monasterium Hrušovienne editis notatur, quod Episcopus Joannes non solum super Clerum saecularem, sed etiam super regularem jurisdictionem habuit, nam

<sup>28</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 164-165; HODINKA A., *Okm.*, p. 5-10.

<sup>29</sup> Nescimus undenam B. Pekar sumat suam affirmationem: « Joannes in monasterium in oppido Mukačiv missus est et tamquam Prior Monasterii suam jurisdictionem expandere coepit; eo magis quod valde probabile est eum caractere episcopali insignitum jam fuisse... Joannes solummodo tamquam Superior Monasterii in Hungariam mittitur. Ita in sua jurisdictione confirmatur - iuxta antiquam consuetudinem -; quia ejus praedecessores tamquam Superiores Monasterii S. Nicolai etiam quandam potestatem in ecclesias vicinas exercebant »; PEKAR B., *op. cit.*, p. 18-19. Hae affirmationes nobis minus rectae videntur, nam si Joannes erat Episcopus, cur mitteretur in aliud Regnum ad officium Superioris alicujus parvi monasterii fungendum? Porro, Vladislaus II scribit explicitè de jurisdictione episcopali Joannis. Denique, « antiqua consuetudo » ibi non significat aliquam consuetudinem monasterii Mukačoviensis, sed consuetudinem totius Ecclesiae Orientalis.

<sup>30</sup> Vide paginam 26-27.

<sup>31</sup> IBIDEM.

<sup>32</sup> PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 147. Auctor dicit quod in diplomatibus regiis saeculi XVI, ad petitionem Episcopi Mukačoviensis editis, clare videtur significatum horum terminorum. In diplomate dato die 1 octobris 1551 legitur: « juxta antiquam consuetudinem et vestrum », atque in alio, edito eodem tempore: « ex vetusta consuetudine et ritu Graecae religionis ».

ipse Hilarius, Abbas monasterii Hrušovienſis, ſuum monaſterium ab hac iurisdictione ſolummodo ſpeciali jure ſtauropegiaco, a Patriarcha Conſtantinopolitano obtento, liberare potuit.<sup>33</sup> Jurisdictionem hanc Joannes ſuper alia monaſteria ſicut Superior unius monaſterii nullo modo exercere potuit, quia in Ordine S. Baſilii Magni, ante Unionem Berenſem, unumquodque monaſterium erat independens ab aliis monaſteriis.<sup>34</sup> Denique, niſi Joannes fuiſſet verus ac ordinarius Epiſcopus Mukačovienſis, vel niſi Eparchia Mukačovienſis vere epiſcopatus fuiſſet, Hilarius, qui de facto erat adverſarius Joannis, certe objectiones contra canonicitatem et legalitatem Epiſcopi Joannis ejuſque iurisdictionem feciſſet. Attamen in documentis ſupranominatis ubicumque loquitur de vero «epiſcopo de Munkats», cui Epiſcopo, ſecundum verba Regis, et Hilarius et ejuſ «ſucceſſores» «reverentiam» praestare debebant.<sup>35</sup> Praeterea, hoc tempore a quibusdam falſificatoribus monaſterii Hrušovienſis in traductionem latinam documenti Patriarcae Conſtantinopolitani, de jure ſtauropegiaco ac exemptione monaſterii Hrušovienſis, inſerta eſt haec phraſis: «Ad haec, ſi quis noſtrum ſubditorum archiepiſcopus aut epiſcopus in dicto monaſterio aut pertinentiis ejuſdem inveniretur, quid ejuſdem dicto Priori eſſet adiutorium».<sup>36</sup> Haec traductio tempore praedictae controverſiae ab Hilario Regi Vladislao II ad confirmationem praesentata erat ac ſecundum omnem probabilitatem etiam dicta phraſis ab eo inſerta eſt.<sup>37</sup> Illi ſubditi Patriarcae deberent eſſe monachi monaſterii Hrušovienſis ac eorum «epiſcopus» non poſſet eſſe alius niſi Joannes. Igitur Epiſcopus Joannes ſicut Epiſcopus ordinarius agnoſcebatur ab ipsis monachis Hrušovienſibus.

In fine, uti jam ſuperius dictum eſt, titulus Joannis erat «epiſcopo de Munkats». Si autem Joannes fuiſſet «Epiſcopo vagus», uti opinavit Alexei Petrov,<sup>38</sup> aliis verbis, ſi jam ante adventum in Mukačovienſem, ſine ulla miſſione vel mandato auctoritatum eccleſiasticarum ci-

<sup>33</sup> IBIDEM, p. 172-175.

<sup>34</sup> WOJNAR M., *De regimine Baſilianorum Ruthenorum*, Romae 1949, vol. I, p. 47: In Eccleſia Ruthena norma generalis vigeat autonomiae internae ſingulorum monaſteriorum, quorum unumquodque erat - ſui juris - ab alio independens, et regimen eorum internum erat decentraliſatum. Hoc demonſtrant documenta hucusque allata, in quibus nulla fit mentio alicujus poteſtatis internae Hegumeni aut Archimandritae Superioris, qui immediate ſubduntur poteſtati externae ſive epiſcopi ſive patriarchae...».

<sup>35</sup> PETROV A., *Drevnejſija gramoty*, p. 173.

<sup>36</sup> IBIDEM, p. 152.

<sup>37</sup> IBIDEM, p. 128. Auctor confirmat, quod «falſificatio» hujus documenti debuit eſſe paulo ante annum 1494. Porro dicit quod unica cauſa eius confectionis erat controverſia inter Epiſcopum Joannem et Abbatem Hilarium.

<sup>38</sup> IBIDEM, p. 146.

viliumque, numquam posset mutare titulum in « Episcopum Mukačoviensem ». <sup>39</sup> Praeterea, conceptus « Episcopi vagi » eo tempore omnino ignotus fuit, nam secundum historiographos ac iurisperitos russos <sup>40</sup> « Hierarchae » seu Episcopi et Archiepiscopi in antiqua Metropolia Kioviensi nunquam ex Eparchiis suis transferebantur, nec ipsi Episcopi Eparchias sua sponte mutare potuerunt, sed unusquisque eorum in Sede sua, pro qua institutus fuit, usque ad mortem manere debuit. Si autem quidam Episcopus Sedem suam reliquit, ipso iure privatus fuit omni potestate episcopali, ita, ut postea nemo ex fidelibus nullaue auctoritas civilis vel ecclesiastica eum in « Episcopum » agnoscere posset. <sup>41</sup>

Ex supra dictis manifestum est, Eparchiam Mukačoviensem ab anno 1491 jam revera extisse ac Episcopum Joannem verum ordinariumque « Episcopum Mukačoviensem » fuisse.

Remanet nobis adhuc explicanda ipsa origo Eparchiae Mukačoviensis in eius juridica ac historica evolutione, ad quam unice inservire possunt tres dictae relationes saeculi XVII.

Non deerant tamen auctores, qui his in relationibus, sine profunda analysi, multas contradictiones inveniebant. <sup>42</sup> Nos autem, postquam longe examinavimus sensum ac ortum praedictarum relationum, nullas inter eas reperivimus contradictiones. Attamen notare debemus, quod hae relationes representabant conceptum non solum diversorum hominum, sed etiam diversarum potestatum tam ecclesiasticarum, quam civilium, quae potestates unum ac idem factum vario modo considerabant explicabantque, proportionaliter ad consuetudines et leges suarum potestatum. Ita G. Lippay, uti jam diximus, expressit traditionem Eparchiae Mukačoviensis, de qua traditione ipse ab Episcopo Mukačoviensi Partenio Petrovyč informatus fuit. Igitur hac in relatione Lippay non scripsit ut Primas Hungariae, sed ut

<sup>39</sup> Secundum antiquum jus Ecclesiae non datur Episcopus sine titulo, quem titulum Episcopus sine auctoritate superiori ecclesiastica (Patriarchae, Synodus etc.) numquam mutare potuit.

<sup>40</sup> GOLUBINSKIJ I., *Istoriija Russkoj Tserkvi*, Moskva 1901, vol. I, p. 371; KAPTEREV N., *Vlast patriaršaja i archijerejskaja v drevnei Rusi v jich otnošeniji k vlasti tsarskoj i k prihodskomdu duchovenstvu*, in « Bogoslovskij Vestnik », 1905, II, p. 47-48.

<sup>41</sup> Lex de immutabilitate Sedis pro Episcopo assignatae in antiqua Ecclesia Kioviensi proveniebat ex eius conceptu de potestate Hierarchiae. Nam usque ad saec. XVI dissidentes Ucrainae ac Bielorusiae non distinguebant duas potestates Episcopi, nempe potestatem ordinis et potestatem jurisdictionis, sed agnoscebant ut unicum fontem ac principium omnium potestatum Episcopi, potestatem ordinis. Propterea si quis in Episcopum cuiusdam Eparchiae consecratus fuit, habebat potestatem episcopalem tantum ad Eparchiam, quam in consecratione obtinuit. Decursu temporum, sub influxu latino, conceptus de unica potestate hierarchiae evanuit ex Ecclesia Kioviensi. Tamen inter theologos moscovitas haec a nobis exposita doctrina Ecclesiae Kioviensis usque ad novissima tempora vigeat.

<sup>42</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 197-206, 324-327, 367-369.



Protector Eparchiae Mukačoviensis. Contra, Szelepcsényi, primus verus adversarius Eparchiae Mukačoviensis, qui in omni jure Ecclesiae Orientalis videbat periculum schismatis, descripsit originem hujus Eparchiae in luce consuetudinum ac legum Ecclesiae Latinae. Haec relatio praeter omnia etiam magis magisque tendentiosa erat, nam Szelepcsényj Eparchiam Mukačoviensem in sua jurisdictione habere voluit, quod acquirere potuit solummodo per denegationem existentiae hujus Eparchiae.<sup>43</sup> In fine, J. Suša, uti repraesentans Metropoliam Kioviensem, sua in relatione enarravit ea omnia, quae in ipsa Metropolia de ortu Eparchiae Mukačoviensis nota erant.

Duabus ex relationibus Primatum Hungariae patet, Joannem mandatum suum solummodo ab Ecclesia Kioviensi obtinere potuisse. Tamen, dum Lippay explicitam a Hierarchia dissidente Mukačoviensis Eparchiae erectionem affirmat, Szelepcsényi nonnisi quamdam missionem Episcoporum Mukačoviensium, ab Hierarchia Kioviensi obtentam, quae secundum ejus sententiam erectioni nullo modo aequivalere potest, concedit. Attamen, si nos peculiariter ipsam Metropoliae Kioviensis historiam consideremus, nullam differentiam inter duas Primatum Hungariae denominationes invenimus. Nam apud Metropoliam Kioviensem erectiones Eparchiarum maxima ex parte ope harum missionum erant conclusae.

Ex antiquis «Chronicis»,<sup>44</sup> nec non ex operibus auctorum principium, iura Ecclesiae Ucrainae Bielorussiaeque tractantium,<sup>45</sup> constat Metropolitae Kiovienses usque ad saeculum XVII ius Eparchias erigendi semper habuisse. Attamen vane inquirimus ibi erectiones sensu Ecclesiae Catholicae Occidentalis saeculi XV-XVI. Nam Metropolitae Kiovienses, qui soli in tota Ecclesia Orientali conservabant iura Metropolitarum missionariorum territoria pagana regentium,<sup>46</sup> modo simplicissimo erigebant novas Eparchias. Saeculo XI hae «erectiones» ita peragebantur: Metropolita Kioviensis aliquem candidatum ad episcopatum dignum consecrabat ad titu-

<sup>43</sup> Szelepcsényi bene sciebat, quod Eparchia Mukačoviensis, ut talis, unice ad Metropolitam Kioviensem pertinere debuit. Hoc confirmatum est etiam a magno studioso rerum orientalium, Leone Allatio, anno 1666; HODINKA A., *Okm.*, p. 223-224.

<sup>44</sup> PSRL, t. VII. p. 162, t. IX. p. 64, t. XXIV. p. 86.

<sup>45</sup> SUVOROV N., *Učebnik cerkovnavo prava*, Moskva 1912, p. 92; PAVLOV A., *Pamjatniki drevneruskago kanoničeskavo prava*, in «*Russkaja Istoričeskaja Biblioteka*», T. VI, S. Peterburg 1908, n. 1, col. 19; LOZOVEI P., *De Metropolitarum Kioviensium Potestate*, Romae 1951-2, p. 193-8.

<sup>46</sup> Etiam in Occidente, ubi nationes «paganae» conversae sunt, Metropolitae vi iurium suorum cum maxima facilitate erigebant novas dioeceses. Solummodo saec. VIII-IX decretalibus Pseudo-Isidori impugnata est auctoritas Metropolitarum. Ita, ut temporibus posterioribus omnes causae maiores - etiam erectio dioecesium - iam S. Pontificis iudicio reservabantur. Cfr. KURTSCHIED B., *Historia iuris canonici*, Romae 1941, vol. I, p. 224-225.

lum cuiusdam civitatis, posteaque hunc novocreatum Episcopum ad eius civitatem mittebat. Ex. gr. Chronica Niconis hoc modo descripsit primam institutionem Eparchiarum in Principatu « Rus » Kioviensi: « Leontius Metropolitā Kioviensi et totius Rusjæ, instituit in Černihov Episcopum Neophitum, in Rostov Episcopum Feodorum, in Volodymyr Stephanum, in Bilhrad Nykytam et etiam in aliis civitatibus Episcopos instituit ».<sup>47</sup> Ideo, in descriptione Chronicae Niconis, sicut et in adnotationibus aliarum Chronicarum numquam de Eparchiarum vel episcopatum erectione loquitur. Referuntur solummodo quaedam « institutiones Episcoporum ». Attamen « institutio » ibi non sumitur in sua significatione iuridica, nam vox « instituit », slavice « postavy », magis « episcopalem consecrationem » designare videtur, quam electionem, vel nominationem Episcoporum.<sup>48</sup> Propterea sine haesitatione adfirmare possumus, erectiones episcopales in Metropolia Kioviensi tempore primaevi christianismi cum Episcoporum ordinationibus eorumque missionibus peragebantur.

Ad finem saeculi XI, sub influxu Ecclesiae Byzantinae, iura Metropolitanorum Kioviensium magis magisque determinata ac partim modificata sunt. Hae modificationes vero non cessationem iurium Metropolitanorum significabant, sed eorum executioni necessitatem consensus Synodi Episcoporum addiderunt. In « Regulis Metropolitanae Joannis » (1080-1089) iam expresse dicitur « multiplicationem Eparchiarum non nisi cum consensu Primae Sedis Russae et Concilii totius Provinciae permissam esse ».<sup>49</sup> Secundum explicationem celebri iurisperiti russici, A. Pavlov, ab hac periodo Metropolitanorum Kioviensium Eparchias in Synodis Episcoporum erigere debebant.<sup>50</sup> Uti videtur, erectiones Eparchiarum ex parte iuris Ecclesiae Kioviensis magis determinatae sunt, ex parte vero ipsius actus erectionis antiquioribus similes erat. In Synodis Episcoporum, in quibus Eparchiae erigebatur, nullus adfuerat « processus erectionis » sensu Ecclesiae Occidentalis, nulla ponebatur quaestio de beneficio futuri Episcopi eiusque sustentatione, deque organisatione cleri novae eparchiae. Pro ista erectione sufficiebat necessitas Episcopi pro aliquo territorio, atque ad hoc officium aptus candidatus. Positis dictis conditionibus, Metropolitā cum Synodi consensu novam Eparchiam erigebat una cum institutione novi Episcopi. His omnibus peractis, neopiscopum ad Sedem suam mittebat, remittendo ipsi totius Eparchiae organisa-

<sup>47</sup> PSRL, T. IX, p. 64.: « ..i postavy Leont. Mytropolyt Kievskij i vseja Rusy, Černihovu episkopa Neofyta, a v Rostov postavy Feodora, a v Volodymyr Stefana, a v Bilhrad Nykytu, i po inym hradom episkopy postvay ».

<sup>48</sup> LOZOVEI P., *op. cit.*, p. 96.

<sup>49</sup> PAVLOV A., *op. cit.*, (vol. VI) n. 1, col. 19.

<sup>50</sup> IBIDEM.

tionem.<sup>51</sup> Clarissime illustrat cuiusdam Eparchiae erectionem in Kioviensi Metropolia erectio Eparchiae Saraiensis, quae quasi tria saecula post supra descriptam primam institutionem peracta est. Secundum verba Chronicae « Troickaja », « Metrop. Cirillus Metrophanem in Episcopum Saraiensem instituit » a. 1261,<sup>52</sup> seu Episcopum Metrophanem ad urbem capitalem Tartarorum misit. Metropolita tamen ipso facto cum hac missione agnovit Eparchiam Saraiensem ita, ut post breve tempus, praecise anno 1269, totam Eparchiam Perejaslaviensem Eparchiae Saraiensi adiungeret.<sup>53</sup>

Considerando supra expositas quaestiones statim animadvertere possumus quamdam similitudinem in institutione Eparchiarum Saraiensis ac Mukačoviensis. In utroque casu agitur de constitutione Eparchiae in statibus regionibusque extraneis, in quibus auctoritas Metropoliae Kioviensis antea non tam respectata erat et ubi deerat etiam nobilitas ucraina, quae posset hanc constitutionem protegere. Porro, in utroque casu idem effectus ortus est: scilicet, a tempore missionis primi Episcopi in has civitates Metropolita Kioviensis has civitates et regionem circumvicinam sicut veras erectasque Sedes episcopales et Eparchias considerabat, ac ad sic creatos titulos postea novos consecrabat Episcopos.<sup>54</sup> Attamen si in utroque casu eadem erat Potestas principalis, eadem condiciones, idem jus consuetudinale, idem effectus, igitur eadem debuit esse « institutio ».

Ex dictis manifestum est, unicum modum originis Eparchiae Mukačoviensis fuisse « institutionem » a Metropolita Kioviensi, quae « institutio » autem erectioni alicujus Eparchiae secundum ritum orientalem aequivaluit.

Tempore adventus Episcopi Joannis in oppidum Mukačiv Sedem Metropoliae Kioviensis occupabat (1488-1495) quidam Jonas, antea Archiepiscopus Polocensis, vir dignus ac pius, qui totam vitam suam metropolitanam ad Ecclesiae suae reintegrationem sacravit.<sup>55</sup> Proh dolor, de ejus activitate pauca, quasi nihil, in fontibus hodie cognitis remansit.

In fine, tertia « relatio » de origine Eparchiae Mukačoviensis, quae

<sup>51</sup> Uti in textu infra allato videbimus, Metropolitam de beneficiis deque sustentatione Episcopi nihil curasse, solummodo aliquoties novocreatos Episcopos pro obtinendis beneficiis Principi comendavit.

<sup>52</sup> PRISELKOV M., *Troickaja letopis*, Moskva 1950, p. 327; Eundem textum refert Chronica « Voskresenskaja » in: PSRL, t. VII, p. 162.

<sup>53</sup> PRISELKOV M., *op. cit.*, p. 330; Idem in Chronica « Voskresenskaja », in PSRL, t. VII, p. 169.

<sup>54</sup> IBIDEM; Ex his Chronicis, seu « Troickaja » et « Voskresenskaja », cognoscimus successorem Episcopi Metrophanis, nam Mytrophanes anno 1269 episcopatu resignavit et monasterium ingressus est. In ejus locum Metropolita nominavit Episcopum Teognostum.

De Eparchia Mukačoviensi nullum habemus dubium, quia hanc Eparchiam Metropolita semper semperque agnoscebant et ad eam Episcopos consecrabant; HODINKA A., *Okm.*, p. 209-211.

<sup>55</sup> HRUŠEVSKYJ M., *op. cit.*, T. V, p. 412.

conscripta est ab Episcopo Cholmensi, Jacobo Suša, loquitur etiam de erectione, sed ibi auctor hanc erectionem tribuit Regi Hungariae: « Hic episcopatus erectus est a regibus Hungariae ». Nescimus, quibusnam fontibus nitur affirmatio Episcopi Cholmensis.<sup>56</sup> tamen concedere oportet, quod ejus affirmatio perfecte quadrat cum nostra sententia, nam Metropolia Kioviensis, ut notavimus suo loco, nullam habebat auctoritatem apud hungaros, itaque « institutionem » hujusmodi Eparchiae nonnisi cum auxilio Regis perficere potuit.

Praeterea in Metropolia Kioviensi in erectione novarum Eparchiarum - uti ait N. Suvorov - etiam Principes magnam partem habuere,<sup>57</sup> cum absque eorum consensu erectiones in foro publico valore caruissent.<sup>58</sup>

Mortuo Rege Mathia Corvino (1490) ad thronum Hungariae Rex Bohemiae, Vladislaus Jagellonides, unus ex filiis Kasimiri, Regis Poloniae, hominitis sed debilis, invitatus est.<sup>59</sup> Vladislaus II, uti ex fontibus supra enumeratis constat, non erat adversarius Ecclesiae Orientalis. Sed nec nobilitas hungara hoc tempore huic Ecclesiae adversabatur, nam in Hungaria iam apud Regem Mathiam tolerantia Orientalium erat lex regia.<sup>60</sup> Inde nihil obstetit erectioni huius Eparchiae Mukačoviensis.

<sup>56</sup> Vim historicam relationis Jacobi Suša novissimo tempore impugnavit A. PETROV in « *Drevnejšija gramoty* », p. 144-145. Attamen HODINKA ac alii auctores brevem hanc notitiam Episcopi Cholmensis veram seriamque esse affirmant. Quia - sicut ait Hodinka - tota haec quaestio de Eparchiae Mukačoviensis origine, ante missionem Jacobi Suša, jam tractata fuit ab omnibus Episcopis, Archimandritis atque magna parte Religiosorum Metropoliae Kioviensis in quodam Congressu provinciali. Ideo, secundum hunc clarum auctorem, Episcopus Cholmensis non potuit in sua relatione laborare phantasia, nam ipse Romae repraesentabat praedictum Congressum in hoc negotio. At hoc in Congressu Episcopi totius Ecclesiae Kioviensis certe de hac quaestione aliquam ad notationem vel saltem bene custoditam traditionem habebant; Cfr. HODINKA A., *Tört.*, p. 198.

Nos sententiam Antonii Hodinka solummodo comprobare possumus, nam causa Eparchiae Mukačoviensis de facto tractata est in Congressu Zyrovicensi, uti constat ex: APF, *Scrittura Riferite nelle Congr. Rutene 1658-1666*, vol. I, f. 127; PARASZKO I., *De Ecclesia Ruthena Catholica sede metropolitana vacante 1655-1665*, Romae 1944, p. 221.

<sup>57</sup> SUVOROV N., *op. cit.*, p. 92-93.

<sup>58</sup> Ecclesia in Oriente iam tempore Imperii Byzantini coniuncta fuit cum Statu. Praeter talem coniunctionem Ecclesiae distinguebatur a Statu ita, ut utraque potestas haberet propriam sphaeram activitatis, spiritualis, scilicet et temporalis respective. In sphaera propria unaquaque potestas libera ac independens esse debuit. Ecclesia autem, cum in Statu viveret, necessario sphaeram Status ingrediebatur, ubi hic solus praefuit. Inde Status determinabat positionem iuridicam Ecclesiae, cuius iura omnino ab ipso Statu dependebant. Positio Ecclesiae ita fuit valde difficilis in promulgatione cuiusdam legis ecclesiasticae, nam secundum theoriam supraexpositam Ecclesia condere potuit canones obligantes in conscientia, sed solus Status, id est potestas saecularis (Imperator) eos in leges, obligatorias nempe pro foro publico, convertere valuit. Idem sisthema notatur postea apud slavos a Byzantio conversos.

<sup>59</sup> HOMAN B. - SZEKFU GY., *Magyar Történet*, Budapest 1935-6, vol. III, p. 413.

<sup>60</sup> BATHYAN I., *Leges ecclesiasticae Regni Hungariae*, Albae Carolinae 1875, T. I., p. 514-516; PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 160-161. Documenta Regis Mathiae ab auctoribus citatis publice edita clare confirmant descriptam tolerantiam.

Porro, Vladislaus II non solum non adversabatur huic Eparchiae, sed etiam episcopum Joannem suis decretis tam apud fideles, quam apud nobilitatem hungaram aperte adjuvit. Denique, ipse Vladislaus II erat primus, qui de juribus ac de jurisdictione hujus Episcopi locutus est. Ideo, ut ex dictis patet, Rex Hungariae in nominatione Episcopi Joannis aliquam partem certe habuit et si ipse Vladislaus II hanc Eparchiam non erexit, tamen « institutionem » Metropolitae Kioviensis, regia sua potestate, approbare ac confirmare valuit.<sup>61</sup>

Postremo, ad recapitulationem hujus quaestionis de origine Eparchiae Mukačoviensis, sententia nostra, eventuum successionem ita in ordinem redigere possumus: Presbyter Lucas post diem 1 Maii anni 1488 mortuus est. Cum hujusmodi notitia ad Metropolitam pervenisset Kioviensem, exorta est tunc quaestio de « erectione » Eparchiae Mukačoviensis. Metropolita ideo, erigens hanc Eparchiam, quemdam Joannem sacerdotem, in titulum novae Eparchiae consecratum, in Hungariam misit, quem Episcopum Rex Hungariae accepit et majestate sua « institutionem Eparchiae Mukačoviensis » confirmavit.

Haec autem Eparchiae erectio ab auctoribus generatim « *prima erectio Eparchiae Mukačoviensis* » vocatur.

---

<sup>61</sup> De confirmatione regia, sequendo documenta Vladislai II, nullum extat dubium.

PARS SECUNDA  
**RELATIONES INTER EPARCHIAM MUKAČOVIENSEM  
ET METROPOLIAM KIOVIENSEM  
ANNIS 1498-1664**



## CAPUT PRIMUM

### DEPENDENTIA EPISCOPORUM MUKAČOVIENSIUM A KIOVIENSIBUS METROPOLITIS SAEC. XVI

Postquam originem Eparchiae Mukačoviensis praecedenti parte ad sensum fontium historico-iuridicorum exposuimus, statum iuridicum atque subordinationem huius Eparchiae etiam periodo posteriori eius existentiae nobis illustrare remanet. Uti iam superius dictum est, ex informatione Primatis Szelepcsènyi, quae sonat: « Semper retroactis temporibus et saeculis ex Russia mittebantur illuc episcopi schismatici, qui illam miseram et rudem plebem veneno suo inficiebant », <sup>1</sup> elucet totalis Episcoporum Mukačoviensium dependentia a Kioviensi Metropolia. Hanc quidem sententiam Rakoczi F. II, Transylvaniae Princeps, per litteras die 26 Februarii 1707 ad Kioviensem Metropolitam Leonem Zalenskyj missas, reaffirmavit. <sup>2</sup> Primas Szelepcsènyi et Princeps Franciscus II Rakoczi intimam servarunt persuasionem de Mukačoviensium Episcoporum a Kioviensibus Metropolitis dependentia; sic enim, ut primus eorum super Mukačoviensem Eparchiam iurisdictionem obtineret, ipsius Eparchiae existentiam omnino denegare debuit. <sup>3</sup> Alter vera, suam voluntatem, iterum hanc Eparchiam Metropolitae Kioviensi, sine Apostolicae Sedis consensu, submittebat patefecit. <sup>4</sup>

Hanc affirmationem autem de totali dependentia Episcoporum Mukačoviensium a Kioviensi Metropolia nobis nimis generalem et catheticam esse videtur, nam ecclesiastica in historia carpatho-ucrainorum duo soli fuerunt Episcopi, quorum positio de facto huic affirmationi respondere poterat. Sed probabiliter etiam hi duo Episcopi non nisi partialiter, nempe, in eorum institutione episcopali ac missione, non tamen in fidelium administratione, a praedicta Metropolia dependebant. Nostrum dubium de « totali dependentia » confirmatur quoque relatione Jacobi Suša, Episcopi Cholmensis, cum hac in relatione praedictus Episcopus, licet Metropolitam Kioviensem

---

<sup>1</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 215.

<sup>2</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 471.

<sup>3</sup> *IBIDEM*, p. 215.

<sup>4</sup> *IBIDEM*, p. 471.



« institutionum »<sup>5</sup> primorum Episcoporum Mukačoviensium auctorem fuisse adsignaret, loco tamen termini « dependentiae » solummodo termino « relatione » usus sit: « Episcopus Mukaczoviensis semper habebat relationem ad metropolitam Kioviensem, a quo consecrationem accipiebat... ».<sup>6</sup> Nos ideo ut hodie, claritate quam maxima, statum iuridicum Eparchiae Mukačoviensis explicemus, debemus diligenter describere non solum totam historiam horum Episcoporum, sed condiciones politicas socialesque saeculi XVI.

In Hungaria saeculo XVI magnae mutationes politicae ortae sunt. Turcae, qui iam saeculo XV totam peninsulam Balcanicam occupaverunt, videntes Hungariam sub dominio regum Vladislai II et Ludovici II inermem, eam oppugnare speraverunt. Propterea anno 1526, magno cum exercitu, trasierunt fines huius Regni et prope oppidum Mohàcs exercitum hungaricum profligaverunt. Cum tamen hoc in proelio etiam Rex Ludovicus II, sine ullo successore, occisus sit, Nobilitas hungarica imprudens et inter se divisa duos Reges, nempe, Joannem Zapolyai (Zapolski), potentem dominum terrestrem Transilvaniae et Ferdinandum Habsburgicum, Imperatorem Austriae, elegit. Qui Reges autem obliscentes periculi turcarum inter se bellum gerere coeperunt.<sup>7</sup>

Duobus e Regibus Ferdinandus, sicut Imperator Germanicus, ad victoriam certe maiorem habuit possibilitatem, quam eius adversarius Joannes Zapolyai, qui suae impotentiae conscius et ut coronam ac thronum Hungariae modo definitivo sibi acquireret, omni more dignitateque se privans, ut vassallum se imperio Sultani turcarum subiecit. At huiusmodi inopportunos actus finem « antiqui » Regni Hungariae signavit. Nam ille Ferdinandus eiusque exercitum e Regno suo omnino expellere nunquam potuit, nedum et totam mediam Hungariae partem aggressionibus turcarum aperuit. Nobilitas autem hungara sub harum perturbationum influxu omnem auctoritatem perdidit et nonnisi honorum suorum augmentum curavit et vixit. Hac de causa nonnulli Nobiles ut duces latronum sine more et conscientia rapinas peragebant latrocinabantque in toto Regno Hungariae.<sup>8</sup>

Interea, anno 1540 Joannes Zapolyai mortuus est, coronam pupillo suo relinquens, cuius tutor, Georgius Martinuzzi, vir bonus ac conscius, ut Hun-

---

<sup>5</sup> Episcopus Cholmensis solummodo de « consecratione » episcopali locutus est, tamen sub hac consecratione nos « institutionem » episcopalem intelligere debemus, nam tempore anteunionistico hi termini quasi idem significabant.

<sup>6</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 209.

<sup>7</sup> HOMAN B. - SZEKFU Gy., *op. cit.*, vol. IV, p. 7-15.

<sup>8</sup> HOMAN B. - SZEKFU Gy., *op. cit.*, vol. IV, p. 18-36.

gariam a novis disordinibus salvaret, anno 1550 totum hoc Regnum Ferdinando Habsburgico tradidit.<sup>9</sup>

Attamen temporibus adeo periculosis ac movimentatis de sorte Eparchiae Mukačoviensis nemo cogitare poterat nec de facto cogitavit. Propterea de vita ac existentia Episcoporum huius Eparchiae ab initio saeculi XVI usque ad annum 1551 nullum adest documentum, quod nobis saltem minimam indicationem de historia Eparchiae Mukačoviensis ferre posset.<sup>10</sup> Solummodo anno 1551 regis in diplomatibus loquitur, primo de quodam Ladislavo Episcopo Mukačoviensi, cui nonnulli presbyteri, speciatim e Comitatu Maramorošieni, oboedientiam praestare noluerunt. Ea de causa et ad petitionem huius Ladislavi novus Rex Hungariae, Ferdinandus Habsburgicus, eodem modo uti praedecessor eius Vladislaus II tempore Episcopi Joannis, iussit, ut omnes sacerdotes fidelesque ucraini « in omnibus licitis et consuetis iuxta antiquam consuetudinem et ritum » Episcopo suo oboedirent.<sup>11</sup> Porro, Rex hoc anno etiam omnibus Dominis terrestribus eorumque Officialibus imperavit, ut non impedirent, sed magis adjuvarent Episcopum Ladislavum in exercitio suae iurisdictionis,<sup>12</sup> In fine, anno 1552, ad novam petitionem Ladislai, Ferdinandus fideles carpato-ucrainos propter eorum vitam laxam severe reprobavit, atque Dominos sub poenis coëgit, ne auxiliarent tales abusus in Ecclesia Ritus Orientalis.<sup>13</sup>

Attamen, tribus his documentis, quasi impossibile est explicare historiam Eparchiae Mukačoviensis primi dimidii saeculi XVI. Ex alia vero parte labor omnino inutilis esset construere nostris ex phantasiis historiam ecclesiasticam cuiusdam periodi, absolute ignotae. Propterea nos, loco deductionum plus-minusve logicarum, e diplomatibus Regis Ferdinandi unum factum deducere volumus, nempe, existentiam Episcoporum Mukačoviensium tempore primi dimidii saeculi XVI.

<sup>9</sup> BOBAK A., *op. cit.*, p. 61; PETROV A., *Drevnejšija gramoty*, p. 132; HOMAN B. - SZEKFU GY., *op. cit.*, vol. IV., p. 53. Georgius Martinuzzi natus est an. 1482 in Croatia, ex patre de familia Utičenovič, matre vero e familia patritiorum Martinuzzi. Juvenis centurionem agebat in exercitu Stephani Zapolyai, dein habitum induit religiosum. Ab anno 1528 Consiliarium agebat penes Joannem Zapolyai a quo nominationem obtinuit in Episcopum Varadinensem. Inde Primas Hungariae et Cardinalis S. R. Ecclesiae. Ut talis de Regno Hungariae curare debuit. Cfr. *Révai Nagy Lexitona*, Budapest 1913, vol. XIII, pag. 10-131.

<sup>10</sup> Quidam auctores ut HODINKA (Tört. p. 221-222) et PETROV (*Drevnejšija gramoty*, p. 132) absentiam documentorum cum desolatione monasterii Mukačoviensis explicare conati sunt. Quae desolatio circa annum 1537 locum habuit.

<sup>11</sup> BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. I/II, p. 26; HODINKA A., *Okm.*, p. 11-12; EIUSDDEM, *Tört.*, p. 222-223.

<sup>12</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 12-13.

<sup>13</sup> BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. I., p. 28-30; HODINKA A., *Okm.*, p. 13-14. Hoc in documento agitur speciali modo de violatione matrimonii ac de divortio.

Ad probandam nostram thesim citare debemus tertium diploma Ferdinandi, ubi Rex meminit etiam alios Episcopos Mukačovienses, praeter Ladislavum, qui non poterant esse alii quam eius praedecessores: « .....ex plebe videlicet ista Ruthenica, complures, qui uxores repudiare et a se dimittere, et e contra uxores, quae a maritis suis divortium facere vel levissima tantum de causa, saepenumero nulla ab eo vel *aliis eorum episcopis*..... petita licentia..... ». <sup>14</sup> Porro, in primis Regis diplomatibus, nullo modo de aliqua interruptione iurisdictionis episcopalis scribitur, econtra, agitur de debita solutione proventus sacerdotum ucrainorum Episcopo Mukačoviensi vel eius ecclesiae, quae solutio « ab antiquo » in usu erat secundum verba ipsius Ferdinandi. <sup>15</sup> Attamen proventus in Ecclesia Orientali dabantur solummodo Episcopo, non vero monachis. Ideo patet, in monasterio Mukačoviensi « ab antiquo » seu sine interruptione Episcopos resedissee.

Cum tamen hoc in monasterio Episcopi residerent, incluso quoque nostro Ladislao, <sup>16</sup> a quadam auctoritate hanc ad Sedem institui debebant. Quae auctoritas autem non potuit esse alia, quam Metropolita Kioviensis, cum potestates civiles, nempe, Reges Nobilesque antiquae Hungariae, in disperatis circumstantiis politicis Regni ita sollicitatae erant, ut de iurisdictione alicuius Episcopi dissidentis nullo modo curare potuissent. Porro, hi Episcopi ab Hierarchia romena haud nominati vel instituti fuerunt; quod constat e documentis ipsius Episcopi Ladislai et eius successorum, quibus in documentis agitur de perpetua controversia nostrorum Episcoporum cum Clero « romenophilo » Comitatus Maramorošiensis. <sup>17</sup> In fine, oportet notare magnam similitudinem, quasi identitatem respectu ad formam et sensum inter documenta Joannis, primi Episcopi Mukačoviensis, ac documenta nostri Ladislai. Quae similitudine seu quasi identitate documentorum, sine dubio, etiam similitudinem vel quasi identitatem status iuridici horum duorum Episcoporum significare debet.

<sup>14</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 13-14.

<sup>15</sup> *IBIDEM*, p. 13.

<sup>16</sup> Diplomata Episcopi Ladislai nullo modo confundi possunt cum aliqua nominatione regia. 1) Quando Rex Ferdinandus eum suis cum diplomatibus adiuvare coepit, Ladislaus iam erat verus « Episcopus Mukačoviensis »; 2) Rex adiuuvavit eum contra sacerdotes rebellantes solummodo ad eius petitionem. Ideo « institutio » Ladislai ita obscura est, ut « institutiones » omnium Episcoporum inter annos 1498-1551.

<sup>17</sup> « ...Exposuit nobis fidelis noster venerab. Ladislaus eppus Ruthenorum in claustro b. Nicolai confes. in oppido nostro Munkach ritu Graecorum fundato commorans gravi cum querela, quomodo in bonis vestris ac in medio vestrum et praesertim in *comitatu Maromarusiensi* plurimi presbyteri Rutheni et laici Graecam fidem porfitentes et ad iurisdictionem pertinentes commorarentur, quorum nonnulli vobis non permittentibus, nonnulli vero inviti tamquam inobedientes et pertinaces proventus praefato episcopo eorum sibi et dictae ecclesiae suae ex vetusta consuetudine et ritu Graecae religionis ipsorum provenire debentes reddere et restituere difficultarent... »; cfr. HODINKA A., *Okm.*, p. 12. De successore Ladislai vide *IBIDEM*, p. 16.

Itaque ex diplomatibus Regis Ferdinandi Ladislao Episcopo datis, sicut et ex tota politica socialique positione antiquae Hungariae, confirmatur partim sententia primatis Szelepcsènyi atque notitia Episcopi Jacobi Suša de « institutione » horum Episcoporum Mukačoviensium a Metropolitibus Kioviensibus.

Non admittimus tamen sententiam Primatis Hungariae quoad dependentiam Episcoporum Mukačoviensium a Metropolitibus Kioviensibus in administratione eorum Eparchiae, nam etiamsi hi Episcopi a Metropolitibus Kioviensibus instituti fuissent, tamen ad Eparchiam Mukačoviensem redeuntes, fideles suos modo athonomo gubernare coeperunt. « Athonomia » haec elucet ex agendi modo ipsius Ladislai et, magis magisque, eius successoris, qui habuit ius ad eligendum successorem suum.<sup>18</sup> Praedicta athonomia Episcoporum Mukačoviensium autem non proveniebat a quadam tendentia autocephalica interna huius Eparchiae, sed orta est propter magnam distantiam et diversitatem Regnorum.<sup>19</sup>

Episcopus Ladislaus tali cum athonomia Eparchiam suam non diutius gubernavit, nam anno 1556 Episcopus Mukačoviensis Lariona (quod nomen probabiliter Hilarium significat) fuit, atque magno cum successu totam Eparchiam Mukačoviensem, simul cum monasterio Hrušoviansi, sibi submitit ac prospere administravit.<sup>20</sup>

---

<sup>18</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 18. Rex Joannes II hoc ius decreto suo firmavit: « ipsi Lariona episcopo Ruthenorum clementer annuendum duximus et concedendum, ut ipse antequam ex hac vita decederet, alium episcopum, pium, eruditione, doctrina et moribus idoneum, in locum suum deligere et substituere valeat.. ».

<sup>19</sup> Distinguenda est athonomia ab autocephalia proprie dicta. Nam 1) autocephalia est independentia nulli intermixtioni obnoxia, etiam in casibus extraordinariis, quantum ad propriam gubernationem et rerum ecclesiasticarum administrationem, solius concilii oecumenici iurisdictioni subiecta; 2) athonomia vero est status provisorius independentiae intrinsecae ab autocephala matre, quae tamen vigilantiam servat una cum aliquibus iuribus. Cfr. MILASCH N., *Das Kirchenrecht*, Mostar 1905, p. 303-310; JUCIE M., *Theologia dogmatica christianorum orientalium ab Ecclesia Catholica dissidentium*, Parisiis 1931, vol. IV, p. 225.

<sup>20</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 16.

## CAPUT SECUNDUM

### INFLUXUS PROTESTANTISMI ET UNIONIS BERESTENSIS IN EPARCHIA MUKAČOVIENSI

Ad finem saeculi XVI periodus critica pro Ecclesia Orientali venit, cum et catholici et protestantes eam ad se convertere vel saltem sub influxu suo tenere contenderent. Taliq̄ue modo apud dissidentes orientales duae tendentiae, nempe philoprotetantismus et motus pro unione cum S. Romana Ecclesia, ortae sunt, quae tendentiae, saeculo XVII, totum Orientem magis magisque exagitabant. Conflictus autem harum duarum tendentiarum nec apud ucrainos deficere potuit; econtra, tum in Metropolia Kioviensi, tum praesertim in Ucraina Carpatica plurimas in vita religiosa et ecclesiastica procuravit difficultates et perturbationes; dum enim in Metropolia Kioviensi Unio ecclesiastica victoriam obtinuit, in Ucraina Carpatica oppressio protestantica eandem plurima per decennia impedivit. In hoc capite historiam Eparchiae Mukačoviensis eiusque relationes cum materna Kioviensi Metropolia huius periodi exponere utile fore duximus.

#### ART. I.

##### UCRAINA CARPATICA TEMPORE DIFFUSIONIS PROTESTANTISMI.

Unione politica Hungariae, anno 1551, sub Imperatore Ferdinando Habsburgico conclusa, Georgius Martinuzzi turcas e Regno expellere christianitatemque ibi restaurare sperabat. At eius spes non restaurationem, sed potius tragoediam christianismi hoc in Regno causavit. Dicta enim unio solummodo in scriptis existebat, Nobilitas vero Hungariae eo tempore magis quam antea disiuncta intricataque fuit. Criticam hanc situationem salvare nonnisi Martinuzzi potuisset, tamen, proh dolor, ipse hoc anno a militibus inordinatis occisus fuit. Eius post mortem iterum in Regno disorders rebellionisque vehementes ortae sunt, quibus anno 1556 reditus Reginae Isabellae ac eius filii Joannis Sigismundi, novi electi Regis Hungariae, finem posuit.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> LUKINICH I., *Erdély területi változásai*, Budapest 1918, p. 59-80; HOMAN B., - SZEKFU GY., *op. cit.*, vol. IV., p. 55-56; HURMUZAKI L., *Documenta privitoare la istoria Romanilor de N. Denesianu*, Bucuresti 1894, vol. VIII, p. 77.

At dum malum cessavit, peius venit, cum, opera novi Regis, in Transylvaniae segi ne protestantismus apparuisset et - quod maximum habendum infortunium Regni - divulgari coepisset.

Nova doctrina, in Hungaria, post proelium Mohacsianum inter saxones Transylvaniae svevosque Sepusienses apparuit sub forma lutheranismi. Jam inde a fine regimis Joannis I Zapolyai etiam inter Nobiles hungaros multos invenit sequaces. Ex altera vero parte Ecclesia Catholica, disordinibus bellicis omnino debilis facta, huic novae haeresis diffusioni contraniti nullo modo valebat. Ac, licet usque ad mortem Georgii Martinuzzi religio catholica ut religio officialis Regni Hungariae mansit, de facto in Transylvania pauci iam tunc ei adhaerebant.<sup>2</sup>

Mortuo Georgio Martinuzzi, reformatio religiosa obtinuit colorem nationalisticum, nam populus hungaricus Imperatorem Ferdinandum, defensorem catholicitatis, simulque oppressorem germanicum considerabat, quare ab ipso sub vexillo patriae ac protestantismi defecit.<sup>3</sup> Insuper huc accidit, ut Joannes Sigismundus Hungariam revertens, omnibus haeresibus manus liberar concessisset.<sup>4</sup>

Libertate autem protestantismi lutheranismus declinare incipiebat, eiusque locum alia secta, nempe «cavinistica», festinater occupavit. Hic calvinismus vero, quippe qui protestantismi secta est inter omnes omnino activa, dinamica ac militans, sola propagatione idearum reformato-riarum acquiescere noluit, sed severam organisationem ecclesiasticam fundans omnes Regni subditos sub iugo tenere in animo habebat.

Quod propositum, secundo dimidio saeculi XVI, quoad populum catholicum-hugarum pene assecutum est, ubi tunc temporis Ecclesia Catholica in Transylvania suam existentiam cessaverit.<sup>5</sup> Non ita autem accidit quoad disidentes ucrainos ac romenos, qui, paucis exceptis ex nobilioribus, reformationi firmiter obsteterunt servaruntque dogmata et consuetudines antiquae Ecclesiae Orientis.<sup>6</sup>

<sup>2</sup> HOMAN B. - SZEKFU GY., *op. cit.*, vol. IV, p. 250-8; IORGA N., *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, Bucarest 1940, vol. I, p. 170-202.

<sup>3</sup> PETROV A., *Otvuk reformacii v ruskom Zakarpatji XVI v.*, in «Vestnik kralovské ceaké společnosti nauk», an. 1923, p. 77-78.

<sup>4</sup> IORGA N., *op. cit.*, vol. I, p. 177-179; HOMAN B. - SZEKFU GY., *op. cit.*, vol. IV, p. 267; PETROV A., *Otvuk reformacii...* p. 75.

<sup>5</sup> PETROV A., *Otvuk reformacii...* p. 75: Sub dominio Joannis Sigismundi ex Transylvania expulsus est ultimus Episcopus catholicus Paulus Bornemiszsza, itaque haec regio ab a. 1556 usque ad a. 1715 sine Hierarchia catholica remansit.

<sup>6</sup> PERFECKYJ E., *Religioznoje dviženie v XVI-m i nač. XVII-vo vekov v ugarskoj Rusi*, in «Izvestia otdel. russ. jazyka i slovesnosti Imp. Akad. nauk», vol. XX, an. 1915, p. 39-40; LACKO M., *op. cit.*, p. 26.

Causae huius insuccessus propagationis calvinistico-protestanticae inter dissidentes ucrainos ac romenos non ex soliditate Ecclesiae dissidentium, uti quidam auctores putant,<sup>7</sup> sed ex conditionibus socialibus atque politicis partis orientalis Hungariae, a turcis iam liberae, exquirenda sunt. Prima et omnium causarum princeps amor patriae habetur ab Ecclesia calvinistica in Transylvania late diffusus, quapropter calvinismus « religionis hungarorum » instar factus est, per quam et ad eam conversi, omnes ucraini in hungaros mutari debebant.<sup>8</sup> Altera calvinismi repulsiōni causa inter dissidentes statui culturali ucrainorum romenorumque in Regno antiquae Hungariae tribuenda est. Nam calvinismus ortus est ex quaestionibus dogmaticis cum catholicis disputatis, ex. gr. de Ecclesia, de praedestinatione, etc. Quas quaestiones autem dissidentes haud intelligebant et movebant. In eorum ecclesiis, propter sacerdotes minus doctos, qui praeter libros liturgicos palaeoslavicos nihil legebant, nulla disputatio huiusmodi oriri potuit. Populus vero harum duarum nationum, maxima ex parte, in statu servorum glebae vivebat ac proinde plus omnes faciebant exercitium liturgicum avitum, quam disputationes reformatorias Nobilium.<sup>9</sup> Nec omittendum est nobis referre romenos et ucrainos, omnes ad ritum slavum pertinentes, in quaestionibus fidei ac scientiae theologicae sub influxu Metropolitae Kioviensis fuisse et ab ea spiritualiter dependisse, quae dependentia spiritualis non solum in Transylvania, se etiam in territorio Moldaviae efficacitatem suam habuit.<sup>10</sup>

Decursu temporis calvinistae, cum impossibilitatem immediatae conversionis ad haeresim dissidentium animadvertissent, aliam methodum et aliud consilium coepere, quae in « lenta educatione » philoprotestantica dissidentium consistebat. Attamen ad huiusmodi protestanticam educationem necesse erat, ut calvinistae ecclesias dissidentes Transylvaniae Hungariaeque orientalis ab influxu Metropolitae Kioviensis retraherent atque loco librorum liturgicorum orthodoxorum, novos libros philoprotesticos ederent ac divulgarent.

Et ideo pro romenis, quorum in liturgia lingua slavica adhibita erat, multi libri liturgici, novis cum erroribus reformatoriis, in linguam romenam vernaculam traducti, publice editi nec non tota in Transylvania divulgati sunt.<sup>11</sup> Hac nova editione librorum calvinistae hungarici, sub vexillo

<sup>7</sup> Michael Andrella, in opere suo antiunionistico, pluries affirmavit, protestantium catholicorum debilitatem, dissidentium vero fortitudinem demonstravisse. Cfr. PETROV A., *Duchovno-plemičeskija sočinenija Iereja Michaila Orosvegovskavo Andrejly*, Praga 1932.

<sup>8</sup> PERFECKIJ E., *op. cit.*, p. 25-6; PETROV A., *op. cit.*, p. 78.

<sup>9</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 26-7; PERFECKIJ E., *op. cit.*, p. 40-41.

<sup>10</sup> HOMAN B. - SZEKFU GY., *op. cit.*, vol. V., p. 101.

<sup>11</sup> HOMAN B. - SZEKFU GY., *op. cit.*, vol. V., p. 101; IORCA N., *op. cit.*, vol. I., p. 176-179.

« Ecclesiae ac ritus nationalis », Ecclesiam Romanam Transylvaniae ab Ecclesiis slavorum et speciali modo ab Ecclesia Kioviensi diviserunt. Ex altera vero parte in novum « ritum romenum », adhuc inordinatum, multos errores protestanticos invisibiliter introducere potuerunt.<sup>12</sup>

Haec nova methodus calvinistarum, uti videtur, Ecclesiae Romanae sat exitialis fuit, non autem ucrainis carpaticis, quos protestantes hungarici quoad ritum ab ucrainis, ultra Montes Carpaticos viventibus, dividere nullo modo valebant. Porro, calvinistae neque per editionem librorum ibi fortunam habuerunt, nam editio praedicationum philoprotesticarum in dialecto carpato-ucrainico, quae saeculo XVI exeunte,<sup>13</sup> lucem videre debuit, in Eparchia Mukačoviensi haud prospere successit. Propterea Nobilitas protestantica Transylvaniae Hungariaeque Orientalis, nullum videns exitum novae methodus, ucrainos carpaticos influxui calvinistico vi submittere consilium coepit. In hac violatione libertatis Ecclesiae carpato-ucrainorum maximam partem habebant Domini arcis Mukačoviensis sicut et possessores terrestres Comitatus Maramorošiensis. Quare hi, primo, interdixerunt ac impediverunt omnes relationes inter Eparchiam Mukačoviensem et Kioviensem Metropoliam; secundo, cum calvinisticis « superintendentibus » totam vitam internam Ecclesiae carpato-ucrainorum inspicere ausi sunt et contenderunt.

Interruptio relationum inter Episcopos Mukačovienses ac Kioviensem Metropolitanam causavit, quod Episcopi Mukačovienses sub protectione Dominorum protestanticorum electi vel nominati sunt.<sup>14</sup> Et per hos Dominos iam non ad Metropolitanam Kioviensem, sed ad Metropolitanum romenum Sočaviensem pro obtinenda consecratione missi sunt.<sup>15</sup>

Oppressio interna Eparchiae Mukačoviensis, uti superius dictum est, fuit munus quorundam pastorum calvinisticorum, sic dictorum « superintendentium ». Ipsi a Synodis protestanticis Dominisque terrestribus ad singulos

<sup>12</sup> PETROV A., *Otvuk reformaciji*, p. 86-87.

<sup>13</sup> PETROV A., *Otvuk reformaciji...*, p. 31-36. Auctor maxima cum diligentia examinans opus calvinisticum « Njahovskija poučeniya na evanhelije », in dialecto carpato-ucrainico conscriptum, declaravit illud ex fine saeculi XVI provenisse. Secundum sententiam Alexei Petrov cum divulgatione huius operis debuit incipere calvinizatio totius Ucrainae Carpaticae. Tamen propter oppositionem Cleri Eparchiae Mukačoviensis hoc opus numquam divulgatum est.

<sup>14</sup> BOBAK A., *op. cit.*, p. 60-72.

<sup>15</sup> Ex relatione Jacobi Suša elucet, post « Unionem Berestensem » Episcopos Mukačovienses consecrationem non a Metropolitanis Kioviensibus obtinuisse; cfr. HODINKA A., *Okm.*, p. 209. itaque iam anno 1597 Sigismundus Rakoczy, dominus arcis Mukačoviensis, neonominatum Episcopum Ladislavum pro consecratione ad Metropolitanam Sočaviensem in Moldavia residentem misit; *Ibidem*, p. 97-8, 125. Etiam Episcopi Hryhorovyč ac Tarasovyč postea ibi ordinati sunt; cfr. HALUŠČYNSKYJ T. - WELYKYJ A., *Epistolae Josephi Velamin Rutskyj*, Roma 1956, p. 207; HODINKA A., *Okm.*, p. 62.



decanatus dissidentium missi sunt, ut ibi vitam ecclesiasticam dirigerent. Itaque, de facto, hi pastores protestantici totam Eparchiam Mukačoviensem administrare coeperunt et sine eorum consensu Episcopi nihil facere poterunt, quin immo aliqui Episcopi Mukačovienses a dictis pastoribus electi sunt.<sup>16</sup>

Hoc in statu desperationis Eparchia Mukačoviensis auxilium nonnisi a materna eius Ecclesia, a Metropolia Kioviensi petere potuit et de facto petebat.

## ART. 2.

### METROPOLIA KIOVIENSIS IN PRAEPARATIONE UNIONIS EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS.

Ad finem saeculi XVI etiam in Metropolia Kioviensi magnae evenerunt mutationes. Anno 1595 Romae duo Episcopi huius Metropoliae, nempe Hypatius Potij et Cyrillus Terleckyj, nomine totius Ecclesiae Kioviensis Unionem cum S. Romana Ecclesia peragerunt. Quam Unionem tandem anno sequenti Synodus Berestensis ratam habuit.<sup>17</sup>

Novus autem Ecclesiae Kioviensis status Nobilitatem calvinisticam Transylvanae Hungariaeque Orientalis maxime excitavit; quae Nobilitas, obtenta de exitu Synodi Berestensis notitia, plus quam antea relationibus Episcoporum Mukačoviensium cum Metropolitis Kioviensibus contraria fuit. Et tamen animo tranquillo adfirmare possumus, has relationes post Unionis Berestensis conclusionem ita frequentes ac stabiles fuisse, ut non tantum simplices relationes duarum potestatum ecclesiasticarum constituissent, sed potius certamen simultaneum et commune Metropolitarum Kioviensium Episcoporumque Mukačoviensium contra calvinismum hungaricum ad obtinendam Eparchiae Mukačoviensis unionem.

Tamen, primis annis post « Unionem Berestensem », contentio Metropoliae Kioviensis ad acquirendam Ucrainae Carpathicae unionem sine ullo successu remansit. Causa vero huius insuccessus non fuerunt circumstantiae in-

---

<sup>16</sup> PETROV A., *Otvuk reformacij...*, p. 85. Electionem Episcopi Mukačoviensis a pastoribus calvinisticis vidimus in epistola Georgii Lippay, publice edita a NILLES N.: «...principessa (Transylvanae) ...laborabat de facto istos Ruthenos sacerdotes facere plane Calvinistas, ita ut post mortem ultimi schismatici Episcopi convocaverit duodecim praedicantes Calvinistas, qui unum elegerunt ex sacerdotibus Ruthenis schismaticis et constituerunt illum Episcopum Munkacsensem.... solum exegerunt iuramentum ab illo, quod velit cum Calvinisticis idem sentire...».

<sup>17</sup> PELESZ J., *op. cit.*, vol. I, p. 500-570.

certae vitae politicae harum partium,<sup>18</sup> sed magis incertus status ac instabilitas ipsius Eparchiae Mukačoviensis. Possessores enim Arcis Mukačiv seipsos unicos Dominos monasterii Mukačoviensis considerantes, ad libitum nominabant deponabantque Episcopos ita, ut nullus eorum longum per tempus sua in Sede manere potuisset. Sic Ladislaus a Sigismundo Rakoczy paulo ante ad Episcopatum Mukačoviensem nominatus, a. 1597 ab eodem Domino a Sede amotus et in vincula coniectus est.<sup>19</sup> Nec diversa contigit sors successorii suo, nomine Petronio; nam anno 1600 conquistator romenus Vojvoda Michael hanc in Sedem monachum romenum, Sergium ex Tismara, posuit.<sup>20</sup> Post annum 1606 etiam episcopatus Sergii interruptus est, cum sub dominio Francisci Mägöcsy (1606-1612) et Sergius et eius successor ex Eparchia confugere coacti sint.<sup>21</sup> Annis 1613-1614 Mukačoviensem Eparchiam quidam Sophronius Rečko rexit, qui a possessore Nicolao Eszterhazy (1612-1622) ab Ucraina Carpatica sua vice expulsus est.<sup>22</sup>

Hic erat status Episcopatus Mukačoviensis, quando a. 1613 Episcopus Peremyliensis Athanasius Krupeckyj in Ucrainam Carpaticam venit, ut ibi inter dissidentes unionem promulgaret. Ipse, auxilio Domini catholici Užhorodensis, Georgii Drugeth, ad monasterium Mukačoviense perveniens, quosdam monachos ad S. Unionem convertit. Veram autem unionis promulgationem tempore consecrationis novi Krasnobrodensis monasterii attingere speravit. Proh dolor, haec unionis promulgatio tempore consecrationis dicti monasterii facta non est, nam populus a quibusdam sacerdotibus disunitis ad catholicitatemque male dispositis, excitatus, aperte contra Athanasium Krupeckyj exsurrexit eumque paene occidit.<sup>23</sup>

<sup>18</sup> Agitur de actionibus bellicis Stephani Bocskay contra Imperatorem Germaniae anno 1606.

<sup>19</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 97-99, 123-126.

<sup>20</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 42-43; IORGA N., *op. cit.*, vol. I, p. 231; BUNEA A., *Vechile episcopii Românesci*, Blas 1902, p. 67.

<sup>21</sup> Quidam auctores, ut LACKO M., *op. cit.*, p. 45, censent, Sergium solummodo circa annum 1619 ex episcopatu Mukačoviensi abiisse, sed immerito, quia in processu iudiciali contra Episcopum Tarasovyč tres testes affirmabant, tempore Domini Francisci Mägöcsy duos Episcopos Mukačovienses e monasterio aufugisse. Cfr. HODINKA A., *Okm.*, p. 98, 122, 126. Forsitan post mortem Francisci Mägöcsy Sergius ad Sedem suam iterum reversus est, uti videtur ex documento Simeonis Forgách, scipto anno 1616. Cfr. IBIDEM. (Tamen ipse Lacko agnoscere debuit quod « fontes historici per 10 annos de nostro Episcopo Sergio silent »; p. 45).

<sup>22</sup> Secundum testimonium praedicti processus (vide notam 21), Soffronius Rečko contra Episcopum Peremyliensem, Episcopatum Mukačoviensem occupare volentem, hanc ad Sedem electus est; cfr. HODINKA A., *Okm.*, p. 121. Hic Episcopus Peremyliensis nonnisi Athanasius Krupeckyj esse potuit, qui, uti inferius videbimus, annis 1613-1614 in Ucrainam Carpaticam venit ibique Unionem promulgare voluit.

<sup>23</sup> *Annuae Litterae Societatis Jesu*, a. 1613-14, Lugduni 1619, p. 148-153; PETRUŠEVYČ A., *Svodnaja Hal.-rus. letopis 1600-1700*, p. 420-1. Item in *Dopolnenija*, p. 55; LACKO M., *op. cit.*, p. 46-50.

Ex hoc insuccessu, Krupeckyj intellexit Ucrainam Carpaticam tam celeri unioni nondum paratam esse et ideo in Eparchiam suam Peremysliensem reversus est. Attamen relationes cum Eparchia Mukačoviensi nunquam remittens, usque ad mortem de eius unione curavit.<sup>24</sup>

A tempore huius infelicis missionis Episcopi Athanasii iam tota Metropoliae Kiovensis Hierarchia noverat unionem Eparchiae Mukačoviensis non fore efficacem ac duraturam, nisi fieret ab ipso clero huius Eparchiae. Propterea alium promulgationis insuccessum temptare nolebant, antequam illuc monachos ad unionem dispositos et in scientiis magis peritos mitterent, qui totum Clerum Ucrainae Carpaticae ad catholicitatem plane praepararent.<sup>25</sup>

Interea nobiles Domini Mukačovienses ac Transylvaniae Principes modo quo antea sese gerebant Episcopis in nominandis ac deponendis; quare Eparchia illa, pulso Athanasio Krupeckyj, aerumnosam agebat vitam.<sup>26</sup> Etenim, plurimis in Episcopis, qui huius regionis Eparchiis tunc temporis alternis vicibus praefuerunt, unus invenitur, qui suam Sedem usque ad mortem sibi firmiter servare valuit. Petronius ille fuit, qui a Clero Mukačoviensi electus et a Principe Transylvaniae, Gabriele Bethlen, confirmatus, ab anno 1623 ad annum 1627 supradictam Eparchiam gubernavit.<sup>27</sup> Petronius iste, secundum sententiam Michaelis Lacko, « idem ille - videtur esse - quem anno 1600 a principe Michaële Valacho ab officio amotum vidimus ».<sup>28</sup> Petronius, amotus, secundum M. Lacko, Metropoliam Kioviensem petiit, ubi probabiliter Unioni adhaesit et, anno 1623, Mukačoviam reversus partibus huius Unionis toto corde favit.<sup>29</sup> Hanc sententiam duo recentiores auctores confirmant; nempe Jean Mousset, qui dicit: « De facto annis 1623-1627 habetur prima accessio alicuius Episcopi ad unionem: et ille est Episcopus Petronius »;<sup>30</sup> et J. Vedernikov, apud quem legimus: « Primus ex Episcopis Ruthenorum Hungariae acceptavit unionem Petronius (1623-27), attamen nec Clerus nec populus eum secuti sunt ».<sup>31</sup>

<sup>24</sup> PETRUŠEVYČ A., *Svodnaja Hal.-rus. letopis*, p. 51: « a. 1617. Athanasius Krupecki Premisliensis episcopus adicitat Scepusienses parochos... »; De relationibus Episcopi Krupeckyj cum Basilio Tarasovyč inferius tractabimus.

<sup>25</sup> Ita fit solummodo intelligibile, quomodo hic indoctus Clerus Eparchiae Mukačoviensis saeculo XVII tam insignes ac studiosos Episcopos habuit.

<sup>26</sup> Expulso Sophronio Rečko, N. Eszterhâzy ad episcopatum quemdam sacerdotem originis Moldaviensis nominavit. Hic autem neonominatus Episcopus breve post tempus in patriam reversus est (cfr. HODINKA A., *Okm.*, p. 127). In fine, anno 1620 Jeremias, Archiepiscopus graecus, in Mukačoviensem Episcopum promotus est. (cfr. LACKO M., *op. cit.*, p. 52).

<sup>27</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 53-4; BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. I, p. 47-9.

<sup>28</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 53.

<sup>29</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 54.

<sup>30</sup> MOUSSET J., *Les villes de la Russie Subcarpathique*, Paris 1938, p. 29.: « C'est en effet entre 1623-27 qu'eut lieu le premier passage d'un évêque à l'uniatisme: l'évêque Petronius ».

<sup>31</sup> VEDERNIKOV J., *Zrušenie ùnie v Československu*, in « *Světlo Pravoslavia* », II, (1951), p. 29.

Nos vero, dictam unionem Petronii critice considerantes neque affirmare neque negare possumus, cum nullum invenissemus documentum ad eius indubiam probationem. Utrum supracitati duo auctores gratis affirmaverint acceptationem S. Unionis ab Episcopo Petronio an non, nescimus; attamen ad probandam eorum sententiam nullum potuerunt citare fontem. Porro, ex certo auctore nos comperisse notitiam dicere non possumus. Attamen, et deficientibus quibuslibet documentis, eius tacitam Unioni assensionem vel saltem intentionem cuiusdam unionis Episcopi Petronii, omnino possibilem putamus. Quod iudicium logice deducimus duobus ex sequentibus eventis; primo: sub eius episcopatu monasterium Mukačoviense nonnulli ventitabant sacerdotes, qui maxime ad Unionem acceptandam laborabant;<sup>32</sup> secundo: a tempore eius episcopatus, ac non ita pridem, odium antiunionisticum cessaverat in Eparchia Mukačoviensi.<sup>33</sup> Propterea sententiae Michaelis Lacko adstipulari non haesitamus, quocum de probabilitate primi profundi influxus « Unionis Berestensis » in Ucraina Carpatica consentimus.

Mortuo Episcopo Petronio, idem Gabriel Bethlen, anno 1627 ad Eparchiam Mukačoviensem monachum Joannem Hryhorovyč nominavit,<sup>34</sup> de cuius tamen vita ac gestis haud multum scire datur. Joannes Hryhorovyč, ante suam nominationem, iam certe in Eparchia Mukačoviensi vixisse novimus, quippe quoniam soli sacerdotes Ucrainae Carpaticae vel locumtenentes (capitanei) arcis Mukačoviensis eum Principi Gabrieli Bethlen, secundum documentum nominationis, « commendare » potuerunt.<sup>35</sup> At licet Episcopus Joannes per quosdam annos iam in monasterio Mukačoviensi vivebat, nihilominus secundum originem suam carpato-ucrainus non erat, sed ex territoriis Kioviensis Metropoliae provenire putamus, et antequam suum in Eparchiam Mukačoviensem ingressum fecisset, vir clarus in vita ecclesias-

<sup>32</sup> Agitur ibi de Joanne Hryhorovyč ac Basilio Tarasovyč.

<sup>33</sup> Ab eius episcopatu in Ucraina Carpatica inter dissidentes nulla adfuit motio contra Unionem, immo post paucos annos, nempe in initio episcopatus Basilii Tarasovyč, maxima pars sacerdotum Eparchiae Mukačoviensis ad S. Unionem disposita fuit.

<sup>34</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 57-60; BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. I, p. 50-54.

<sup>35</sup> In decreto nominationis Joannis Hryhorovyč de « commendatione » haec leguntur verba: «...Quo munere subeundo dignus siquidem nobis commendatus sit multis nominibus inter alios honorabilis Joannes Gregory, presbyter orientalis ecclesiae Graeci ritus, ut qui latinae et aliarum itidem linguarum peritus et theologicis studiis imbutus, liberalium quoque artium notitia et bonis moribus alios anteiret... » (HODINKA A., *Okm.*, p. 58). Principes Transylvaniae autem, sicut calvinistae fanatici, certe non acquirebant commendationes ex Metropolia unita; ideo hae commendationes solummodo a habitantibus Ucrainae Carpaticae datae sunt. Hi habitantes Ucrainae Carpaticae potuerunt esse quidam Nobiles hungari vel sacerdotes ucraini, qui tamen commendationes ac relationes de moribus praedicti candidati proferre non potuissent, si iste candidatus in eorum vicinitate non viveret.

tica huius Metropolitae certe fuit, nedum et, cum omni probabilitate, non absque ipsius Metropolitanæ consensu in monasterium Mukačoviense venit ibique Unionem promovere conatus est.<sup>36</sup>

Episcopali nominatione obtenta, Joannes Hryhorovyč Metropolitanam Moldaviae, seu Sočaviensem, adiit, a quo in oppido Jassy anno 1627 consecratus est.<sup>37</sup> Ab eodem oppido Episcopus Joannes die 16 Decembris 1627 dedit epistolam ad Cyrillum Lucarim, Patriarcham Constantinopolitanum, ab illo petens « catechismum » orthodoxae fidei contra haereses protestantium.<sup>38</sup> Uti vidimus, Hryhorovyč initio sui episcopatus cum protestantismo Transylvaniae luctari voluit, quam ob rem necesse erat, ut aliquam basim seu quamdam « Professionem Fidei » Ecclesiae dissidentis haberet, nam fanatici calvinistae Transylvaniae solummodo huiusmodi « professionem » vel « catechismum » Patriarchae Constantinopolitani observare valebant. Contra eos enim, neoconsecratus Episcopus Mukačoviensis editionibus Metropolitanæ Catholicæ Kioviensis acquirere quoniam nihil potuisset, ideo ad Sedem Patriarchalem Constantinopolitanam scripsit non ex affectu, sed ex utilitate,<sup>39</sup> ignarus tamen de philoprotentantismo Cyrilli Lucaris.

Ab urbe Jassy Hryhorovyč, anno 1628, Haliciam venit, ubi cum Metropolita unito J. V. Rutskyj saepe saepius de unione Ucrainae Carpathicae et romenorum Transylvaniae ac Moldaviae collocutus est. Haec omnia ita descripsit Rutskyj: « Sub initium februaryi transibat per partes has episcopus Mucacioviensis ex Hungaria ritus Graeci, initio huius anni consecratus a Metropolita Valachiae in episcopum partium Hungariae et Transylvaniae ubi coloniae Ruthenorum sunt numerosissimae a temporibus antiquis, quocirca et iste episcopus natione est Ruthenus, et mihi bene notus. Et iste nobiscum est, licet necdum perfecte. Perficietur Deo adiuvante per ulteriorem mutuam conversationem quam faciemus per missiones ad ipsum, quinimo

<sup>36</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 54-55. «...Praeterea metropolita J. V. Rutskyj in sua ad S. Congr. de Prop. fide epistola, data 28 junii 1628, ergo non multo post eiusdem episcopi consecrationem, de eo dicit: - *et mihi bene notus.* - Atqui vix potuit eum bene conoscere una tantum occasione anno 1628. Ergo fere certum est, Joannem habuisse relationes cum Rutskyj et aliis unitis in Polonia iam antequam episcopus constitueretur... ».

<sup>37</sup> HALUŠČYNSKYJ T. - WELYKYJ A., *Epistolae J. V. Rutskyj*, p. 207; LACKO M., *op. cit.*, p. 55-56.

<sup>38</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 196-197.

<sup>39</sup> Secundum opinionem Michaelis Lacko, Joannes Hryhorovyč hac epistola adiuvavit Archiepiscopum Meletium Smotryckij in sua actione provocatoria. Nam hic Archiepiscopus scripsit ad Cyrillum Lucaris epistolam plenam quaestionibus dogmaticis ea de causa, ut obtineret responsum et postea in libris, quos imprimere debuit, publicaret, Patriarcham esse Calvinistam (cfr. LACKO M., *op. cit.*, p. 56). Nobis tamen hanc sententiam sat improbabilem esse videtur, quia Hryhorovyč certe non fuit in relationibus tam intimis cum Archiepiscopo Meletio. Porro, Episcopus Mukačoviensis de facto catechismum orthodoxum contra calvinistas obtinere voluit.

per ipsum cum Metropolita et episcopis Valachiae et Moldaviae agere poterimus». <sup>40</sup>

Ex hac descriptione Metropolitae J. V. Rutskyj patet, Joannem Hryhorovyč secreta non solum Eparchiae Mukačoviensis unionem, sed etiam laborem missionarii apud romenos promississe. Proh dolor, initio a. 1633, imatura obiit morte ac promissiones suas perficere non potuit. <sup>41</sup> Antequam autem vita excederet, monachum Basilium Tarasovyč in successorem suum, futurum Episcopum Mukačoviensem, designaverat, <sup>42</sup> ipsique perficienda gesta ideasque suas reliquit ac commisit.

Basilium Tarasovyč, natus videtur in Halicia vel in aliis Metropoliae Kioviensis partibus Ucrainae Carpaticae vicinioribus, <sup>43</sup> ac tempore Episcopi Petronii, iuvenis monachus, in monasterium Mukačoviense venisse, ubi totam suam vitam duxit. <sup>44</sup> Episcopus Joannes Hryhorovyč, cum, pro consecratione sua, in Moldaviam iter fecisset, itineris eius socius Tarasovyč fuit, nam uti e documentis constat, Hryhorovyč eum statim, post obtentam consecrationem episcopalem, anno 1627, adhuc in Moldavia, in sacerdotem ordinavit. <sup>45</sup> Itaque Basilium cum Episcopo suo per Haliciam in Ucrainam Carpaticam reversurus iter ingressus est; quare putandum nobis venit, ipsum colloquiis Episcopi Joannis cum Metropolita Rutskyj adfuisse. Quapropter promissiones Joannis Hryhorovyč eiusque ideas bene novit nec non cum iis omnino consentire potuit.

Labente anno 1633, Basilium Tarasovyč, iam a Principe Transylvaniae Georgio Rakoczy in Episcopum Mukačoviensem et Maromorošiensem nominatus, a Metropolita Moldaviae, Varlaam, ad eundem titulum consecratus est; <sup>46</sup> nullaque mora interposita ad Episcopum Peremyšliensem Athanasium Krupeckyj profectus est, quocum de Eparchiae Mukačoviensis unione, nedum et de relationibus cum Kioviensi Ecclesia quam uberius et fusius egit. <sup>47</sup> Constat, colloquia duorum Episcoporum exitum felicissimum ha-

<sup>40</sup> HALUŠČYNSKYJ T. - WELYKYJ A., *Epistolae J. V. Rutskyj*, p. 207.

<sup>41</sup> HODINKA A., *Okm*, p. 64.

<sup>42</sup> *IBIDEM*.

<sup>43</sup> Tarasovyč sine dubio fuit ucrainus. Tamen Joannes Ballingh de eo scripsit ut de «episcopo extraneo», seu non in Ucraina Carpatica nato. Ideo solummodo ex Halicia vel aliis partibus Metropoliae Kioviensis provenire potuit. Cfr. HODINKA A., *Okm*, p. 77-79, 94-96, 137-138.

<sup>44</sup> Ibi remansit ut iuvenis monachus, sacerdos et episcopus.

<sup>45</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 205.

<sup>46</sup> HODINKA A., *Okm*, p. 62-65.

<sup>47</sup> LACKO M.: «...E quadam nota a tergo diplomatis Mathiae Regis anni 1458 ubi scriptum est: - 1634 Athanasius Krupeckyj m. p. - concludere fas est, Basilium hoc primo anno sui episcopatus convenisse cum episcopo Athanasio Krupeckyj eique hoc et alia documenta relativa ad episcopatum Mukačoviensem praesentasse...». Hanc adscriptionem de Athanasio Krupeckyj notant etiam HODINKA A., *Okm*, p. 2, et PETROV A., *Drevnejšija gramoty...*, p. 159.

buisse, quos inter posthac relationes firmæ manere atque familiariter alter altero usus est. Quinimmo Krupeckyj, cum permissione Basilii Tarasovyč, magnam partem occidentalis Eparchiae Mukačoviensis visitavit.<sup>48</sup> Ex accusationibus vero Capitanei Mukačoviensis, Joannis Ballingh, factis contra Episcopum Basilium tempore, quo in vinculis mansit, clare patent relationes Episcopi Tarasovyč cum Athanasio Krupeckyj ac per eum cum tota Metropolia Kioviensi. Ballingh, universe ac nihil de singulis attingens, his delictis eum accusavit: 1) Ad liberandum se a dependentia Domini Mukačoviensis confugit pro auxilio ad «episcopos Poloniae»; 2) Pecuniam in Regnum Poloniae exportavit; 3) Ex Polonia multos sacerdotes et clericos accersivit. In 4), 5), 7), agitur de oeconomia, privilegiis nec non privatis actionibus Episcopi Basilii; 6) In monasterio diversorium habuit, ad quod «polonos» itinerantes semper invitabat; 8) Athanasius Krupeckyj iurisdictionem exercuit in possessione Homonaiana, sciente Basilio Tarasovyč, qui non solum nihil contra hanc iurisdictionem faciebat, sed fuit in meliore amicitia cum Episcopo Athanasio, quin immo tota Eparchia Mukačoviensis ab Episcopo Peremysliensi dependere videbatur.<sup>49</sup>

Inde patet, Joannem Ballingh maximum Episcopi Tarasovyč delictum in eius relatione cum Ecclesia Kioviensi et speciali modo cum Episcopo Peremysliensi Athanasio Krupeckyj vidisse. Et si pro Tarasovyč habere relationes cum Ecclesia Materna delictum fuit, ideo Capitanus Ballingh optime ratiocinavit. Nam Eparchiam Mukačoviensem sub influxu Kioviensis Metropoliae ad S. Unionem ducere, utique, hoc erat unicus finis totius episcopatus Basilii Tarasovyč. Relatio etenim Episcopi Basilii cum Athanasio Krupeckyj, uti supra indicavimus non simplex cognoscentia vel occasionalis consultatio duorum Episcoporum tantum fuit, sed quaedam dependentia Episcopi Mukačoviensis ab Ecclesia Metropolitana Kioviensi, quam Ecclesiam Episcopus Peremysliensis hoc loco repraesentabat.

Nobis igitur, ut dicta dependentia Basilii Tarasovyč, his scriptis, claritate quam maxima eluceat, tota quaestio singulis cum documentis hic explicanda videtur. Notandum primum venit: Episcopum Peremysliensem Athanasium Krupeckyj in Eparchia Mukačoviensi iurisdictionem exercuisse; deinde: Krupeckyj hanc iurisdictionem exercuisse plene consentiente Basilio Tarasovyč, Episcopo Mukačoviensi; tertium: in quibusdam rebus et ipsum Episcopum Basilium sese submisisse sua sponte ordinibus Peremysliensis Episcopi; ultimum: Tarasovyč ex pecuniis, Eparchiae pertinentibus, quasdam partes regulariter in Metropoliam Kioviensem, probabiliter

<sup>48</sup> HODINKA A., *Okm*, p. 96.

<sup>49</sup> HODINKA A., *Okm*, p. 95-96; Sub termino «Polonia» intelligitur et territorium Metro-

ad manum ipsius Krupeckyj, saepe transtulisse. Quae omnia ad concludendum unice ducere possunt, nempe, Basilium Tarasovyč eo tempore quodammodo a iurisdictione Episcopi Krupeckyj dependisse .

Tamen, hic nova oritur quaestio, de modo scilicet quo Episcopus, Ordinarius Eparchiae ab omnibus potestatibus recte recognitae, dependere potuerit ab alio Episcopo ordinario eiusmodi alterius Eparchiae? Huic quaestioni una tantum dari potest responsio: Krupeckyj a suo legitimo Superiore, seu a Metropolita Kioviensi, his in partibus iam ab anno 1613, ad consequendam Ucrainae Carpathicae unionem, specialem iurisdictionem habuit. Ipse repraesentavit Metropoliam Kioviensem in Eparchia Mukačoviensi, quod munus autem nemo Episcoporum Mukačoviensium agnovit ante Episcopum Basilium. Primus ergo fuit Tarasovyč, qui non solum agnovit iura Episcopi Athanasii, sed etiam aliquomodo submittebatur eius iurisdictioni. Hoc actu autem Episcopus Basilius saltem in conscientia sua agnovit etiam suprematiam Metropoliae Kioviensis.<sup>50</sup>

Effectus vero relationis Ecclesiae Kioviensis cum Basilio Tarasovyč fuit S. Unio in Ucrainam Carpathicam introducta. Basilius, qui, uti iam superius dictum est, ab initio sui episcopatus cum Athanasio Krupeckyj ad unionem Eparchiae Mukačoviensis consequendam summa ope nixus est; anno vero 1640, putans tempus opportunum iam esse ad Unionis promulgationem, coram Hierarchia catholica Hungariae «fidei professionem» emittere voluit. Sed, antequam iter ad primum Episcopum latinum Hungariae, nempe ad Episcopum Agriensem, tunc temporis propter invasionem turcarum Jassoviae residentem, incepisset, a quibusdam sacerdotibus ucrainis, unioni adversantibus, proditus, a fanatico protestante, Capitulo Mukačoviensi, Joanne Ballingh, in carcerem detrusus est.<sup>51</sup> Liberationem Episcopi procurabant sive magna pars Nobilitatis Hungariae occidentalis sive ipse Imperator Ferdinandus (1637-1657), sive, ex parte Ecclesiae Catholicae, Nuntius Apostolicus Vindobonensis nec non Episcopus Agriensis.<sup>52</sup>

Post tantas instantias et ipse Princeps Transylvaniae, Georgius Rakoczy, de dimittendo Basilio cogitare cepit. Ballingh autem Episcopum Mu-

poliae Kioviensis. «Episcopi poloni» vero significant Episcopos ucrainos ac bielorusos, habitantes in Regno Poloniae.

<sup>50</sup> De agnitione suprematiae Metropoliae Kioviensis nullum habemus documentum ab ipso Basilio Tarasovyč; hoc tamen facile explicatur cum timore huius Episcopi, ne Domini protestantes eius intentiones unionisticas cognoscerent.

<sup>51</sup> HODINKA A., *Okm*, p. 88: «...episcopum et patriarcham Munkaciensem ritus graeci rediisse in unionem Ecclesiae, qui dum Jassoviam ad professionem fidei faciendam venire intendet, a Joanne Ballingh... arrestatus fuisset».

<sup>52</sup> IBIDEM, pp. 76, 88-92, 100-102, 104; LACKO M., *op. cit.*, p. 71-73.



kačoviensem non liberavit, nisi prius pessimis conditionibus subsignatis. His conditionibus Tarasovyč obedientiam Principi Rakoczy ac interruptionem omnium relationum cum clero Haliciae promittere debuit.<sup>53</sup>

Libertate obtenta, Episcopus Basilius Vindobonam adiit, ubi in sacello Luxemburgensi coram Nuntio Apostolico, praesente ipso Imperatore Ferdinando, professionem fidei catholicae fecit, quam iterum coram Episcopo Agriensi repetere debebat.<sup>54</sup> Interea princeps Georgius Rakoczy de unione Basilius audiens, eum ex Eparchia Mukačoviensi amovit et sacerdotem Dorohobratensem Joannem Jusko, electum a calvinisticis superintendentibus, in novum Episcopum nominavit.<sup>55</sup>

Tarasovyč oppidum Mukačiv adire impeditus, per aliquod tempus in Comitatu Sabolčensi, ubi princeps Rakoczy adhuc potestatem non habebat, fideles suos administravit.<sup>56</sup> Postea autem, videns Ucrainam Carpaticam quasi totam in manibus dissidentium philoprotepticorum, ut Eparchiam suam saltem ab heresi calvinistica defenderet, ad dissidentium partes rediit, et usque ad mortem suam (a. 1651) in sede Mukačoviensi domicilium habuit.<sup>57</sup> Attamen paulo ante mortem fecit maximum opus pro S. Unione obligans cum iuramento sacerdotes Eparchiae, ut in eius successorem Parthenium Petrovyč, sacerdotem iam unitum et « Patrem S. Unionis » eligerent.<sup>58</sup>

### ART. 3.

#### EPARCHIA MUKAČOVIENSIS TEMPORE UNIONIS UŽHORODENSIS ET EPISCOPATUS PARTHENII PETROVYČ.

Verba et opus unionistica profecto Episcopi Joannes Hryhorovyč et Basilius Tarasovyč haud frustra consumpserunt nec sanguis Athanasii Krupeckyj vane effusus est, cum anno 1646 conclusa sit « Unio Užhorodensis »,

<sup>53</sup> Conditiones liberationis apud HODINKA A., *Okm*, p. 105-112.

<sup>54</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 206-207.

<sup>55</sup> HODINKA A., *Okm*, p. 146-148.

<sup>56</sup> BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. I, p. 81-83; HODINKA A., *Okm*, p. 136, 143.

<sup>57</sup> NILLES N., *op. cit.*, vol. II, p. 824-826. « Basilius Tarasovyč... Ecclesiae Catholicae nunciū publice remisisset... ».

<sup>58</sup> HODINKA A., *Okm*, p. 158. « Petrus Partenius religiosus O. divi Basilii r. gr. sacerdos cum honorificis et sufficientibus testimoniis revmorum episcoporum atque inprimis fel. record. dni Basilii Tarasovity episcopi Munkaciensis antecessoris sui, qui resolutionis suae diem praesentis voce viva scriptoque manus propriae firmata in successorem suum praefatum revdum patrem designavit omnesque suae cathedrae sacerdotes sub interminatione irae Dei nec non futuri iudicii arctissime obligavit, ne videlicet ullum alium praeter nominatum revdum patrem in episcopum suum assumpserent... ».

unio scilicet illius Eparchiae Mukačoviensis, quae occidentalis dicitur. Promotor huius unionis quidam monachus fuit ex Ordine S. Basilii Magni, cuius nomen Parthenius Petrovyč, qui cum circiter 60 sacerdotibus ucrainis in sacello Arcis Užhorodensis coram Episcopo Agriensi fidei professionem deposuit.<sup>59</sup>

Tarasovyč, etsi physice huic unioni non adfuerit, tamen ex eo, quod, uti superius dictum est, in successorem suum ipsum Parthenium Petrovyč designaverat, ipsi unioni spiritu praefuisse visum est. Deinde Petrovyč, paulo post mortem Episcopi Basilii a 370 sacerdotibus in Episcopum Mukačoviensem electus est.<sup>60</sup> Postea neoelectus Episcopus Mukačoviensis, uti in relatione Primatis Hungariae Georgii Lippay legimus, « se ad vicinum in Transylvania episcopum ritus graeci schismaticum conferre properavit, ab eoque consecrationem episcopalem suscepit, licet alioquin esset unitus catholicus sacerdos ritus graeci, ne tamen praeveniretur ab alio, quem intrudere reliqui domini terrestres et sacerdotes moliebantur. Quacumque tandem id conscientia praestitit, quem suum errorem agnoscens, postea deploravit et ad Sanctae Matris Ecclesiae confugiens gremium, expiationem peccatorum et censurarum quas incurrit, et simul iterari consecrationem suam episcopalem humillime postulavit et supplicavit ».<sup>61</sup> Per protectionem autem Primatis Lippay, Parthenius a PP. Alexandro VII anno 1655 speciale obtinuit Breve, quod ipsum ab omni irregularitate absolvit et in suo munere episcopali confirmavit.<sup>62</sup>

Hoc in Brevi tamen nihil de subordinatione Episcopi Mukačoviensis scriptum est, licet ante exitum huius praetiosi documenti Lippay sua in relatione ad S. Congregationem de Propaganda Fide submissionem Episcopatus Mukačoviensis Archiepiscopatu Strigoniensi petiisset: «...ipseque Episcopus subesset tamquam Metropolitano suo vel Primati, Archiepiscopo Strigoniensi ».<sup>63</sup>

In Curia vero Apostolicae Sedis de submissione Eparchiae Mukačoviensis de facto relicta fuit eius longoaeva « authonomia », quae praeter intimas relationes Parthenium inter et Archiepiscopum Strigoniensem de iure usque ad nominationem Episcopi J. Vološynovskyj remansit.

<sup>59</sup> LACKO M., *Unio Užhorodensis Ruthenorum Carpathicorum cum Ecclesia Catholica*, Romae 1955. Auctor in toto suo opere de hac Unione copiose agit abundanterque documentis editis ineditisque explicat.

<sup>60</sup> HODINKA A., *Okm*, p. 166 «...mortuo ultimo (episcopo dissidente) catholicum sibi eligunt episcopum hunc Parthenium iisdem sacerdotibus Graeci ritus circiter 370, quorum maior pars Unioni S.R.E. subscripsit... ».

<sup>61</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 247.

<sup>62</sup> WELYKYJ A., *Documenta Pontificum...*, vol. I, p. 159-160; HODINKA A., *Okm*, p. 177-8.

<sup>63</sup> NILLES N., *op. cit.*, vol. II, p. 833; HODINKA A., *Okm*, p. 171; DULYŠKOVYČ I., *op. cit.*, vol. II, p. 103-109.



PARS TERTIA

**CONAMINA EPARCHIAM MUKAČOVIENSEM  
METROPOLITAE KIOVIENSI SUBIICIENDI**



CAPUT PRIMUM

DE SUBMISSIONE EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS  
ANNIS 1662-1689

Status independentiae Eparchiae Mukačoviensis unitae diutius non duravit, nam post breve tempus magna controversia circa submissionem dependentiamque huius Eparchiae orta est. Initium controversiae ab auctoribus hodiernis anno 1665 ponitur, eodem anno scilicet, quo Episcopus Parthenius Petrovyč mortuus est ac difficultas de nominatione novi Episcopi Mukačoviensis evenit.<sup>1</sup> Nos vero, eventus supradictos non initium sed culmen controversiae constituere ducimus, cum in historia ecclesiastica Ucrainae Carpathicae iam anno 1661 causae huius controversiae recognosci possent.

ART. 1.

INITIUM CONTROVERSIAE CIRCA DEPENDENTIAM  
EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS.

Mortuo Principe Georgio Rakoczy II (1660) vidua eius, Sophia Bathory Rakoczyana, quae natu catholica erat ac nonnisi propter matrimonium cum Principe Rakoczy calvinista facta est, anno 1661 una cum filio Francisco Rakoczy, sub influxu Patrum Societatis Jesu, ad fidem Catholicam revertens, Episcopum dissidentem Mukačoviensem Joanicium Zejkàn monasterio Mukačoviensi expulsi ac Sedem eius episcopalem cuidam Episcopo unito donare intendebat.<sup>2</sup> Attamen ipsa neque Episcopo Parthenio Petrovyč concessit, ut ille hanc cathedram occuparet; nam ex parte auctoritatis suae politicae praetendebat habere proprium Episcopum Muka-

---

<sup>1</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 361-377; HADŽECA V., *Josyf Vološynovskij, epyskop Mukačivskij i Ivan Malachovskij, epyskop Peremyskij, jak epyskop Mukačivskij*, in « *Anacleta OSBM* » vol. IV, p. 162-164.

<sup>2</sup> PETRUŠEVYČ A. S., *Svodnaja Halycsko-ruskaja litopys a. 1660-1700*, p. 569-571; LACKO M., *op. cit.*, p. 146-147, 249; HODINKA A., *Okm*, 208-211.

čoviensem, nominatum scilicet non ab Imperatore, sed a seipsa vel ab alio Principe Transylvaniae. Porro, ex parte suae catholicitatis bene videbat Episcopum Parthenium Petrovyč esse iam aetate provectum et valetudinarium, ac propter propagandam calvinisticam, contra eius personam iam antea diffusam, incapacem ad convertendam totam Ucrainam Carpaticam.<sup>3</sup> Propterea, Principissa per suum confessarium, Stephanum Milley S. J., ad Metropolitanam Kioviensem recurrit, ad quemdam novum, zelantem capacemque Episcopum obtinendum. Hic Milley autem, non habens relationes directas cum Hierarchia praedictae Metropoliae, ad quemdam ex confratribus suis polonis, seu ad Patrem Societatis Jesu Martinum Mitkewicz, scripsit, ut ille in Metropolia Kioviensi dignum candidatum pro Episcopatu Mukačoviensi inquireret.<sup>4</sup> Martinus Mitkewicz, cui facilis quaestio solvendi ponebatur, per confratrem suum Michaellem Kiszarzewski, Congressum Metropoliae Kioviensis, qui eo tempore in Zyrovyci locum habuit, de petitione Principissae informavit.<sup>5</sup>

Itaque tota causa Eparchiae Mukačoviensis, anno 1663, in Congressu Zyrovycensi tractata est. Omnes praesentes huic Congressui inclinabant in propositum Principissae Transylvaniae cum conditione tamen, ut ille novus Episcopus Metropolitanae Kioviensi directe subordinaretur.<sup>6</sup> Hac autem declaratione quaestio haud definita evasit, quapropter Jacobus Suša, Episcopus Cholmensis, ab ipso Congressu Romam missus est, ut ibi coram Sancta Sede negotium Eparchiae Mukačoviensis ordinaret.<sup>7</sup>

Jacobus Suša, in itinere Romam versus, Pragam et Vindobonam pertransivit, ubi cognoscens homines influentes Imperii Austriaci, certas informationes de positione ac statu Eparchiae Mukačoviensis obtinuit.<sup>8</sup> Itaque, Episcopus Cholmensis, ad finem anni 1664 Romam adveniens, tribus in litteris memorialibus, ad Summum Pontificem et S. Congregationem

<sup>3</sup> APF, *Fondo Vienna*, vol. 18, f. 220rv. - Publicatum a LACKO M., *op. cit.*, p. 235-6: «Habemus quidem his in partibus, ut innui, episcopum unitum... virum bonum et rectum, Ordinis S. Basilii,.... iamque septuagenarium ac valetudinarium, neque diu duraturum, qui impar est istis instruendis vel uniendis. Est et alius Basilianus.... parochus catholicus Homonnensis. Verum quia his scismaticis notus est uterque, et olim iam sub Capitaneis et Dominis haereticis odiosus effectus nomine Papistico, neuter illorum videtur posse cum fructu subrogari illi eiiciendo. Nam ex iam praeconcepto odio nec audirentur debite, nec forte de vita securi essent».

<sup>4</sup> IBIDEM.

<sup>5</sup> PETRUŠEVYČ A. S., *Svodnaja Halycko-ruskaja litopys a. 1600-1700*, p. 569-571.

<sup>6</sup> Tota haec quaestio breviter descripta est in opusculo nondum publicato «*Memoriale in rebus Unionis*»: APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Ruteni 1658-1666*, vol. I, f. 127-132v; De origine huius opuscoli agit PRASZKO I., *op. cit.*, p. 186.

<sup>7</sup> PRASZKO I., *op. cit.*, p. 186-187, 221.

<sup>8</sup> IBIDEM, p. 221.

de Propaganda Fide, proposuit, ut idem Episcopus Mukačoviensis iurisdictioni Metropolitae Kioviensis subordinaretur, confirmans suam petitionem argumentis sive historicis sive iuridicis.<sup>9</sup>

Uti vidimus, propositum Principissae maxima ex parte excitavit Metropolitam Kioviensem ad luctam de iurisdictione super Episcopis Mukačoviensibus, quod certamen autem insimul nostrae celebrae controversiae initium posuit, nam etiam Primates Hungariae insimul cum tota Hierarchia catholica hungara suum « praesumptum » ius ad Eparchiam Mukačoviensem strenue defendere conabantur.

## ART. 2.

### DE CONTROVERSIA CIRCA IUS NOMINATIONIS EPISCOPI MUKAČOVIENSIS.

Ex actione Principissae Rakoczianae, quam leviter supra attegimus, praeter controversiam circa subiectionem Episcoporum Mukačoviensium, novae difficultates ortae sunt. Imperator Austriae, utpote Hungariae Rex, omnes catholicos Hungariae Episcopos iam ab antiquo tempore nominabat, quare actionem Principissae, veluti immixtionem in iura imperialia, considerare coepit. Principissa vero, negans iura Imperatoris, actionem suam sine haesitatione ad conclusionem ducere intendebat. Quapropter, Principissam inter ac Imperatorem nova circa ius nominationis Episcopi Mukačoviensis exsurrexit controversia.<sup>10</sup> Nos vero, ut historia dictae controversiae claritate quam maxima explicari possit, iura nominationis harum potestatum breviter delineabimus.

*Ius Regum Hungariae.* Reges Hungariae ad saeculum XIX super Ecclesiam in territorio Hungariae ius patronatus exercebant.<sup>11</sup> Multi historici, praesertim saeculo elapso, ius istud ex quadam Bulla S. Pontificis Silvestri II, data S. Stephano, primo Regi Hungarorum, deducere conabantur.<sup>12</sup> Attamen novissime falsitas huius Bullae ac improbabilitas eius omnimodae

<sup>9</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 208-211.

<sup>10</sup> WELYKYJ A., *Acta S. C. de Prop. Fide*, vol. I, p. 328, «...La difficoltà nondimeno consiste a chi appartenga la nominatione di questo vescovato. La pretende primieramente il Principe Ragozzi di Transilvania per aver fondato... La pretende anco l'Imperatore in vigore de privilegii dei Re d'Ungaria...».

<sup>11</sup> Documenta originalia hac de re collecta sunt a FRANKOI V. in *Oklevéltár a magyar királyi, kegyuri jog történetéhez*, Budapest 1899.

<sup>12</sup> TOMCSÁNYI L., *A főkegyür szerepe a püspökök kinevezésénél*, Budapest 1922, p. 8. Auctor descripsit plenam bibliographiam hac de quaestione.



existentiae a quibusdam auctoribus demonstrata est.<sup>13</sup> Propterea opinio iurisperitorum et historicorum recentiorum quae veritati maxime correspondere videtur, originem ac evolutionem iuris patronatus Regum Hungariae ad normam iuris patronatus in antiqua Germania factam esse tenet.<sup>14</sup> Hoc ius patronatus Regum Hungariae, inter alia, in se continebat etiam potestatem nominandi Episcopos in antiquo Regno Hungariae.<sup>15</sup> Tamen non semper huiusmodi iure nominationis Hungariae Reges eodem modo usi sunt. In primis, pro certo habetur S. Stephanum I omnes Episcopos Hungariae nominasse. Similique modo et eius proximi successores se gesserunt. Decursu tamen temporis apud dinastiam Arpadovianam, propter reservationes Papales, hoc Regum ius ad solam praesentationem Episcoporum restringebatur.<sup>16</sup> A saeculo XV, haud dubie a Rege Sigismundo, ius Regum iterum crescere incipiebat, ita, ut iam periodo protestantica et occupationis turcarum, speciali modo saeculo XVII, Reges Hungariae fere ad libitum Episcopos nominarent, quorum nominationibus Sancta Sedes ad vitandum maius malum (volens-nolens) semper consentiebat.<sup>17</sup>

*Ius Principissae Transylvaniae.* Reges in Hungaria ius patronatus non nisi pro Ecclesia Catholica exercuerunt, ac de Episcopis Mukačoviensibus, usque ad Unionem, nullam habuerunt curam.<sup>18</sup> Haec Regum noncuratio absentiam beneficii ecclesiastici secum ferebat, quare, beneficiis episcopalibus deficientibus et ipsi Episcopi, una cum monasterio Mukačoviensi, sub dominium Dominorum venerunt.<sup>19</sup> Illi Domini privati, qui ab initio saeculi XVII maxima ex parte insimul Principes Transylvaniae et fanatici calvinistae erant, per tale dominium ius sibi efformabant in nominationem

<sup>13</sup> KARÁCSONYI I., *Szent István oklevelei és a Szilveszteri bulla*, Budapest 1891, pag. 177-180; EIUDEM, *A világbolondító Tomko Janos*, in *SZÁZADOK* a. 1913; RAJNER A. *püspöki székek betöltésének története*, Estergom 1901, p. 408.

<sup>14</sup> PLOSZKAL-TEMPIS R., *A magyar király kegyuri jog fejlődése és jellege*, Budapest 1916, p. 15-50.

<sup>15</sup> SIPOS S., *Enchiridion Iuris Canonici*, Pécs 1940, p. 800-801. Auctor stricte definit ius patronatus Regum Hungariae: «Cum Rom. Pont. consensu episcopatus, capitula, abbatias et praeposituras erigit et erectas innovat, archiepiscopos, episcopos titulares, reales et titulares abbates et praepositos saeculares et religiosos, reales et honorarios canonicos nominat; exercet supremam inspectionem in administrationem bonorum beneficalium a nominatione regis dependentium, necnon seminariorum, ecclesiarum cathedralium et fundationum; quaevis alienatio aut oneratio bonorum horum solummodo cum consensu supremi Patroni fieri potest etc.»

<sup>16</sup> BOBAK A., *op. cit.*, p. 22; TOMCSÁNYI L., *op. cit.*, p. 10-31.

<sup>17</sup> TOMCSÁNYI L., *op. cit.*, p. 63-70.

<sup>18</sup> BOBAK A., qui hac de re opus suum conscripsit, excipit nominationem Presbyteri Lucae, nullum adinvenit de nominatione Regia Episcoporum Mukačoviensium usque ad Unionem in Ucraina Carpatica documentum.

<sup>19</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 246; BOBAK A., *op. cit.*, p. 63.

ipsius Episcopi.<sup>20</sup> Episcopus enim, si vivere volebat, in monasterio habitare et ideo subditus obediens erga Principem esse debebat.<sup>21</sup> Hoc modo ortum est ius nominationis Principum Transylvaniae, quod ad potestatem ipsius « Principis » ut talis non pertinebat, sed erat solummodo ius privatum et consuetudinale Domini arcis Mukačiv.<sup>22</sup>

Unione Ucrainae Carpathicae inita, Reges Hungariae, eorum iura ad Episcopos Mukačovienses applicare volebant. Ad hoc, anno 1659, Leopoldus, Austriae Imperator et Hungariae Rex, Parthenium Petrovyč, S. Unionis « Patrem », in Episcopum Mukačoviensem nominavit.<sup>23</sup> Quae nominatio tamen nullam provocavit controversiam, quia sive Imperator sive Princeps, eo tempore, nominabant Episcopos diversarum ecclesiarum, scilicet, primus eorum nominavit Episcopum unitorum, alter vero dissidentium. Et ita solummodo conversione Principissae Transylvaniae eiusque pactione cum Metropolita Kioviensi excitata est lucta de iure nominationis Mukačoviensis cum Principissa Rakocziana, et ipsum Metropolitam suum inimicum habebat, unde toto tempore controversiae de submissione episcopatus Mukačoviensis contra Metropolitam ac saepe etiam contra Sedem Apostolicam Romanam positionem Primatis Hungariae defendebat.<sup>24</sup>

<sup>20</sup> BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. I., p. 47-48. Auctor publicat primum documentum, ad nos perventum, de nominatione Regia Episcopi Mukačoviensis iure domini privati, datum 10. febr. 1623, a « Gabriele Bethlen, principe Transylvaniae et domino de Munkács ».

Documentum potissimum ex tempore Principis Georgii Rákóczy editum a HODINKA, in *Okm.* p. 120-131: Ille Princeps, ut ius suum nominandi Episcopos Mukačovienses probaret, praeceptum inquisitionis emittere fecit. Coram speciali commissione ad hanc inquisitionem a Comitatu Beregiensi instituta interrogati sunt 59 testes. Qui testes clare probarunt Episcopos Mukačovienses a Dominis Arcis Mukačiv nominatos esse.

<sup>21</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 109. Hoc clare elucet ex conditionibus ab Episcopo Tarasovič subscriptis: « Quod cum ipse ad hunc episcopatum per principem Tran(sylva)niae tamquam arcis Munkacs d(omi)num ter(rest)rem promotus fuerit, eundemque episcopatum mediante donatione ipsius una cum omnibus bonis possiderit ac sub eiusdem protectione degerit et insuper omnem dependentiam hactenus a d(omi)nis ter(rest)ribus sive possessoribus ac ipsa civitate habuerit, ita deinceps quoque modernum principem tamquam loci eius d(omi)num ter(rest)rem et successores eiusdem futuros dictae arcis possessores pro suis patronis ac d(omi)nis clem. agnoscet neque praeter voluntatem ipsorum quidquam contra antiquum usum et ordinem faciet ».

Vide etiam apud SZILÁGYI S., *Tarasovičs V. vladika fogsága*, in « *Történelmi Tár* », a. 1884, p. 675-679.

<sup>22</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 395-397; BOBAK A., *op. cit.*, p. 60-71. Hunc conceptum indicat Congregatio Particularis, habita Romae 17. XII. 1666 « de nominatione » episcoporum Regni Hungariae. Vide in APF, *Scritt. rif. nei Congressi Ungheria e Transilvania*, vol. I, f. 110.

<sup>23</sup> DULYŠKOVYČ J., *op. cit.*, T. II, p. 115-118; HODINKA A., *Okm.*, p. 183-188.

<sup>24</sup> Hoc patet ex nominatione Regia Episcopi Iosephi Vološynovskij, ex non acceptatione Porfyrii Kulčyckij et Polycarpi Fylypovyč. De hoc ultimo scripsit iam Imperator Iosephus anno 1711: « Cum autem nos in praeiudicium regii nostri patronatus ullum missionarium, maxime talem veluti procul dubio extra haereditaria regna et provincias nostras oriundum adeoque ignotum praesertim ob modernas in Hungaria circumstantias ad eundem ep(isco)patum admittere et tam

## ART. 3.

## CAUSA EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS APUD SEDEM APOSTOLICAM.

Principissa Rakoczy, obtenta decisione Congressus Zyrovycensis, conditione nempe ut Eparchia Mukačoviensis a Metropolita Kioviensi dependeret, consentire noluit, sed ut quaestionem aliquomodo solveret atque controversiam cum Imperatore diminueret, anno 1664 Eparchiam Mukačoviensem Parthenio Petrovyč contulit.<sup>25</sup>

Interea Episcopus Cholmensis, Jacobus Suša, Romam adveniens, suum celebre « *Memoriale in rebus Unionis* » ad S. Congregationem de Propaganda Fide ac specialem « *Supplicationem* » ad Summum Pontificem Alexandrum VIII-um conscripsit. Sed cum in « *Memoriali* » J. Suša solummodo relationes Principissam inter ac Metropolitam Kioviensem retulisset,<sup>26</sup> in « *Supplicatione* », econtra, et subiectionem Eparchiae Mukačoviensis Metropolitanae Kioviensi explicite petiit.<sup>27</sup> Romae hac de re tractatum est in congregatione particulari, die 25 Februarii 1665, absque tamen ulla decisione, quia Cardinales, qui aderant, antequam quodlibet consilium caperent, Nuntii Poloniae opinionem cognoscere oportere putabant.<sup>28</sup> Ea de causa Prosecretarius Manfroni, die 30. V. 1665, Nuntio Varsaviensi scripsit, qui ipsum de controversia certiolem faceret.<sup>29</sup>

Eodem tempore J. Suša, bene sciens, Nuntium Poloniae brevi informationem dare non posse,<sup>30</sup> tacitus conscripsit brevem relationem ad S. Congregationem de Propaganda Fide de origine ac « *statu quo* » Eparchiae Mukačoviensis, cum nova petitione eam Metropolitanae Kioviensi submittendi.<sup>31</sup>

copiosum populum cuiuspiam a nobis non nominati ignoti et alienigenae directioni concedere nequeamus... ».

Vide HODINKA A., *Okm.*, p. 544.

<sup>25</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 147; HODINKA A., *Tört.*, p. 359; Idem constat ex relatione Episcopi J. Suša; HODINKA A., *Okm.*, p. 210-211. Minus recte PEKAR B., *op. cit.*, p. 27, installationi Parthenii Petrovyč in monasterio Mukačoviensi attribuit annum 1661.

<sup>26</sup> APF, *Scritt. rif. nelle Congregazioni Rutheni* 1658-1666, vol. I, f. 127.

<sup>27</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 208.

<sup>28</sup> APF, *Congregationi Particulari*, vol. 20., f. 220. n. 2.

<sup>29</sup> WELYKYJ A., *Litterae S. Congr. de Prop. Fide*, vol. I, pag. 270-1.

<sup>30</sup> Secundum PRASZKO J., *op. cit.* p. 222: « Nuntius Poloniae desideratam informationem non dedit, quia pro ipso difficile fuit aliquid hac in re comperire ». Nuperrime in Archivo S. Congr. de Prop. Fide ab M. Lacko inventa est responsio Nuntii Varsaviensis, data die 9 decembris 1665 (APF, *Fondo Vienna*, vol. 17., f. 70v), ubi Nuntius S. Congregationi rescripsit nullam informationem dare posse de Eparchia Mukačoviensi.

<sup>31</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 209-210.

Initio autem anni 1665, cum Episcopus Parthenius Petrovyč vita sit functus,<sup>32</sup> magis magisque augebatur confusio circa hanc neunitam Eparchiam. Primus de morte Episcopi Parthenii Petrovyč atque de difficili statu Eparchiae Mukačoviensis Sedem Apostolicam Primas Hungariae, Georgius Lippay certiore fecit.<sup>33</sup> Ipsi, potissimum, difficultas in causa huius Eparchiae ordinanda videbatur in controversia Principissam inter ac Imperatorem circa ius nominationis Episcoporum Mukačoviensium, qua re Episcopi nominatio quasi impossibilis apparuit. Tamen existentiam Episcopi Mukačoviensis adeo utilem tenuit, ut necessitatem cuiusdam compromissus inter iura Imperatoris et Principissae strenue propugnaret.<sup>34</sup>

Haec tamen Primatis relatio difficultatem in ipsa S. Congregatione de Propaganda Fide totaque Sede Romana novam creavit, ubi hoc in discrimine quaestio iuris nominationis Episcoporum Hungariae nondum cognita erat, ac studium iuridicum hac de re tam longe duravit, quod ius nominationis Episcopi Mukačoviensis integraliter solummodo ad finem anni 1666 examinari potuit.

Interim J. Suša novam de hac quaestione relationem S. Congregationi de Propaganda Fide obtulit, suamque renovavit petitionem quoad subiectionem Episcoporum Mukačoviensium Metropolitae Kioviensi suaeque thesi solidis argumentis tam historicis quam iuridicis, suffragatus est.

Ecce eius verba:

a) «.....Primo cum nostri Episcopi in Regno Poloniae non subsunt ulli Latino Archiepiscopo, Episcopo, quoad iurisdictionem. Cur ergo debeat subesse in Ungheria?.....

b) .....Et vero cum Schismaticus praeteritus non fuerit subiectus, quoad iurisdictionem, Domino Archiepiscopo Strigoniensi, quare debeat subiici noster unitus, non video.....

c) .....Sciendum enim est, quod homines, seu potius populi Rutheni in Ungheria existentes, antea ad nostrum Episcopum Praemisliensem Ruthenum pertinuerunt. Successu vero temporis, propter loci distantiam, regni diversitatem in Ungheria Munkaczoviensis Episcopatus erectus, et Monasterium Munkaczoviense illi pro Residentia datum est. Unde a fortiori si Episcopo Praemisliensi Rutheno antea in Ungheria Ecclesiae Ruthenae suberant indipendenter ab Archiepiscopo Latino Ungheriae, cur etiam

<sup>32</sup> LACKO M., *op. cit.*, p. 149-150.

<sup>33</sup> APF, *Scritt. rif. nei Congressi Greci di C.D.S.T.U.*, vol. II, f. 19r-24v, nuperrime publ. ed. a LACKO M., *op. cit.*, p. 246-252.

<sup>34</sup> «Videtur omnium optimum fore et concordari controversiam hoc modo posse: Ut Franciscus Rakoczy episcopum promovendum Suae Majestati proponeret. Sua vero Majestas ex Privilegio Coronae suae eundem Suae Sanctitati praesentaret et pro confirmatione instaret...». *IBI DEM.*

modo esse independenter ab eodem cum Episcopo suo unito non debeant? Proinde S. Congregatio dignetur nomine Sanctissimi..... scribere ad Dominum Archiepiscopum Ungariae Latinum, ne nostrum Episcopum ad suam trahat iurisdictionem..... ».<sup>35</sup>

In Sede Romana prima vice copiose hac de re tractatum est in congregatione generali, die 12 Ianuarii 1666,<sup>36</sup> in qua perlecta est relatio a Cardinali Vidoni elaborata ex litteris Jacobi Suša et Primatis G. Lippay de statu ac situatione Eparchiae Mukačoviensis.<sup>37</sup> Tamen ob insufficiens studium iuris Episcoporum Hungariae circa nominationem nihil statutum est, sed tota quaestio ad congregationem particularem translata est. Congregatio particularis die 17 Decembris 1666 tandem negotium de iure nominationis Episcopi Mukačoviensis solvit, ius Principissae Transylvaniae confirmans.<sup>38</sup> Quoad vero huius Episcopi submissionem, nullam potuit emittere decisionem, nam Secretarius S. Congregationis de Propaganda Fide in praesentatione « dubiorum » ad resolutionem, ita explicavit hoc negotium, ut petitionem de subordinatione huius Episcopi tribuerit non Jacobo Suša, repraesentanti Metropoli Kioviensis, sed Primati Hungariae, et statim addidit, hanc petitionem subordinationis iuribus Ecclesiae contradicere. « Quoad subiunctionem Ecclesiae Graecanicae Archiepiscopatu Latino ea deneganda videtur ex 5. capitibus ponderatis fol. 72 ».<sup>39</sup> Hac praesentatione Secretarii conclusa, praesentes in congregatione particulari integraliter sententiam eius, uti quaestionem indubitata, acceperunt. Quapropter nullum dubium, nulla discussio nullaque decisio oriri potuit. Itaque, etsi negotium subordinationis Episcoporum Mukačoviensium erat minime resolutum, Patres S. Congregationis de Propaganda Fide totam quaestionem de episcopatu absolutam credebant.

<sup>35</sup> APF, *Scritt. rif. nei Congressi Greci di C.D.S.T.U.*, vol. I, f. 11.; HODINKA A., *Okm.*, p. 211.

<sup>36</sup> WELYKYJ A., *Acta Congr. de Prop. Fide*, vol. I, p. 327-8; HODINKA A., *Okm.*, p. 226-228.

<sup>37</sup> HODINKA non inveniens in Archivo S. Congregationis de Propaganda Fide epistolam memorialem Georgii Lippay, putat in *Tört.*, p. 366-369, relationem Cardinalis Vidoni ex litteris Primatis Szelepcsényi conscriptam esse. Sed omnino false, nam Lippay tempore huius congregationis erat adhuc Primas Hungariae et in relatione sua Vidoni clare nominat Primatem sicut Archiepiscopum Strigoniae.

Deinde, prima relatio Primatis Szelepcsényi solummodo anno 1667 advenit Romam

<sup>38</sup> APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Particulari*, vol. 20., f. 214.

<sup>39</sup> APF, *Scritt. rif. nei Congressi U.T.*, vol. I, f. 110. Secundum PRASZKO J., *op. cit.*, p. 224: « Quoad dependentiam vero huius episcopi a metropolitano Kioviensi vel ab archiepiscopo Strigoniensi propter insufficientiam informationum nihil statutum est, sed ex relatione a secretario S. Congregationis facta iam apparet propensio subiiciendi hanc dioecesim archiepiscopo Strigoniensi ». Nos autem peculiariter perlegendi totam relationem Secretarii S. Congregationis (vide APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Particulari*, vol. 20., f. 208-213), nihil simili inveniebamus. Ignotum est, undenam sumpsit auctor suam sententiam.

Initio autem anni 1667, Nuntius Viennensis transmisit relationem novi Primatis Hungariae Georgii Szelepcsényi,<sup>40</sup> in qua Primas, timens ne Metropolitam Kioviensem quamdam iurisdictionem in Ucraina Carpatica obtineret, ad improbum ac radicalem defensionem sui iuris modum, id est, ad totalem existentiae Eparchiae Mukačoviensis denegationem, confugit.<sup>41</sup> Szelepcsényi, uti videtur, historiam Ecclesiae carpato-ucrainorum sufficienter noverat, sed omnino false interpretans eius fontes, sicut et iura Ecclesiae Orientalis Unitae, eam irritam facere volebat. Quamvis ipse utile existimaret, pro bono S. Unionis, ut quidem Episcopus unitus predictum monasterium regeret, declaravit tamen hos Mukačovienses Episcopos solummodo « episcopos missionarios », sine cathedra ac dioecesi, esse. Ideo, secundum eius relationem, de submissione Episcoporum Mukačoviensium quaestio disputata non fuit, nam Episcopus unitus in monasterio Mukačoviensi commorans subesse debuit suo Ordinario scilicet Episcopo latino Agriensi.<sup>42</sup>

Obtenta hac nova relatione, S. Congregatio de Propaganda Fide iterum causam Mukačoviensem perscrutari coepit. Quod vero facile jam non erat ex difficultatibus, quae nuper advenerint, cum et ipsa Eparchiae Mukačoviensis existentia in dubium revocata esset.

Hodie omnes auctores, hanc controversiam critice considerantes, malam fidem Primatis Hungariae in denegatione Eparchiae Mukačoviensis una voce notant,<sup>43</sup> sed tempore ipsius controversiae in Sede Romana bonae

<sup>40</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 213-216. Auctor attribuit huius relationis tempus ante 12 Ianuarii 1666, id est ponit ante memoratam congregationem generalem. Certe tamen haec relatio scripta est ad finem anni 1666, vel initio 1667, nam Szelepcsényi nonnisi medio hoc anno Primas Hungariae nominatus est. Cum omni probabilitate haec relatio Romanam pervenit solummodo post. 20. VII. 1667, nam in Congr. partic. hac die habita nihil de ea tractabatur. Haec relatio erat potius consequentia nominatae congregationis.

<sup>41</sup> *IBIDEM*: « Patet etiam non fuisse, neque de facto esse dioecesim Munkacziensem, sed semper retroactis temporibus et saeculis ex Russia mittebantur illuc episcopi schismatici, qui illam miseram et rudem plebem inficiebant manebantque superiores illius monasterii Munkacziensis... ».

<sup>42</sup> *IBIDEM*.

<sup>43</sup> HODINKA A., ex. gr., in *Tört.* p. 367-369 non solum affirmat malam fidem Georgii Szelepcsényi, sed comparat eius relationem cum litteris Primatis Lippay, seu eius praedecessoris, qui agnovit necnon defendit existentiam Eparchiae Mukačoviensis. En nominata relatio Georgii Lippay: « Nihilominus legimus multos episcopatus a patriarchis Constantinopolitano, Antiocheno et aliis fuisse erectos, imo et a vicinis Episcopis et a Sede Romana admissos et ratihabitos; non solum dum essent catholici, praesertim Constantinopolitanus, sed etiam postquam defeecerunt ab Ecclesiae Catholicae Unione, erexerunt et fundaverunt episcopatus, quos Sedes Apostolica admisit et ratificavit, quando aliquis talium Episcoporum fuit conversus ad fidem catholicam et Unionem Ecclesiae, non cassavit ipsius episcopatum, sed reliquit illum in sua Sede et ratum habuit ipsius episcopatum... De aliquo genere ex praedictis episcopatibus fuisse credo hunc episcopatum Munkacziensem »; vide eiusdem *Okm.*, p. 172; Idem NILLES N., *Symbolae...*, vol. II, p. 835.

intentioni ac obiectivae relationi Georgii Szelepcsényi fidem praebuerunt, quapropter omnia, quae ab ipso de statu Mukačoviensis Eparchiae relata erant, pro veris habebantur.

Itaque Szelepcsényi bonam invenit methodum sententiam S. Congregationis de Propaganda Fide in negotio Eparchiae Mukačoviensis in favorem suum mutare.<sup>45</sup> Attamen nec ita suum finem obtinere potuit, nam S. Congregatio, quae iam solummodo quoad consecrationem Episcopi Mukačoviensis habebat difficultatem, interrogavit Leonem Allatium, peritum orientalistam, de modo consecrationis Episcoporum orientalium, ac speciali modo Episcopi Mukačoviensis. Leo Allatius autem in sua responsione non solum de ipsa consecratione locutus est, sed etiam de duplici iurisdictione in his partibus, ubi aderat insimul Hierarchia ritus latini et orientalis: «Dico succintamente il mio senso. Nelle provincie, dove ugualmente si serve il rito Greco et il rito Latino, ordinariamente sono due vescovi uno del rito Latino, il quale viene ordinato, dove comanda il Sommo Pontefice, il quale viene indipendente dal Patriarcha o Metropolita di quella provincia, - l'altro è di rito Greco, e questo si ordina dal Patriarcha, e Metropolita col consenso delli Vescovi suoi Suffraganei, e così si osservava... Ma quelli (Vescovi Greci) seguirono il loro rito dependenti da loro superiori, et in questo modo s'è provveduto sempre in tutte quelle parti, che li Vescovi Greci uniti con la Chiesa Latina esercitarono *la loro giurisdizione* ».<sup>45</sup> Responsionem hanc in S. Congregatione ita interpretabant, ut secundum traditionem nullus Episcopus ritus orientalis Metropolitanae latino subordinari posset.<sup>46</sup>

Sic stantibus rebus et ita cognita quaestione a S. Congregatione de Propaganda Fide, die 13 Octobris 1667 habita est iam tertia congregatio particularis de Episcopatu Mukačoviensi. Haec congregatio valde diligenter totam quaestionem tractavit, nullam vero decisionem emittere potuit.<sup>47</sup> Et hoc, quia nova a nobis superius exposita problemata insimul cum problematibus congregationum praecedentium tam magnam confusionem causa-

<sup>45</sup> In congregatione particulari, die 13 octobris 1667 habita, loquitur de Ecclesia Mukačoviensi scilicet de ipsa Eparchia sequenti modo: «Munkaz è nell'Ungheria, e nella diocesi d'Agria»; APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Particulari*, vol. 21., f. 36v.

<sup>46</sup> APF, *Scritt. rif. nei Congressi Greci di C.D.S.T.U.*, vol. I, fol. 14; HODINKA A., *Okm.*, p. 223-224.

<sup>47</sup> APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Particulari*, vol. 21 f. 37: «I Vescovi Greci, oltre i titolari, dei quali non si discorre, o sono in luogo dove risiedono Vescovi latini, come a punto succede nell'Arcipelago, et allhora i Latini sono sottoposti al Metropolitanano latino, et i Greci al Metropolitanano greco...».

<sup>48</sup> Etiamsi hac in congregatione omnes quaestiones dubiae satis large tractatae sunt, tamen in «rescripto» nulla ex iis resoluta remansit. Vide: APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Particulari*, vol. 21., f. 35-39, 41rv.

verunt, ut nemo ex praesentibus huic congregationi ad efformandum clarum conceptum hoc de negotio capax fuerit.<sup>48</sup> Attamen S. Congregatio, ut fundamentaliter cognosceret statum iuridicum Eparchiae Mukačoviensis, ad Primatem Hungariae scripsit, ut ipse congregationem certiore facere vellet « de prima Unione Episcopi Moncaziensis, et super pretensa concordia, vel conventionem emanata inter praedictos Archiepiscopum Strigoniensem, et Episcopum Moncaziensem facta ».<sup>49</sup>

Responsum autem perclarum minime Romam advenit, cum Primas Szelepcsényi, loco informationis, decretum tantum Regiae nominationis novi Episcopi Mukačoviensis, scilicet, Josephi Vološynovskij transmitteret.<sup>50</sup>

#### ART. 4.

#### NOMINATIO EPISCOPI VOLOŠYNOVSKYJ.

Josephus Vološynovskij, Nobilis ucrainus, ex familia dissidente, natus est ad finem saeculi XVI, vel initio saeculi XVII in Halicia, in pago Tarnava, Eparchiae Peremysliensis.<sup>51</sup> Iuvenis, monasterium PP. Basilianorum non unitorum praedictae Eparchiae ingressus est,<sup>52</sup> ibique ut monachus dissidens, usque ad suum adventum in Hungariam, seu ad nominationem in Episcopum unitum Mukačoviensem, vixit.<sup>53</sup> Tamen ipse non solum non fuit unitus, immo aperte contra S. Unionem insimul cum Episcopo dissidente Peremysliensi, magno adversario atque persecutore unitorum, An-

<sup>48</sup> *IBIDEM*; Ex. gr.: de subiectione metropolitana, in f. 38, invenimus: « Il Castello, e terra di Munkatz è posto nel Regno d'Ungheria, nel Comitato Bregiense, nella Diocese d'Agria, sotto il Metropolita di Poloccia »; in f. 39 autem sequitur, en textus: « La maggior difficoltà consiste nella soggettione Metropolitana, perchè non si sà che privilegio habbia l'Arcivescovo di Chiovia per escludere l'Arcivescovo Polociense, o quello di Strigonia ». Haec scripta sunt sine ulla ratione, nam Archiepiscopus Polociae nec habebat nec habere potuit iurisdictionem vel influxum in Eparchiam Mukačoviensem.

<sup>49</sup> *IBIDEM*, f. 41.

<sup>50</sup> BARAN A., *Quaedam ad biographiam Josephi Vološynovskij Episcopi Mukačoviensis*, in « *Analecta* » OSBM, vol. II, (1954), p. 211-213.

<sup>51</sup> DULYŠKOVYČ J., *op. cit.*, T. II., p. 123. Publice edidit quaedam diplomata Episcopi Vološynovskij, ubi invenire possumus eius subscriptionem: « Josephus ex Ternava Vološynovskij ». Secundum PETROV A. *JDuchovno-polemičeskija sočinenija Iereja Michaila Orosvegovskavo Andrejly*, Praga 1932, p. 37n) atque nostrum articulum (*op. cit.*, p. 209) agitur de pago Tarnava, prope oppidum Dobromyl.

<sup>52</sup> BARAN A., *op. cit.*, p. 211. In ipsa nominatione regia iam de eo scribitur sicut de monacho Ordinis S. Basilii Magni.

<sup>53</sup> *IBIDEM*, pp. 209, 210, 213.



tonio Vynnyckyj, pugnabat.<sup>54</sup> Anno 1667 Hungariam petiit, ubi professionem fidei catholicae deponens, Patrum Societatis Jesu ac Primatis Hungariae auctoritate motus atque consilio, sub 4 conditionibus, scilicet, ut S. Romanae Ecclesiae sese uniret, consecraretur ab Episcopo a Primate Hungariae delegato, subiaceret iurisdictioni huius Primatis et Unionem in Eparchia Mukačoviensi promoveret, ad episcopatum Mukačoviensem nominatus est.<sup>55</sup>

Haec nominatio, uti ex documentis constat, eo modo, quo a Primate Lippay, anno 1665, proponebatur, per compromissum, scilicet, Principissae et Imperatoris facta est. Ita, iuxta Principissae Rakoczianae eiusque filii Francisci I Rakoczi nec non Primatis Szelepcsényi commendationem, ipsum (Josephum Vološynovskij) iam candidatum, Imperator, iure suo regio, in Episcopum Mukačoviensem nominavit.<sup>56</sup>

Obtenta nominatione, J. Vološynovskij minime confirmationem S. Sedis expectavit, at se ad Episcopum dissidentem Leopoliensem contulit, a quo absque adsistentia ullius Episcopi consecratus est.<sup>57</sup> Primas Szelepcsényi autem videns hanc irregularem consecrationem, eam per ignorantiam Josephi explicavit,<sup>58</sup> et iam die 9. XII. 1668 ad S. Congregationem de Propaganda Fide scripsit, ut Episcopum Vološynovskij quam primum ab irregularitate absolveret atque in episcopatu suo confirmaret.<sup>59</sup>

Nobis hodie, si, secundum facta superius exposita, personam Josephi Vološynovskij eiusque nominationem ad episcopatum iudicare liceret, non aliter concludendum, quin saltem interrogemus: Cur ad episcopatum unitum altus Clerus Ecclesiae Catholicae Hungariae monachum dissidentem, post conversionem valde dubiam, promoverit? Responsum autem ad hanc quaestionem in ipso diplomate regiae nominationis haud difficulter inveniri potest, cum tertia conditio huius nominationis ita sonet: « Ut ab eodem solo Archiepiscopo (Strigoniensi) et nemine alio ad instar aliorum Suf-

<sup>54</sup> PETRUŠEVYČ A. C., *Sv. Let.* 1600-1700, p. 133: « Procopius Chmielowski unitus Antonium Winnicki Lublini ad infamiam condemnat, quod ecclesias unitas everterat, et tabernas ex iis struxerit, ornamenta ecclesiastica laceraverit.... »; inter complices huius Antonii Vynnyckyj postea nominat etiam Josephum Vološynovskij.

<sup>55</sup> BARAN A., *op. cit.*, pp. 210-213, 215.

<sup>56</sup> IBIDEM, p. 211. « R.ndus Josephus Volesinousky Ordinis S. Basilii ab Ill.ma D.na Principissa Sophia Bathory Ill.mi con. Georgii Rakoczy, alias Transylvaniae Principis relicta Vidua, et filio eiusdem itidem Ill.mo Francisco Rakoczy, et Principe perpetuo de Saros.... pro Episcopo Munkachien. Gentis illius Graeci ritus, demisse recommendatus.... Eundem.... auctoritate Iuris patronatus nostri Regii.... nominandum duximus praesentium per vigorem ».

<sup>57</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 230-31; BARAN A., *op. cit.*, p. 214; HADŽEGA V., *Josyf Vološynovskij. epyskop Mukačivskij i Ivan Malachovskij, epyskop Peremyskij, jak epyskop Mukačivskij, « Analecta OSBM »*, vol. IV., p. 167.

<sup>58</sup> IBIDEM.

<sup>59</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 230; BARAN A., *op. cit.*, p. 214-215.

fraganeorum dependentiam habeat». <sup>60</sup> Aliis verbis: ut ille Episcopus Mukačoviensis non a Metropolita Kioviensi dependeret, sed ab Archiepiscopo Strigoniensi, id est, a Primate Hungariae. Ita hoc metu, ne Episcopus iurisdictioni dicti Metropolitanae subiaceretur, et quidem unice, nominatio Josephi Vološynovskij possibilis evasit, nam Primas Szelepcsényi atque Patres Societatis Jesu libentius candidatum dissidentem ad praefatam Eparchiam vocarunt, quam a Metropolita Kioviensi catholicum expectarent.

Tamen Primas Szelepcsényi cum Josepho Vološynovskij fortunam haud habuit, cum, post dictam irregularem consecrationem, ipse suum favoritum candidatum suspendere deberet. Et si postea ad salvandam Episcopi Josephi iurisdictionem apud S. Congregationem de Propaganda Fide pluries supplicasset, <sup>61</sup> fecit hoc iam unice pro approbatione suae iurisdictionis super Eparchiam Mukačoviensem, quam approbationem a confirmatione Josephi Vološynovskij certe sperare potuit.

In Sede Romana causa Episcopi Vološynovskij auxilio magni amici Primatis Hungariae, Cardinalis Julii Spinula, <sup>62</sup> festinanter resoluta est. S. Congregatio Sancti Officii die 13 Martii 1669 declaravit « Episcopum Monkatiensem » valide fuisse consecratum, <sup>63</sup> qua declaratione pro Josepho Vološynovskij absolutio quoque concessa est. <sup>64</sup>

Ita ex dictis manifestum est, S. Congregationem de Propaganda Fide objectionem contra nominationem Josephi Vološynovskij non posuisse, e contra, eam suo agendi modo magis magisque approbavisse. Hoc modo autem S. Sedes, etsi involuntarie, tertiam quoque conditionem dictae nominationis, seu, iurisdictionem Primatis Hungariae super Episcopatu Mukačoviensi ratam habuit. <sup>65</sup> Dicimus « involuntarie », quia S. Congregatio, uti

<sup>60</sup> BARAN A., *op. cit.*, p. 212.

<sup>61</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 230-231. « Iam itaque em.me princeps ad hoc negotium duo valde necessaria requiri videntur: 1) ut dicta eiusdem confirmatio ope E. V. a sua sanctitate quantocius obtineatur mihi que innotescat, 2) ut a s. congregatione de prop. fide dedicatur, an debet denuo consecrari?..... non levis hic inter aliquos videtur oriri quaestio, adducto exemplo praedecessoris mei, quod is etiam consecrasset quendam unitum Graeci ritus ep.um cum clausulis particularum illarum: si non est consecratus, et proinde cum ob praemissas rationes hinc tot ordinandorum et multorum animarum salus dependeat, supplico V. E. dignetur pro zelo suo apostolico, negotio huic quantocius succurrere et me de eodem certificare ».

<sup>62</sup> In nostro articulo in « *Analectis OSBM* » (vol. II, pag. 217-225) omnes litteras Cardinalis Spinulae, in negotio absolutionis Josephi Vološynovskij scriptas, publici fecimus iuris.

<sup>63</sup> *IBIDEM*, p. 221.

<sup>64</sup> *IBIDEM*, p. 224. Iam die 13 VI. 1669 Cardinalis Spinula scribebat de Josepho Vološynovskij sicut de « confirmato » Episcopo Mukačoviensi.

<sup>65</sup> Szelepcsényi in sua prima informatione de neonominato Episcopo duas solas condiciones meminit. Quibus non nisi una, scilicet « Juramentum Unionis », potest inveniri in ipsa nominatione. Altera vero conditio, seu Confirmatio Summi Pontificis, in decreto nominationis deest. Szelepcsényi solummodo ad obtinendam absolutionem confirmationemque hoc scripsit. Vide HODINKA A., *Okm.*, p. 214.

ex documentis constat, de hac tertia conditione nihil sciebat. Prima enim decreti nominationis transcriptio, quam Szelepcsényj, anno 1667, Romam misit, ibi perdita est. Secundam vero transcriptionem S. Congregatio de Propaganda Fide non nisi post absolutionem Episcopi Vološynovskij obtinere potuit.<sup>66</sup>

Interea Primas Szelepcsényi, iam habens in sua iurisdictione « Episcopatum Mukačoviensem » atque cognoscens incapacitatem Vološynovskij, de novo candidato cogitabat.<sup>67</sup> Pariter et Principissa, videns impium agendi modum Primatis ac inefficacitatem eius favoriti Episcopi, auctoritate sua contra eos se vertit. Primo, monasterium Mukačoviense Episcopo Josepho ademit,<sup>68</sup> quo facto, eum implicite Eparchia privavit, postea iterum Metropolitam Kioviensem adiit, petens ab eo novum candidatum ad Eparchiam Mukačoviensem.

#### ART. 5.

#### JOANNES MALACHOVSKYJ - ADMINISTRATOR EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS.

Uti iam superius diximus, post expulsionem Episcopi Vološynovskij Principissa Sophia Bathory Rakocziana cum Patribus Societatis Jesu novum candidatum ad Eparchiam Mukačoviensem inquirendo, iterum ad Metropolitam Kioviensem se vertit.<sup>69</sup> Tamen, ne ad nominatum episcopatum alter Vološynovskij mitteretur, Principissa iam nullam posuit conditionem quoad submissionem huius Episcopi, scilicet, consentivit in antiquam petitionem Congressus Zyrovycensis, ad totam Eparchiam Mukačoviensem Metropoliae Kioviensi subordinandam. Metropolita Kioviensis, Gabriel Kolenda (1655-1674), obtinens litteram Principissae Rakoczianae, solus intendebat ordinare quaestionem Eparchiae Mukačoviensis, ideo suum meliorem candidatum,<sup>70</sup> quem habebat, Joannem Malachovskyj, iam Epi-

<sup>66</sup> BARAN A., *op. cit.*, p. 222 Nos invenimus copiam decreti nominationis insimul cum « Iuramento » Episcopi, transmissio Romam die 25. V. 1669.

<sup>67</sup> BARAN A., *op. cit.*, p. 225.

<sup>68</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 236; EIUSDEM; *Tört.*, p. 385; BARAN A., *op. cit.*, p. 211, 226; HADŽEGA V., *op. cit.*, p. 167.

<sup>69</sup> WELYKYJ A., *Epistolae Metropolitanarum Kioviensium Catholicorum: Raphaelis Korsak, Antonii Szelava, Gabrielis Kolenda*, Roma 1956, p. 316; THEINER A., *Vetera Monumenta Poloniae et Lituaniae*, vol. III, p. 599; HODINKA A., *Okm.*, p. 239; EIUSDEM, *Tört.*, p. 385.

<sup>70</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 239. Patres Societatis Jesu in suis « *Litteris annuis* » ita describebant Joannem Malachovskyj: «...nobilitate generis, theologica scientia et doctrina omni alio excellentissimus...»; IBIDEM, p. 241. Etiam Metropolita Kolenda de eo scripsit: «Malachouski generis nobilitate, scientia, zelo in procuranda salute animarum et morum probitate conspicuo...». In fine Eleonora, Regina Poloniae, ad suum fratrem Leopoldum Imperatorem Austriae: «...wegen seiner guten qualitet und gottseligen vorhabens bestens recomendiren wollen mit schwesterlich-freundlichsten gesinnen...»; p. 240.

scopum Peremysliensem Mukačoviam misit, qui, secundum Gabrielem Kolenda, « in vicinitate, et contiguitate sui Episcopatus cum Mukaczoviensi commodissime poterat utrobique pastorali respondere curae ». <sup>71</sup> Itaque J. Malachovskyj in Eparchiam Mukačoviensem nonnisi ut administrator missus est; eius autem administratione Eparchia Mukačoviensis - uti adiunxit G. Kolenda - Metropoliæ Kioviensi incorporari debuit. <sup>72</sup>

Interea Joannes Malachovskyj, ad finem anni 1671, oppidum Mukačiv petiit, <sup>73</sup> ubi a Principissa ad praedictam administrationem promotus <sup>74</sup> atque cum reddito mille florenorum annuorum in monasterium Mukačoviense introductus est. <sup>75</sup> Postea, ad recomendationem ipsius Principissae, <sup>76</sup> hic novus Administrator Vindobonam venit, ut etiam ab Imperatore confirmationem obtineret. In Cancellaria Imperiali petitionem eius confirmationis et aliae nonnullae recomendationes adiuvabant, quas inter et litterae magnorum nominum, sicut Eleonorae, Reginae Poloniae - sororis ipsius Imperatoris Leopoldi, - Michaelis, Regis Poloniae, et Metropolitae Kioviensis erant. <sup>77</sup>

Adveniens Vindobonam, Episcopus Malachovskyj praeter petitionem confirmationis optimam scripsit epistolam memorialem de necessariis ad elevandam in Eparchia Mukačoviensi Unionem, quaque supplicavit, ut Episcopus stabilibus quibusdam bonis provisus esset, ut a fundis paroczialibus sacerdotes nullam praestarent Dominis terrestribus pensionem, quibusque novitiatus pro Ordine Basilianorum Seminariumque pro Clero saeculari fundarentur. Porro, aedificationem novae episcopalis residentiae proponebat nec non constitutionem typographiae slavonicae. <sup>78</sup>

Iam his ex supplicationibus magnifica Joannis Malachovskyj intentio renovandae ac reorganisandae ecclesiasticae vitae in tota Eparchia Mukačoviensi apparuit. Attamen pro Cancellaria Imperiali atque pro ipso Imperatore eius propositiones effectum contrarium sortitae sunt. Nam dictae propositiones pro Imperio nihil aliud quam immensas expensas atque pe-

<sup>71</sup> WELYKYJ A., *Epistolae Korsak, Sielava, Kolenda*, p. 316; THEINER A., *Vetera Monumenta Poloniae et Lituaniae*, vol. III, p. 599; PETRUŠEVYČ A., *Sv. Let.* 1600-1700, p. 602.

<sup>72</sup> IBIDEM.

<sup>73</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 240. In littera Principissae, scripta die 2 Januarii 1672, loquitur de Malachovskyj iam introducto in bona monasterii Mukačoviensis.

<sup>74</sup> HADŽEGA V., *Ep. Vološynovskyj et Malachovskyj*, *op. cit.*, p. 167-168. Auctor notat Episcopum Malachovskyj non solum in monasterium sed etiam in « Residentiam episcopalem » introductum esse. Quod elucet ex scribendi modo ipsius Principissae, nam illa nullo loco dicit, quod Eparchia vacat ac de Malachovskyj loquitur uti de possidente huius Eparchiae.

<sup>75</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 240.

<sup>76</sup> IBIDEM.

<sup>77</sup> IBIDEM, p. 140-143; HADŽEGA V., *Ep. Vološynovskyj i Malachoskyj*, *op. cit.*, p. 168.

<sup>78</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 244-245; HADŽEGA V., *Ep. Vol. i Mal.*, p. 169.

riculosas ordinis publici mutationes significabant et quidem in regione ubi ordo publicus, cum temptatione insurrectionis Francisci Rakoczy I,<sup>79</sup> satis agitatus fuit. Ad hoc adiungendum est, relationes Familiam Rakoczinam inter ac Imperatorem propter conspiratoriam Francisci Rakoczy actionem admodum corrumpisse, ita, ut recomendatio Principissae Episcopum Joannem iam parum adiuvere posset. Quapropter in Cancellaria Imperiali de miro studio ac amore Episcopi Joannis minime curabant, dum contra magis magisque de eius amotione cogitabatur.<sup>80</sup>

Maxime enim contra confirmationem Episcopi Malachovskyj Primas Hungariae, Georgius Szelepcsényi, laborabat, qui tunc temporis, non solum ut Magnus Cancellarius Hungariae, sed ut unus ex prioribus detectoribus « Coniurationis Veselényi », maxima Imperatoris fiducia gaudebat.<sup>81</sup> Ipse videns in Episcopo Malachovskyj solummodo fidelem subditum Metropolitae Kioviensis atque in eius missione conquisitionem iurisdictionis huius Metropolitae super Eparchiam Mukačoviensem, omnia faciebat, ut hic novus Episcopus Mukačoviensis ex Hungaria emissus esset. Imperator, accepto eius consilio ac negativa sententia Cancellariae imperialis hac de re, Joannem Malachovskyj non solum non confirmavit, sed ut is quamprimum in Regnum Poloniae reverti posset, pro itinere pecuniam donavit.<sup>82</sup>

Accepto hoc negativo responso Imperatoris, Episcopo Malachovskyj dilemma solvendum erat: scilicet, aut reverti ad monasterium Mukačoviense, redditu mille florenorum annuorum contentus et sub protectione Principissae administrare Eparchiam Mukačoviensem, aut reverti ad suam quasi nominalem Eparchiam Peremyšliensem, et nihil de Ecclesia carpato-ucrainorum curare. Certe Mukačoviam cum reversus esset, magnas in administratione difficultates habuisset et speciali modo cum Hierarchia hungara ritus latini, quae sub totali influxu Imperatoris Primatisque erat, nec non cum Episcopo dissidente, Joancio Zejkan, contra quem nullum habuerat auxilium Officiorum Status. Nihilominus, etiam his in condicionibus Malachovskyj reditum Mukačoviam temptare potuit. Nam decursu temporis et

---

<sup>79</sup> Franciscus Rakoczy I partem habuit in « Conspiratione Veselényi » (1671), qua vice maior pars Nobilitatis Hungariae Domum imperialem Habsburgorum detronisare voluit. Ante tragicam finem huius conspirationis Franciscus Rakoczy parvam in Hungaria septentrionali causavit insurrectionem, quae autem durationem longam non habuit.

<sup>80</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 245;

<sup>81</sup> HOMAN B. - SZEKFU Gy., *Magyar történet*, vol. V., p. 338.

<sup>82</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 245; ETUDEM, *Tört.*, p. 387-388. Auctor minus recte affirmat causam non acceptationis Joannis Malachovskyj expulsionem Josephi Vološynovskyj fuisse. Scilicet, secundum Hodinka, Principissa expulsi candidatum Imperatoris, et ideo Imperator Episcopum a Principissa promotum acceptare noluit. Haec affirmatio autem ex documentis a nobis nuperrime inventis (de J. Vološynovskyj) minime extat.

circumstantiae gradatim emendatae sunt, et modus cogitandi Imperatoris aliquomodo immutatus.<sup>83</sup> Malachovskyj tamen Eparchiam Mukačoviensem reliquit et Peremysliam reversus est.

Peculiariter considerando actionem Mukačovianam Joannis Malachovskyj, atque totam eius personam, unicam causam eius festinantis reditus Peremysliam invenire possumus: id est, eius personalem characterem. Malachovskyj, proveniens ex familia nobilissima, Romae studiorum gratia longius vixit, ubi moribus magistrorum insignium studuit ac educationem culturamque non ordinariam sibi efformavit. Quapropter inter optimates ac elegantiores homines Poloniae facile rediit salutatus hospes. Rex ipse Poloniae, Joannes III, Episcopum Joannem magni habuit, ita ut ille iam ante suam missionem Mukačovianam libentius commorabatur apud Aulam Regis Poloniae, in vicinitate ac sodalitate Regis, quam in sua Eparchia Peremysliensi.<sup>84</sup> Ex altera parte dici solet, eum cum inferioribus populi sui classibus nullas relationes habuisse, vel habere potuisse. In Ucraina Carpatica autem, ubi ille auxilium et protectionem Nobilitatis dominationis hungarac ac speciali modo protectionem Imperatoris frustra inquirebat, nullus praeter Clerum rudem et servos glebae cum eo remansit.<sup>85</sup> Itaque Malachovskyj solus, in circumstantiis sibi minus suetis, negativam sibi opinionem de sorte Eparchiae Mukačoviensis efformavit et reditum in primam suam Eparchiam unicam solutionem sibi possibilem putavit.

Ipse autem Peremysliam iter petens, titulo Administratoris Eparchiae Mukačoviensis numquam resignavit atque Administrator titularis usque ad nominationem Episcopi De Camillis remansit.

## ART. 6.

### VICISSITUDINES EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS ANNIS 1672-1689.

Regressu Episcopi Joannis Malachovskyj tota Eparchia Mukačoviensis in circumstantiis difficillimis remansit, nam post insuccessus duorum Episcoporum, nempe Malachovskyj et Vološynovskyj, omnes auctoritates constitutae, inclusa Principissa Sophia Bathory-Rakocziana, omnem inclinationem ad res Eparchiae meliorandas amiserunt. Propterea Eparchia, exceptis duobus Administratoribus brevi tempore adsistentibus, usque ad annum 1689, id est ad nominationem Josephi De Camillis in Vicarium Apo-

<sup>83</sup> Ex gr. anno 1683, seu post liberationem Vindobonae, Imperator sua in benignitate eum cum omni probabilitate confirmasset.

<sup>84</sup> *Encyklopedyja powszechna*, vol. 17., p. 885-886.

<sup>85</sup> Hoc tempore etiam sacerdotes magna ex parte servi glebae erant, uti videtur ex ipsa littera memoriali Episcopi Malachovskyj. Hi sacerdotes libertatem suam obtinerunt anno solummodo 1692. interventu Cardinalis Kollonich. - Vide HODINKA A., *Okm.*, p. 347-350.

stolicum, vacavit. Interea, huius vacationis causa, in Eparchia vita ecclesiastica catholica extingui coeperat.

1) Breve S. Unionis tempus ad totalem evanescentiam schismatis haud sufficiebat. E contra, hac in periodo, sine duce spirituali, omnes traditionis dissidentium malae consuetudines renovabantur.<sup>86</sup>

2) Porro, Episcopus dissidens, Joanicus Zejkan, tenens in sua administratione totam orientalem Ucrainae Carpaticae partem, omnia tentavit, ut fideles et sacerdotes a S. Unione averteret ac Ecclesiam Catholicam his in territoriis ad nihilum reduceret.<sup>87</sup>

3) Clerus traditionem adhuc sacerdotum disunitorum servans omnique scientia theologia carens, multos errores protestanticos in fidem catholicam introducebat.<sup>88</sup>

4) Absente Episcopo, plurimi sacerdotes uniti in Ucraina Carpatica nullam disciplinam servantem, facile in bygamia vel aliis irregularitatibus vivebant.<sup>89</sup>

5) Denique, fideles Eparchiae Mukačoviensis cum fere omnes servi glebae adscripti essent, quique Unionem a Schismate haud distinguere possent, multis in locis, post mortem sacerdotis uniti, absente Episcopo catholico, ad dissidentem Episcopum recurrerant, a quo et sacerdotem sibi expetebant. Itaque plurimae paroeciae unitae ad dissidentes abierunt.<sup>90</sup>

Primas Hungariae Szelepcsényi iam praevidens ista omnia, saltem ex parte Unionem Užhorodensem voluit salvare, et ideo Archiepiscopum graecum, Theophanem Maurocordato, qui tunc temporis sine cathedra ac dioecesi Romae commorabatur,<sup>91</sup> Administratorem Eparchiae Mukačoviensis in Ucrainam Carpaticam misit. Hic Maurocordato nominationem regiam ad administrationem Eparchiae Mukačoviensis anno 1678 obtinuit.<sup>92</sup>

<sup>86</sup> ARSI, AUSTRIA: *Litterae Annuae*, vol. 143, f. 108-109. Invenitur nota, secundum quam, anno 1677 « ex schismate ruthenica » in civitatibus Užhorod et Blatny-Potok (Sáros Patak) multi ad finem catholicam conversi sunt. In his autem civitatibus, uti omnibus sciendum est, Unio Užhorodensis maxime diffusa est. Uti videtur, post praedictam Unionem multi dissidentes his in partibus remanebant; HODINKA A., *Tört.*, p. 390.

<sup>87</sup> PETROV A., *Staraja vera i Unia*, t. II., p. 22-25.

<sup>88</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 254. Primas Szelepcsényi scribit de Eparchia Mukačoviensi, « quod errores, defectus imo scandala invaluisse inter fideles », p. 261. Vicarius Lypnyckij sic habet: « Idem vitium esse in libris, qui fere omnes sunt manuscripti, erroneae, confusae... ».

<sup>89</sup> LEHOCKY T., *A Beregmegyei görög katolikus lelkésziségek története*, Munkacs 1904, p. 11-12; HODINKA A., *Okm.*, p. 305-306; APF, *Scritt. rif. nei Congressi U. T.*, vol. I., f. 292.

<sup>90</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 288-289. Superius dicta elucent ex relatione J. De Camillis.

<sup>91</sup> Theophanes Maurocordato ex familia Maurocordato de Scarlati, oriunda e stirpe mercatoria in insula Chios, originem trahens a Genuensibus Nobilibus de Scarlati. Theophanes, iam antea nominatus Metropolitae Paranoxensis, anno 1671 Romam venit, quando sperabatur electio Patriarchae catholici in Sede Constantinopolitana. Inde, cum electio locum non habuit, Vindobonam versus gressus suos directus est. Vide NILLES N., *Symbolae*, p. LXXXIV, et C. GATTIV-C. KOROLEVSKIJ, *I riti e le Chiese Orientali*, Genova 1942, p. 693-694.

<sup>92</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 252.

Post unum annum tamen in administratione peractum, Archiepiscopus Maurocordato, in perpetuo periculo se versari cum animadvertisset, Vindobonam refugit, ibique ab Imperatore pecuniam petiit, ut Romam reverti posset.<sup>93</sup> Ad Eparchiam Mukačoviensem numquam postea reversus est.

Anno 1689 Cardinalis Kollonitz hanc fugam S. Congregationi de Propaganda Fide describens, affirmavit dictum Archiepiscopum Theophanem non propter periculum, sed propter suam inefficacitatem ac linguae ucrainicae ignorantiam ex monasterio Mukačoviensi abiisse.<sup>94</sup> Nos vero cum praedicto Cardinali hac in interpretatione discessus Archiepiscopi non consentimus, veram habentes iustificationem ab ipso Maurocordato adductam. Nam hisce temporibus supra dicta pericula, et in monasterio Mukačoviensi et tota in Eparchia, realiter aderant: 1) Episcopus dissidens, J. Zejkan, qui ad finem suum assequendum, scilicet, destructionem S. Unionis in Eparchia Mukačoviensi, omnia experiebatur, non excludens terrorem ac violentiam;<sup>95</sup> 2) Ex altera parte, Josephus Vološynovskij, qui in Haliciam reversus iterum ad dissidentes descivit,<sup>96</sup> saepe ad Eparchiam Mukačoviensem revertebatur, ibique oilium et antiminsia consecrabat nec non sacerdotes ordinabat.<sup>97</sup> Hi sacerdotes autem, a Vološynovskij ordinati, suo favebant consecratori et contra Maurocordatum magis magisque hostiles erant. At non satis! Ipsae circumstantiae politicae in Hungaria septentrionali, post suppressionem «coniurationis Veselényi», nullo modo meliores fuerunt. Spiritus Nobilitatis hungarac ac classis mediae domui Habsburgicae semper infensus manebat atque anno 1678 in Emerici Tököly insurrectione proruptus est.

Ita, post discessum Archiepiscopi Theophani Maurocordato, Eparchia Mukačoviensis iterum sine pastore remansit, cum propter insurrectionem Emerici Tököly nec Primas Szelepcsényi novum ad episcopatum candidatum promovere potuisset, atque solummodo anno 1681, quemdam sacerdotem, nomine Joannes Lypnyckij, in suum Vicarium nominavit.<sup>98</sup> Iste Lypnyckij, ex Halicia proveniens, secundo dimidio saeculi XVII, quo tempore pars Comitatus Sepusiensis ad dominium pertinebat Poloniae, ad ucrainos carpaticos huius Comitatus venit ibique remansit.

<sup>93</sup> IBIDEM.

<sup>94</sup> IBIDEM, p. 286.

<sup>95</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 197-198. Protestatio monachi OSBM Sylvestri Zaluskyj, quem Episcopus Joanicus auxilio Capitanei arcis Mukačiv per duas septimanas in vinculis detinebat.

<sup>96</sup> *Encyklopedia powszechna*, T. XII., p. 171. Auctor loquitur de Episcopo Josepho Vološynovskij, qui inter annos 1670-1675 Eparchiam Peremyšliensem dissidentem contra Episcopum Hošovskij obtinere voluit.

PETRUŠEVYČ A., *Svodnaja letopis a. 1600-1700*, p. 197. Anno 1680 Vološynovskij erat unus ex consecratoribus Episcopi dissidentis Innocentii Vynnyckij.

<sup>97</sup> DULYŠKOVYČ L., *op. cit.*, vol. II, p. 123-125; HODINKA A., *Okm.*, p. 146-149; EIUDEM *Tört.*, p. 388; HADŽEĀ V., *Vološ. i Malach.*, *op. cit.*, p. 170.

<sup>98</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 254-255.



J. Lypnyckyj erat vir bonus, doctus et in spiritu certo certius catholicus,<sup>99</sup> attamen nec ipse Eparchiam Mukačoviensem, propter dictum « bellum Tökölyanum », et defectum mediorum temporalium, administrare potuit.<sup>100</sup> Tota eius activitas ad Comitatus Sepusiensis ecclesias restringebatur.<sup>101</sup>

Hic erat status Eparchiae Mukačoviensis, quando anno 1683 novus ad hanc Eparchiam candidatus in Ucraina Carpatica apparuit. Hic candidatus erat Porphyrius Kulčyckyj, Ordinis S. Basilii Magni, cuius tamen persona in historiographia Ecclesiae carpato-ucrainicae usque ad nostra tempora omnino obscura et ignota remansit. Hic candidatus, eiusque actio Mukačoviiana pro dissertatione nostra maximi est ponderis, quia ipse etiamsi in Eparchia Mukačoviensi uti Episcopus ordinarius nunquam confirmatus fuit, tamen dictam Eparchiam per 6 annos, sicut subditus Metropolitae Kioviensis, plena iurisdictione praeditus administravit.

P. Kulčyckyj, natus in Volhinia (Ucraina Occidentalis), iuvenis studiis quibusdam in Gallia incumbibat, postea, in Regnum Poloniae reversus, Ordinem S. Basilii Magni ingressus est. Inde, ut missionarius, Serbiam, Bulgariam, Hungariam et quasi totum Orientem Slavonicum suo verbo praedicationeque peragravit. Iterum in patriam reversus, primo in Eparchia Cholmensi sub Episcopo Jacobo Suša, postea Peremysliae, S. Unionem magno cum zelo propagavit.<sup>102</sup> Quapropter, aliquot post annos, Joannes Malachovskyj, Episcopus unicus Peremysliensis, eum sibi in suum Vicarium generalem assumpsit.<sup>103</sup>

Anno 1683, Vindobonam Urbem Turcis obsidentibus, Nobilis quidam ucrainus e Regno Poloniae, nomine Kulčyckyj, magno ausu et audacia, spreto periculo mortis vel captivitatis turcicae, pluries litteras Imperatoris, per castra inimicorum, in Urbem transtulit. Vindobona liberata, hic Nobilis ab Imperatore magna obtinuit dona.<sup>104</sup> Sed hic Kulčyckyj, etiam a Rege Poloniae, Joanne Sobieski commendatus, qui erat unus ex liberatoribus Vindobonae, insuper petiebat, ut alter Kulčyckyj, nempe Porphyrius, ad Eparchiam et episcopatum Mukačoviensem promoveatur. Imperator, qui hanc

<sup>99</sup> Hoc patet ex scriptis Augustini Benkovith, Episcopi latini Varadiensis (nunc Oradea) et Petronii Kaminskij OSBM; HODINKA A., *Okm.*, p. 263, 272, 277.

<sup>100</sup> IBIDEM, p. 262, 263.

<sup>101</sup> IBIDEM, p. 260-262. Unica relatio Joannis Lypnyckyj de sua visitatione in Comitatu Sepusiensi.

<sup>102</sup> *Encyklopedia powszechna*, T. XVI, p. 432-433.

<sup>103</sup> PELESZ J., *Geschichte der Union*, Wien 1880, p. 347. Ipse Malachovskyj scripsit ad S. Congregationem de Propaganda Fide de Porphyrio Kulčyckyj uti de suo « Officiali Generali Vicario »; vide APF, *Scritt. rif. nelle Congregationi Particulari*, vol. 29., f. 398.

<sup>104</sup> PETRUŠEVYČ A., *Svod. let. 1600-1700*, p. 652; *Encyklopedyja powszechna*, T. XVI, p. 432; *Ukrainici pid Vidnem*, in « *Nova Zorja* », a. 1933, num. 18, p. 2-3.

petitionem reicere non poterat, sacerdotem Porphyrium Kulčykyj ad episcopatum Mukačoviensem se nominatum promisit.<sup>105</sup> Promissione hac ob-  
tenta, Porphyrius Kulčykyj in monasterium Mukačoviense venit et Eparchiam administrare coepit. Tamen ad obtinendam nominationem in Episcopum Mukačoviensem ipse hanc Eparchiam sicut Vicarius generalis Episcopi Malachovskyj, qui, uti iam diximus, nunquam deposuit titulum Administratoris, gubernare intendebat, et de facto gubernavit.<sup>106</sup>

Haec nominatio tamen, etsi aliqui elapsi iam essent anni, ad effectum deducta non fuit; quare Kulčykyj apud polonos sibi protectionem petiit. In commendationem petitionis Kulčykyj Magnates Poloniae, uti Stanislaus Lubomirski, Mareschalus Regni, Martinus de Kovelko-Oginski, Cancellarius Lituaniae et ipse Joannes Sobieski, Rex Poloniae et Lituaniae, ad Imperatorem Leopoldum litteras dederunt, petentes notitias de nominatione Porphyrii Kulčykyj.<sup>107</sup> Haec litterae tamen nullum habuere successum, nam Primas Hungariae Szelepcsényi, qui in Porphyrio Kulčykyj solummodo Vicarium Episcopi Peremysliensis, seu subditum atque emissarium Metropolitae Kioviensis videbat, timens, ne hoc modo iurisdictio huius Metropolitae in Eparchiam Mukačoviensem magis confirmaretur, omnibus modis impedire conabatur ne Kulčykyj in Episcopum nominaretur.

Anno autem 1685 Szelepcsényi mortuus est et eius munus, id est curam Orientalium unitorum in antiqua Hungaria, non novus Archiepiscopus Strigoniensis et Primas huius Regni Goergius Szeéchényi, sed Cardinalis Leopoldus Kollonitz, homo politicus et secretus de rebus ecclesiasticis Imperatoris guberniique Austriaci consultor, suscepit.<sup>108</sup>

Cardinalis Kollonitz metam sibi proposuit, omnes dissidentes Imperii cum Ecclesia Catholica unire, eiusque labor, uti historia probat, non sine effectu remansit. Etenim unionem romenorum in Transylvania unice eius diligentiae adscribere possumus. At, proh dolor, de Eparchia Mukačoviensi eandem habuit conceptionem et difficultates ibi existentes iisdem intendebat solvere mediis ac eius praedecessor Georgius Szelepcsényi. Ipse nullo modo Porphyrium Kulčykyj ut Episcopum admittere voluit, sed, bene sciens eum futurum ad S. Unionis conservationem in Eparchia Mukačoviensi, saltem pro tempore vacationis Eparchiae, Vicarium utilem atque necessarium, usque

<sup>105</sup> In littera Joannis Sobieski ad Imperatorem ex anno 1686 legitur: « Quod Maiestas vestra ante triennium mediante commendatione nostra venerabili Porfirio Kulczycky OSBM episcopatum Munkaciensem ritus graeci uniti contulerit »; vide HODINKA A., *Okm.*, p. 264.

<sup>106</sup> Kulčykyj subscribatur semper sicut « Officialis, Vicarius Generalis ». Vide HODINKA A., *Okm.*, p. 275, 279.

<sup>107</sup> IBIDEM, p. 257, 258, 264, 265.

<sup>108</sup> NILLES N., *Symbolae*, p. LXXVII. CXI; HODINKA A., *Tört.*, p. 391-393, 402-403.

ad annum 1689, scilicet ad nominationem Episcopi Josephi de Camillis, vicariatus eius non contradixit, imo, ipsum, parvo reddito mensili subministrato, adiuvit.<sup>109</sup>

Attamen neque hic Porphyrii Kulčyckyj vicariatus pacificus et tranquillus fuit. Anno 1687 duo novi praetendentes ad Eparchiam Mukačoviensem apparuerunt, nempe, Methodius Rakoveckyj et Raphael Angelo, qui vicariatus Porphyrii Kulčyckyj nocumentum attulerunt.

Primus horum praetendentium, seu Methodius Rakoveckyj, olim parochus non unitus in pago Vel. Rakovcy, post mortem uxoris suae, in monasterium Mukačoviense unitum ingressus, tempore insurrectionis Emerici Tököli Hegumenus huius monasterii factus est.<sup>110</sup> Attamen semper dissidens et anticatholicus in spiritu remansit ita, ut mortuo Episcopo dissidente Joancio Zejkan, anno 1686, ipse praetenderet ad episcopatum dissidentem in Ucraina Carpatica; etenim, anno 1687, in Haliciam ad oppidum Stryj profectus, a Dositeo, Metropolita dissidente Sočaviensi, in Episcopum consecratus est.<sup>111</sup> In Ucrainam Carpaticam deinde cum rediisset, videns Mukačoviense monasterium solummodo ut unitum se obtinere posse, Episcopi Agriensis in manibus professionem catholicae fidei emisit<sup>112</sup> et ut Episcopus Mukačoviensis totam Ucrainam Carpaticam, non solum dissidentem, sed unitam quoque gubernare coepit.

Raphael Angelus vero fuit filius parentum dissidentium ex Bielorussia, et ut monachus dissidens a Patriarcha Constantinopolitano Archiepiscopatum Galatensem obtinuit. Cum autem Magnus Turciae Vesirus praedictum Patriarcham deposuisset, novus Patriarcha eum hoc archiepiscopatu privavit.<sup>113</sup> Rebus sic stantibus Raphaël Romam se contulit, ibique solitam fidei catholicae professionem coram Cardinali Cibo emisit.<sup>114</sup> In Urbe nulla ei potuit procurari digna et competens provisio, ideo Summus Pontifex Innocentius XI, anno 1687, eum, ut Administratorem eparchialem, in Eparchiam Mukačoviensem misit.<sup>115</sup>

<sup>109</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 298. De Camillis scribens ad Leopoldum Kolonich de Porphyrio Kulčyckyj ita habet: « Onde si V. E. giudicasse di dar licenza che torni, con assegnarli li 12 fiorini al mese che prima gli dava, crederei, che sarebbe a me d'un grandiss. aiuto... ».

<sup>110</sup> *Schematismus Eparchiae Mukačoviensis ad a. 1876*, p. 22; HODINKA A., *Okm.*, p. 277. Benkovics in sua littera ad Kolonich loquitur de Methodio, « qui sub Tökölio tenebat cathedram ».

Etiam in funerali Joancii Zejkan partem habuit cum titulo « Hegumenus Monasterii Mukačoviensis »; Cfr. PETRUŠEVYČ A., *Svod. let. a. 1600-1700*, p. 212.

<sup>111</sup> PETRUŠEVYČ A., *Svod. let. a. 1600-1700*, p. 212, 215; HODINKA A., *Okm.*, p. 276; PETROV A., *Staraja vera i unija*, vol. II., p. 27-30.

<sup>112</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 285.

<sup>113</sup> APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Generali*, vol. 508, f. 297rv.

<sup>114</sup> *IBIDEM*.

<sup>115</sup> *IBIDEM*, vol. 558., f. 136.

Propter hos praetendentes, etiamsi eorum iura ad Eparchiam Mukačoviensem ab Imperatore Primateque nunquam agnita sunt, Kulčyckyj in iurisdictione sua exercenda magnas habebat difficultates. In primis Archiepiscopus Raphaël eum suae iurisdictioni subordinare voluit,<sup>116</sup> deinde, cum hic Archiepiscopus a Cancellaria Imperiali ex Eparchia Mukačoviensi amotus esset, Methodius cum monacho quodam malitioso et improbo, ex Polonia proveniente, Petronio Kaminskyj, eum in carcerem coniecit.<sup>117</sup>

Quibus non obstantibus, P. Kulčyckyj usque ad suam expulsionem ex Ucraina Carpatica, in administratione Eparchiae Mukačoviensis pergebat.

#### ART. 7.

#### NOMINATIO EPISCOPI JOSEPHI J. DE CAMILLIS.

Amoto Raphaële Angelo, anno 1688, Cardinalis Kollonitz iam serio de Eparchiae Mukačoviensis provisione cogitare coepit, propterea ad Episcopum Varadiensem Augustinum Benkovith scripsit, ut ipsum de statu ac circumstantiis religionis hac in Eparchia certiore facere vellet quique, speciali modo, idoneum candidatum ad episcopatum ipsi proponeret. Ex responsione autem Augustini Benkovith ostensum est, eo tempore duos solos candidatos posibles in eparchia Mukačoviensi inveniri, nempe Joannem Lypnyckyj et Porphyrium Kulčyckyj.<sup>118</sup> At Cardinalis Kollonitz hos candidatos, propter eorum originem et probabilem fidelitatem Metropolitae Kioviensi, admittere nullo modo voluit.<sup>119</sup> Quapropter ad inquirendum sibi bene visum candidatum Romam perveniens, sacerdotem graecum Joannem Josephum De Camillis invenit. J. J. De Camillis natus in insula Chios, studiis in Collegio Graeco S. Athanasii peractis, a suo amico et condiscipulo in praedicto Collegio, Cypriano Zochovskyj, eo tempore Metropolita

---

<sup>116</sup> Constat ex unico nunc existente documento subscripto a Raphaële, Archiepiscopo Galatensi, Administratore Mukačoviensi. P. Kulčyckyj subscripsit nonnisi in secundo loco, Vicarius Generalis. Vide HODINKA A., *Okm.*, p. 275.

<sup>117</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 278.

<sup>118</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 277. In responsione Augustini Benkovith agitur nonnisi de Lypnyckyj, uti de candidato ad episcopatum Mukačoviensem, tamen Benkovith insimul cum sua responsione transtulit etiam petitionem Porphyrii Kulčyckyj pro eodem episcopatu.

<sup>119</sup> Hoc elucet ex littera Episcopi De Camillis ad Cardinalem Kollonitz, quae invenitur in HODINKA A., *Okm.*, p. 297-299. Ibi legitur: «Porfirio Kulczycki quello che stava prima e veramente dalle sue lettere cognosco esser egli omo dotto, vero cattolico e zelante, quando l'V.E. non avesse altro contra di lui, che il furore polacco..»; Kulčyckyj autem polonus non erat, ideo hic agitur de dependentia ab Hierarchia ucraina Regni Poloniae.

Kioviensi, officium « procuratoris Romani » Ordinis S. Basilii Magni totiusque Ecclesiae Unitae obtinuit.<sup>120</sup> Huic sacerdoti Cardinalis Kollonitz episcopatum Mukačoviensem conferre statuit.<sup>121</sup> Cum De Camillis propositionem hanc Cardinalis accepisset, Kollonitz Summum Pontificem adiit, petens ut non in Episcopum Mukačoviensem, sed solummodo in Vicarium Apostolicum eum nominare vellet.<sup>122</sup>

Exaudita petitione Cardinalis Kollonitz, Alexander PP. VIII, die 5 Novembris 1689, J. Josephum De Camillis in Episcopum titularem Sebastenum nominavit<sup>123</sup> deputavitque « pro Graecis in dioecesi Munkacsiana, aliisque locis acquisitis in Hungaria commorantibus Vicarium Apostolicum cum iurisdictione, iuribus, et facultatibus necessariis, et opportunis ad Nostrum, et S. Sedis Apostolicae Beneplacitum Autoritate Apostolica... ».<sup>124</sup>

J. Josephus De Camillis, nominatione in Vicarium Apostolicum obtenta, Vindobonam pervenit, ubi ab Imperatore iam ad « episcopatum Munkacsensem » nominatus est.<sup>125</sup> Tamen, hac in nominatione, quoad dependentiam tamquam « vicarius » submittebatur Episcopo latino Agriensi.<sup>126</sup>

Ex his nominationibus patet, Cardinalem Kollonitz, cum etiam nominatio Imperatoris sub eius directione evenit,<sup>127</sup> haudquaquam permittere voluisse, ut J. Josephus De Camillis in verum « Episcopum ordinarium Mukačoviensem » nominaretur. Si autem nunc causa eius agendi modi quaeritur, oportet nos iterum ad controversiam revertamus, quae anno 1661-1662, illico post conversionem Principissae Sophiae Bathory, Metropolitanam Kioviensem inter ac Primate[m] Hungariae, circa submissionem Episcoporum Mukačoviensium, orta est. Quae, licet per aliqua intervalla sat brevia, propter difficiles conditiones politicas, non habuit praestantiores effectus, tamen decursu 28 annorum nullo modo cessavit; e contra, tempore Cardinalis Kollonitz, importantissimam suam acquisivit periodum.

<sup>120</sup> GATTI C. - KOROLEVSKYJ C., *op. cit.*, p. 694; HODINKA A., *Okm.*, p. 284; EIUDEM; *Tört.*, p. 407; NILLES N., *Symbolae*, p. LIV, 855-856.

<sup>121</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 283-287.

<sup>122</sup> IBIDEM. p. 289.

<sup>123</sup> WELYKYJ A., *Documenta Pontificum.*, vol. I, p. 657-658.

<sup>124</sup> IBIDEM, p. 658-659; HODINKA A., *Okm.*, p. 289-290.

<sup>125</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 296-297. « ...Johanni Baptistae De Camillis ep.po Sebast... ep.patum Munkacsensem Ruthenorum pro nunc legitimo possessore vacantem cum omnibus omnino iuribus... autoritate iuris patronatus nostri regii... duximus... ».

<sup>126</sup> IBIDEM; « ...ordinario ep.po moderno et futuris debitam reverentiam et obedientiam tamquam eorum respective vicarius praestare et ab illis dependentiam habere debeat et tenetur... ».

<sup>127</sup> Totam quaestionem Mukačoviensem Kollonitz in suo « Einrichtungswerk », ante nominationem, Imperatori proposuit. De submissione Episcopi ita scripserat: « ...solche subordination höchst nothwendig... in specie der Griechische zu Munkatsch qua suffraganeus dem Bischoffen zu Erlau als metropolitano... »; Vide HODINKA A., *Okm.*, p. 295.

Propterea etiam ratio princeps huius modi agendi Cardinalis haud dubie ponenda est in eius timore, ne novus Mukačoviensis Episcopus, ut Ordinarius huius Sedis, dependere diceretur a Metropolita Kioviensi.<sup>128</sup> Neque, alia ex parte, Cardinalis Kollonitz directam subordinationem Episcopi Mukačoviensis Primati Hungariae voluit, bene sciens, Metropolitam Kioviensem contra huiusmodi subordinationem semper invocare posse. Posito autem tali modo Episcopo Mukačoviensi in conditione Vicarii Agriensis Episcopi, quaeque possibilitas actionis iuridicae ad dependentiam a Metropolita Kioviensi renovandam praeclosa est.

Praeter relationes ex officio habendas, Kollonitz etiam relationes personales Josephi De Camillis cum Metropolita Zochovskyj coactus est interdicere, secus nullatenus intelligi potest, qua de causa J. Josephus De Camillis cum suo amico benefactore Metropolita Cypriano Zochovskyj omnes relationes etiam amicales intermisit. Et ultimo, ut nihil et nemo auctoritatem Kioviensis Metropolitanae meminisset, praedictus Cardinalis Porphyrium Kulčykyj ex territorio Eparchiae Mukačoviensis expulsi.<sup>129</sup>

Itaque J. De Camillis solus relictus, sineque reali dependentia Agriensi, quam decursu temporis Kollonitz quasi omnino amovit, sub sola iurisdictione huius Cardinalis usque ad mortem (a. 1706) Eparchiam Mukačoviensem gubernavit. Quoad vitam internam autem praedictae Eparchiae et S. Unionis, nominatio huius novi Episcopi felicissima evasit. Absque omni praeiudicio affirmare possumus, quod De Camillis fuit unus clarissimorum simulque optime meritorum hominum, qui Eparchiae Mukačoviensi praefuissent. Tribus annis duodecim Synodos eparchiales convocavit, in quibus disciplinam ecclesiasticam, subordinationem Cleri Ecclesiae Romanae Catholicae, dignitatem sanctitatemque vitae sacerdotalis strenue propugnavit, totamque Eparchiam critico ex statu elevavit.<sup>130</sup>

---

<sup>128</sup> Quod tota haec subordinatio vicarialis Episcopi De Camillis iurisdictioni Agriensis Episcopi consideranda est solummodo ut actio contra Metropolitam Kioviensem, patet ex eo, quod Kollonitz de facto dependentiam Agriensem in vitam ecclesiasticam Eparchiae Mukačoviensis numquam introducebat, licet Episcopi pluries temptarent eius acquisitionem.

<sup>129</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 298.

<sup>130</sup> APF, *Scritt. rif. nei Congressi Greci di C.D.S.T.U.*, vol. I, f. 117-118; HODINKA A., *Tört.*, p. 400-424; NILLES N., *Symbolae*, vol. II, p. 854-865; DULYŠKOVYČ I., *op. cit.*, t. III, p. 1-33.

CAPUT SECUNDUM

**ULTIMAE RELATIONES METROPOLIAE KIOVIENSIS  
AD EPARCHIAM MUKAČOVIENSEM**

Tempore Episcopi J. Josephi De Camillis, et S. Congregatio de Propaganda Fide et Domus Imperialis Habsburgorum putabant Eparchiam Mukačoviensem iam modo perpetuo et definitivo Primati Hungariae submissam esse. Neque ipsi Metropoliae Kiovienses, videntes suarum petitionum supplicationumque insuccessum, de subiectione Episcoporum Mukačoviensium ultra curabant.

Non ita tamen res haec ab ultimo Principe Rakocziorum, nempe a Francisco II, considerabatur. Ipse, bene noscens populum Ucrainae Carpathicae eiusque sensus tam religiosos quam politicos versus ucrainos, habitantes trans Carpathicos Montes, Eparchiam Mukačoviensem iterum Metropolitae Kioviensis iurisdictioni submittere voluit. Etiam si eius actio, propter causas politicas atque personales ipsius Principis, sine ullo successu mansit, conamen tamen hoc eius promeruit, ut hoc in capite copiosius de eo tractemus.

ART. I.

ACTIO PRINCIPIS FRANCISCI II RAKOCZI.

Victoria exercituum turcarum, atque abdicatione ultimi Principis Transylvaniae, Michaëlis Apafi II, anno 1697, tota antiqua Hungaria in dominium venit Domus Habsburgorum. Frustra tamen populi huius Regni sperabant veram libertatem a Domo imperiali Austriaco obtenturi, nam ratio politica Habsburgiana, fundamentaliter absolutistica, Hungariam eiusque populos minime cognoscens, recte contendebat integrum hunc Regnum in coloniam privatam Imperii transformare. Propterea affectus hungarorum erga Domum imperialem, proveniens ex ipsa liberatione, progressu temporis in odium mutatus est. Odio hoc nationali ductus, iuvenis Franciscus Rakoczi II, Princeps Transylvaniae, filius Francisci Rakoczi I et Helenae Zrinyi, anno 1703 revolutionem rerum procurare cepit, arma contra Austriam movens, quatuor post annos Hungariam liberam a dominio Habsburgorum

gorum proclamavit. Libertas autem haec per breve tantum duravit tempus, nam post primos successus exercitus Hungariae, annis 1703-1708, propter inopiam pecuniae et incapacitatem politicam Gubernii hungarici tota haec rerum revolutio a. 1711 victoria Imperii Austriaci et fuga vel exsilio Principis Rakoczi finem habuit.<sup>1</sup>

Insurrectio haec Francisci Rakoczi iunioris non solum pro hungaris, sed etiam in vita Eparchiae Mukačoviensis maximi fuit momenti, nam quasi omnes fideles huius Eparchiae unanimes, si excipias partes occidentales, hac in rerum revolutione partem habuerunt activam.

Ad tam activam participationem in rebus gestis Francisci II Rakoczi populum Ucrainae Carpaticae duo adducebant momenta, quae ipsius animum optime parabant ad praedictam luctam sustinendam: 1) Insurrectione Emerici Tököly conclusa, exercitus austriacus totam partem septentrionalem antiquae Hungariae occupavit. Quae occupatio militaris et politica, uti generaliter omnes huiusmodi occupationes, repressionibus, violentiis, damnis oeconomicis exagitavit populum.<sup>2</sup> 2) Ucraini carpatici, participantes in temptamine insurrectionali Francisci I Rakoczi, in longa revolutione Emerici Tököly ac in continuo doloso bello « Kuruczorum », innatum quasi contraxerunt odium contra Imperium Austriacum Domumque regnantem Habsburgorum, dum Principem Franciscum Rakoczi II, cuius ad dominium iam assueti erant, uti unicum Ducem habebant.<sup>3</sup>

Primi milites Principis Francisci Rakoczi erant sane ucraini, servi glebae adscripti ex Comitatu Beregensis, qui, cum hic Princeps anno 1703 Hungariam reversus esset, lachrymas laetitiae fuderant et statim eius exercitui nomina sua dederunt.<sup>4</sup> Rakoczi autem dotibus suis personalibus suo-

<sup>1</sup> De historia revolutionis rerum Rakoczianae multa conscripta sunt opera, speciatim in lingua hungarica, quibus celeberrimum est: MÁRKI S., *II Rákóczi Ferencz*, Budapest 1907, vol. I-III. Non desunt descriptiones generales vel particulares huius revolutionis etiam in linguis occidentalibus, sicut in lingua gallica, germanica, italica etc. Tamen nobis magis interest de relatione huius revolutionis ad Ucrainam Carpaticam eiusque Ecclesiam, de qua optime TOMAŠIVSKYJ S., in « ZNTŠ » anni 1908, tractavit.

<sup>2</sup> HOMAN B. - SZEKFU GY., *Magyar történet.*, vol. V., p. 343-394. TOMAŠIVSKYJ S., *Uhorščyna i Polšča na počatku XVIII v.*, in « ZNTŠ » Lviv 1908, t. LXXXVI, p. 31-32.

<sup>3</sup> MÁRKI S., *II Rákóczi Ferencz*, Budapest 1907, vol. I, p. 479-481. Ipse Rakoczi de carpato-ucrainis uti de « gente fidelissima » loquebatur.

<sup>4</sup> Princeps Franciscus ita suis in « Memoriis » scripserat: « Après quae le bruit de mon arrivée se fut répandu dans le duché de Monkacz, à peine pourroit-on s'imaginer l'empressement et la joie qui attiroit le peuple de tous parts.. Me voyant de loin se mettoient à genoux en faisant le signe de la croix, à la manière des Russiens. Ils versoiient abondamment des larmes de tendresse, qui excitoient pareillement les miennes.. Renvoyant leurs femmes et leur enfans, ils s'enrolloient dans cette milice et ne me quittoient plus; ils declaroient vouloir vivre et mourir avec moi ». Vide apud TOMAŠIVSKYJ S., *op. cit.*, p. 39/n2; Idem in traductione hungarica apud MÁRKI S., *op. cit.*, p. 255-256.



que modo agendi necnon actibus tolerantiae erga populum Ucrainae Carpaticae ac eius religionem non solum servos glebae adscriptos, sed parvos etiam Nobiles (quos hic populus eo tempore habebat) secum traxit. Homo tamen, qui apud Principem totam Ucrainam Carpaticam eiusque populum repraesentabat, quidam monachus erat ex Ordine S. Basilii Magni, nomine Petronius Kaminskyj, qui, licet vitae ac spiritualitatis sacerdotalis valde dubiae erat,<sup>5</sup> plenam tamen obtinuit fiduciam Principis Rakoczi, cum quo toto tempore usque ad mortem suam in optimis relationibus vivebat. Princeps Rakoczi pluries eius exaudiebat consilia<sup>6</sup> eumque Legatum mittebat ad Czarum Moskoviensem.<sup>7</sup>

Interea Episcopus J. Josephus De Camillis, cum iuramentum fidelitatis coram Principe Rakoczi deponere noluisset, invitus et ex voluntate ipsius Principis, Mukačoviense monasterium relinquere et ad civitatem Frago-polim (Prjašiv) transire debuit, ibique anno 1706 vita fuctus est.<sup>8</sup> Tunc Rakoczi, die 28 februarii 1707, iure Domini arcis Mukačiv, Petrum Parte-

<sup>5</sup> Petrus Kaminskyj, natus est in Ucraina Occidentali, de cuius vita adolescente paucas tamen habemus notitias. Anno 1666 notus iam est ut Baccalaureus Artium liberalium et Philosophiae Accademiae Cracoviensis (EIVSDEM; *V oboroni Potijevoi Uniji*, Lviv 1929; Adnotationes V. Ščurat, editoris huius opuscoli, p. VI). Anno 1671 tamquam diaconus et religiosus OSBM ingressus est in Collegium Graecum S. Athanasii de Urbe. Sed post sex menses dimissus est (ARCH. COLL. GRAECI, vol. XIV, *Cat. Alumnorum*). Inde Croatiam, porro Ucrainam Carpaticam venit, ubi ad tempus paroeciam Užhorodensem unitam administravit (HODINKA A., *Okm.*, p. 268). Postea, secundum expositionem Episcopi Jacobi Suša, Kaminskyj «Mukaczovia ex Hungaria effugiens propter mirabilia scandala, Leopoliensi Schismatico adhaesit, post nostro (id est: Episcopo unito) Praemyšliensi, ab eo invasor cuiusdam monasterii a superioribus captivatus, ad Metropolitam transfugit» (APF, *Scritt. rif. Congreg. Particul.*, vol. 29, f. 109). Attamen iam anno 1684 Kaminskyj habuit difficultates cum Metropolita Zochovskyj, qui eum in monasterio Vilnensi claudi iussit. Hic autem, arrepto equo, inscio Metropolita aufugit (APF, *Scritt. rif. nei Congressi M.P.R.*, vol. 2, f. 201). Fugit item ad Episcopum dissidentem Leopoliensem, Josephum Šumlanskyj, qui Episcopus revera iam a quatuor annis catholicus occulutus fuit (PETRUŠEVYČ A., *Svod. let. 1600-1700*, p. 209). Ibi conscripsit Kaminskyj suum opus, iam supra citatum, «*V oboroni Potijevoi Uniji*», in quo nescitur an auctor se catholicum, vel disunitum praeberet. Deinde anno 1688 iterum Ucrainam Carpaticam venit, uti iam supra dictum est (Vide paginam 203). Ibi Episcopus De Camillis, expulso Episcopo disunito Methodio Rakoveckyj, P. Petronium Kaminskyj in Superiorem Mukačoviensis monasterii nominavit (APF, *Scritt. rif. nei Congr. Greci di C.D.S.T.U.*, vol. I, f. 117). Sed neque hic longo tempore remansit, nam anno 1703 cum Principe Rakoczi loquebatur ut Superior monasterii Haliciensis, prope pagum Skole (ТОМАШІВСЬКИЙ S., *op. cit.*, p. 37; МАРКІ S., *op. cit.*, p. 253). Brevi post, Kaminskyj ad monasterium Mukačoviense reversus est, ibique, mortuo Episcopo J. Josepho De Camillis, nominationem episcopalem et officium Superioris huius monasterii obtinuit (HODINKA A., *Okm.*, p. 472).

<sup>6</sup> ARCHIVUM RAKOCYANUM: THALY K., *II Rákóczy Ferencz levéltára*, Budapest 1875, vol. IV., p. 48.

<sup>7</sup> In «*Memoriis*» Francisci II Rakoczy legitur: «...un bon vieillard nommé Petronius Kamensky, alors supérieur d'un monastere voisin de moines Russiens, qui m'avait antre fois porté, encore enfant, entre les bras. Les années suivantes, aprée du Czar de Moscovic, il abtint l'Evêché de Munkacz du Rite Russien...». En textus transcriptus a PETROV, *Staraja Vera i Unia*, vol. II., p. 29.

<sup>8</sup> APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Gen.*, vol. 558, f. 148; HODINKA A., *Okm.*, pp. 424, 464-465.

nium Kaminskyj in Episcopum Mukačoviensem nominavit,<sup>9</sup> eodemque tempore scripsit etiam ad Metropolitam Kioviensem, Leonem Zalenskyj, ut iterum Eparchiam Mukačoviensem in suam Metropoliam reincorporaret, qua de Metropolia dicta Eparchia «longas per temporum series pendebat».<sup>10</sup> Hic «episcopatus», scripsit Rakoczi, «cum evidenti non solum iuris nostri patronatus derogamine, sed et dioecesanae istius Chioviensis auctoritatis..... praeiudicio per archiepiscopatum Strigoniensem avulsus dioecesi que eidem subiectus extitisset, cum iam victricibus per Dei Omnipotentis dexteram armis, cum totius huius patriae praerogativis in libertatem assertis et vindicatis, hunc quoque episcopatum (ad) primaevam institutionem et usum dioecesi Kijoviensi, postliminio reincorporandum merito censuerimus».<sup>11</sup> Decisione autem sua Princeps Rakoczi, uti ex dictis patet, quaestionem dependentiae Eparchiae Mukačoviensis a Kioviensi Metropolia suo cum iure patronatus coniunxit, ita ut iurisdictio Metropolitae in praedicta Eparchia omnino ab exitu revolutionis rerum politicarum dependere deberet. Notandum enim est, eo tempore, secundum statum rerum militarem relationesque diplomaticas huius Principis,<sup>12</sup> Metropolitam Zalenskyj in victoriam revolutionis rerum hungaricarum quam maxime sperare potuisse. Tamen L. Zalenskyj, hac de re, qui unus noluit decidere, et praecipue propter nominationem indigni Candidati P. Petronii Kaminskyj, ad S. Congregationem de Propaganda Fide scripsit, opinionem Apostolicae Sedis de propositione Francisci Rakoczi petens.<sup>13</sup>

Sed S. Sedes Apostolica iam antea, scilicet die 7 Aprilis 1707, ne ullus Episcoporum disunitorum Sedem Mukačoviensem occuparet, Episcopum Peremysliensem Georgium Vynnyckyj in «Administratorem dioecesis Munkacsiensis» nominaverat.<sup>14</sup> Quam «administrationem», propter «votum» contrarium Francisci II Rakoczi, qui alium Episcopum Mukačoviensem praeter P. Petronium Kaminskyj agnoscere volebat, Peremysliensis Episcopus nullumodo obtinere potuit.<sup>15</sup> Itaque G. Vynnyckyj, ut saltem quo-

<sup>9</sup> NILLES N., *Symbolae*, vol. II, p. 865-866; HODINKA A., *Okm.*, p. 472; ARCHIVUM RAKOCZIANUM, vol. II, p. 27.

<sup>10</sup> NILLES N., *Symbolae*, vol. II, p. 866-867; HODINKA A., *Okm.*, p. 471; EIUSDEM, *Tört.*, p. 435; MÁRKI S., *op. cit.*, p. 391-393.

Uti iam diximus, in parte prima nostri operis, in Mukačoviensi Eparchia toto tempore saeculi XVII et primo dimidio XVIII vixit traditio, secundum quam haec Eparchia a Metropolita Kioviensi dependebat.

<sup>11</sup> IBIDEM.

<sup>12</sup> Agitur hic principaliter de relationibus Principis cum Rege Galliae Ludovico XIV, qui Franciscum Rakoczy toto tempore sustentabat suo auxilio.

<sup>13</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 479-480.

<sup>14</sup> IBIDEM, p. 475; WELYKYJ A., *Documenta Pontificum...*, vol. II, p. 9.

<sup>15</sup> IBIDEM, p. 482-483. Ipse Rakoczi quoque negative respondit hac de re in sua littera ad Episcopum Peremysliensem; p. 496.

dammodo expleret missionem a Summo Pontifice Clemente XI obtentam, P. Petronium Kaminskyj in suum Vicarium generalem nominavit.<sup>16</sup> Hac nominatione, salvis iuribus omnium potestatum, nempe S. Sedis, Principis Rakoczi et Metropolitae Kioviensis, P. P. Kaminskyj Mukačoviensem Eparchiam sine dignitate episcopali gubernare valebat.

S. Congregatio de Propaganda Fide, obtenta relatione Zalenskyj ac informatione Nuntii Apostolici Varsaviensis de nominatione vicariali P. Petronii Kaminskyj, totam hanc quaestionem die 22 Augusto 1707 iterum consideravit. Hac vice, praeter omnia, nihil contra iura Principis Rakoczi ac Metropoliae Kioviensis decretum est, sed nonnisi informationes de qualitatibus idoneitateque P. Petronii Kaminskyj.<sup>17</sup>

Eodem autem anno, scilicet 1707, die 27 Septembris, Imperator Josephus I, audiens de nominatione Principis, suum candidatum Joanne Josephum Hodermarskyj, tempore Josephi de Camillis Vicarium generalem huius Eparchiae, in Episcopum Mukačoviensem nominavit, eumque iurisdictioni Primatis Hungariae subiecit.<sup>18</sup> Haec nominatio Joannis Hodermarskyj, uti videbimus, bonos effectus non habuit, nam notas iam controversias de nominatione ac dependentia Episcopi Mukačoviensis renovavit.

Hac vice S. Congregatio de Propaganda Fide in « resolutione difficultatum » huius episcopatus munus valde difficile habebat.<sup>19</sup> In controversiis enim his postestates, quae ius ad nominationem Episcopi Mukačoviensis habere credebant, scilicet Imperator Josephus I et Franciscus II Rakoczi, inter se bellum gerebant, unde impossibile erat ad quodcumque compromissum pervenire; ius ergo unius vel alterius armorum fortunae commissum est. Metropolitae autem Kioviensis sicut et Archiepiscopus Strigoniensis cum dictis potestatibus ita coniuncti erant, ut eorum iurisdictionis absque mandatu harum potestatum impossibilis evaderet.

Praetera nec Imperator, nec Princeps concedere intendebant quemdam novum candidatum, cum unus pro Joanne Hodermarskyj, alter vero pro P. Petronio Kaminskyj maxime instarent.<sup>20</sup> Attamen hac instantiae nitentur non tam in dotibus et dignitate cuiusque candidati, verum in eorum meritis politis sibi conquisitis. S. Congregatio tandem totam quaestionem

<sup>16</sup> *IBIDEM*; WELYKYJ A., *Acta S. C. Prop. Fide*, vol. II, p. 219-221.

<sup>17</sup> WELYKYJ A., *Acta S. C. Prop. Fide*, vol. II, p. 221; EIUSD. *Litterae S. C. Prop. Fide*, vol. II, p. 262-263.

<sup>18</sup> BASILOVITS J., *op. cit.*, vol. II, p. 121-123; HODINKA A., *Okm.*, p. 487. J. J. Hodermarskyj natus in Hodermark (Slovakia). *Studia theologica in Seminario Trnaviensi complevit.*

<sup>19</sup> WELYKYJ A., *Acta S. Congr. Prop. Fide*, vol. II, p. 224-227. In congregatione die 14. XI. 1707 habita hae difficultates clare expressae sunt.

<sup>20</sup> Imperatores Austriae, uti videbimus, per 6 annos strenue defendebant Joannem Hodermarskyj contra obiectiones Sedis Apostolicae. Metropolitae Zalenskyj vero, in ultima sua epistola scripsit, quod, « apud Principem Rakocium alius difficulter institui possit Episcopus » (quam Kaminskyj). Cfr. APF, *Scritt. rif. nei Congr. generali*, vol. 562, f. 470-471.

Episopi Mukačoviensis die 14 Novembris 1707 tractavit, nullam tamen decisionem sumpsit et argumentum hoc ad « congregationem particularem », <sup>21</sup> in posterum habendam, distulit.

Interea eadem S. Congregatio relationes quasdam de qualitatibus duorum candidatorum obtinuit. Ex urbe Vindobonensi, nempe, Internuntius Germaniae, Santini, pluries suis in relationibus de Joanne Hodermarskyj scripserat, <sup>22</sup> in quibus eum ad episcopatum incapacem indignumque iudicavit. <sup>23</sup> De P. Petronio Kaminskyj iam G. Vynnykyj, Episcopus Peremysliensis, satis negative scribebat; nedum et de eo severissimam relationem ad S. Congregationem dedit quidam « sacerdos theatinus » e Leopoli. <sup>24</sup> Sed pro S. Congregatione, ut neminem confirmaret ex his candidatis, sufficiebat quod ambo candidati in suo desiderio episcopatus promittebant auxilium in rebus politicis ac bellicis suis protectoribus, aliquatenus eos adiuvando cum armis in manu. <sup>25</sup>

At quod valde dolendum, relationibus obtentis, S. Congregatio nec hos candidatos confirmare, nec novum Episcopum imponere valuit. Itaque J. Joannes Hodermarskyj et P. Petronius Kaminskyj tempore revolutionis rerum hungaricarum Francisci Rakoczi ut Episcopi nominati non confirmati neque consecrati Eparchiam Mukačoviensem gubernarunt. Kaminskyj tamen anno 1710 vita functus est. <sup>26</sup>

## ART. 2.

### NOMINATIO POLYCARPI FYLYPOVYČ.

Insurrectio politica Principis Francisci II Rakoczi anno 1711 victoria Imperatoris Austriaci, consignata in « pace Szatmariensi », finita est. Hac revolutione rerum autem conclusa, etiam provisio Eparchiae Mukačoviensis

<sup>21</sup> WELYKYJ A., *Acta S. Congr. Prop. Fide*, vol. II., p. 227.

<sup>22</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 505-506, 511-513.

<sup>23</sup> IBIDEM, p. 505: « ...il soggetto parevami uno di quelli, i quali cercano d'entrare nell'ovile per tutt'altrove, che la porta... Gesuiti... in materia di religione non l'abbiano trovato assai fermo »; in p. 513: « ... il sudetto Hodermarskyj con altri Ungheri esibito alla corte e a Sua E. medesima di andare a trucidare il Ragozzi, Esibizione, che gli parve come è in effetto piena d'improprietà in se stessa e piena d'indecenza per un semplice ecclesiastico, nonche per uno, che aspira alla dignità di vescovo... ».

<sup>24</sup> APF, *Scritt rif. Congr. Generali*, vol. 569, f. 598: « ...benchè l'Hodermarskyj sia cattivo, ho però sempre giudicato peggiore il P. Kaminski, essendo la di lui vita assai mirabile (!), si per li costumi poco onesti come ho saputo, si per le azioni poco religiose. Sò che tempo fà uscì ordine dalla S. Congregazione, o Nunziatura, in tempo del P. Accorsi, a Monsignor Metropolita Zalenskyj, di carcerarlo. Egli . è stato apostata, non si sà ne meno in qual forma sia stato consacrato... ».

<sup>25</sup> Vide supra notam (23).

<sup>26</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 535.

clarificari debuit. Tamen ob oppositionem S. Sedis contra nominationem Imperatoris clarificatio tam celeriter advenire non poterat.

Sancta Sedes in initio, uti iam dictum est, nominationi Francisci Rakoczi, ut tali, contraria non erat, tamen post nominationem Imperatoris, videns ex una parte influxum politicum his in nominationibus et ex altera indignatatem candidatorum, ipsa sola de huius Eparchiae provisione decidere voluit. Propterea iam ad finem anni 1707 ius nominationis Imperatoris et postea etiam statum iuridicum Eparchiae Mukačoviensis impugnare coepit. Evolutio sententiarum S. Sedis patet ex relatione Secretarii S. Congregationis de Propaganda Fide, facta die 1 Octobris 1707: «...Al che soggiunse l'Internunzio d'haver risposto esser necessaria maggior giustificazione delle qualità del soggetto à lui per altro ignoto, del supposto Ius d'Elezione, e del Ius Regio di nominare à questo Vescovato, che anzi si trovava escluso dalle regie nominazioni secondo la nota trasmessa à quella Nunziatura della Segreteria di Stato del 1701, tanto più che l'ultimo stato di quella Diocesi è per il Vicariato Apostolico...».<sup>27</sup>

Igitur S. Sedes, ut ius nominationis Imperatoris omnino denegare posset, Eparchiam Mukačoviensem in Vicariatum Apostolicum transformare debuit; nam nominationes episcopales Hungariae semper ad Reges, qui eo tempore erant etiam Imperatores Austriae, pertinebant, Sedesque Romana sine consensu Imperatoris solummodo Vicarium Apostolicum nominare valebat.

Ideo in sessionibus S. Congregationis de Propaganda Fide ab anno 1708 nunquam de «Eparchia» Mukačoviensi, sed solummodo de Vicariatu Apostolico huius civitatis actum est. Porro, his in sessionibus decretum erat Joannem Hodermarskyj, propter insufficientiam eius qualitatum neque in Vicarium apostolicum confirmandum esse.<sup>28</sup> Quapropter S. Congregatio iam ad finem anni 1708 novos pro hoc Vicariatu candidatos inquirere coepit.<sup>29</sup>

Internuntius Vindobonensis Santini sua in relatione die 24. VIII. 1709 scripsit, se in Ucraina Carpatica nullum candidatum ad dignitatem episcopalem capacem invenisse et, oportere proposuit, - sub influxu Primatis Hungariae, - S. Congregationem ad Graecos se vertere.<sup>30</sup> Obtenta hac relatione, S. Congregatio candidatos ab aliis petens, duos invenit: Polycarpum Fylypovyč, ucrainum, monachum OSBM ex Metropolia Kioviensi, commenda-

<sup>27</sup> APF, *Scritt. rif. nelle Congr. Generali*, vol. 560, f. 271-274v.

<sup>28</sup> WELYKYJ A., *Acta S. Congr. Prop. Fide*, vol. II, f. 250-252, 275-277.

<sup>29</sup> IBIDEM, p. 251-252.

<sup>30</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 511-513.

tum a Silvestro Pieskievyč, Procuratore Basilianorum in Urbe<sup>31</sup> et Georgium Stay, ex Collegio Graeco, commendatum a Cardinali Corsini.<sup>32</sup> Ex quibus in sessione S. Congregationis die 2. XII. 1709 habita, Polycarpus Fylypovyč ad Vicariatum Apostolicum Mukačoviensem<sup>33</sup> praelatus est, qui paulo postea, scilicet die 11. VI. 1710, a Summo Pontifice Clemente XI nominationem obtinuit.<sup>34</sup>

J. Hodermarskyj, aliquid secreti machinari advertens, duabus in epistolis ad Primatem Hungariae datis, se a « calumniis » excusare conatus est; <sup>35</sup> itaque ubi primum nominatio Polycarpi Fylypovyč publica venit, videns virium suarum debilitatem, ab Imperatore protectionem sibi petiit.<sup>36</sup> Tunc Imperator Josephus, die 5 Januarii 1711, Legato suo Romano, Marchioni De Prie, iussit, ut contra nominationem Polycarpi Fylypovyč fortiter protestaret et confirmationem Joannis Hodermarskyj in « Episcopum Mukačoviensem » peteret.<sup>37</sup>

Interim Imperator Josephus mense Aprili eiusdem anni vita functus est, eiusque morte actio Imperii contra nominationem Fylypovyč per quoddam tempus interrupta est. Occasione hac, S. Congregatio de Propaganda Fide neonominato Vicario Apostolico suam ad Sedem transire commendavit.<sup>38</sup> Porro, scripsit ad Nuntium Primatemque, ut Vindobonae nominationem Polycarpi peragere curarent.

In spem venit enim S. Congregatio de Propaganda Fide, post mortem Imperatoris, Gubernium Austro-Hungaricum sine difficultate Polycarpum Fylypovyč agniturum esse, et P. Fylypovyč, putans ad vicariatum obtinendum omnia bene disposita esse, mense Augusto Vindobonam venit.<sup>39</sup> Res vero non ita expedite procedebant ac S. Congregatio et P. Fylypovyč erronee putabant. P. Fylypovyč nam, Vindobonam adveniens, circumstantias et personas sibi omnino hostiles invenit. Vidua Imperatrix de eius nominatione nec audire quidem voluit, et per suum Legatum Romanum fortiter protestavit contra decisionem S. Sedis.<sup>40</sup> Nec diversae sententiae fuit

<sup>31</sup> APF, *Scritt. rif. Congr. Generali*, vol. 569, f. 603; WELYKYJ A., *Acta Congr. Prop. Fide*, vol. II, p. 277.

<sup>32</sup> WELYKYJ A., *Acta S. Congr. Prop. Fide*, vol. II, p. 276.; HODINKA A., *Tört.*, p. 454.

<sup>33</sup> WELYKYJ A., *Acta S. Congr. Prop. Fide*, vol. II, p. 277. « Rescriptum » Congregationis generalis de Propaganda Fide, habitae die 16 Decembris 1709: « Ad mentem, et mens est, ut eligatur P. Policarpus... ».

<sup>34</sup> WELYKYJ A., *Documenta Pontificum...*, vol. II, p. 18-19.

<sup>35</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 528-532.

<sup>36</sup> IBIDEM, p. 535-536.

<sup>37</sup> IBIDEM, p. 543-545.

<sup>38</sup> WELYKYJ A., *Litterae S. Congr. Prop. Fide*, vol. III, p. 37-38.

<sup>39</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 554-555.

<sup>40</sup> BASILOVITS I., *op. cit.*, vol. II, p. 126-130.

Cancellaria Hungariae, quae iam ad defunctum Imperatorem « litteram memorialem » miserat, contra Polycarpum Fylypovyč, defendens tam ius Joannis Hodermarskyj ad episcopatum, quam ipsam existentiam Eparchiae.<sup>41</sup> Addas quoque quod novus Imperator Carolus<sup>42</sup> in defensionem J. Hodermarskyj instans, hac de causa ad Summum Pontificem scripsit.<sup>43</sup> Polycarpus vero, qui hanc novam actionem Romanam Imperatoris non expectabat, ad finem anni 1711 Haliciam reversus est.<sup>43</sup> Et ita etiam eius candidatura ad Sedem Mukačoviensem evanuit; nam S. Congregatio tam multa videns quae ipsius nominationi opponebantur deinceps in suo proposito non perstitit.

Pro Eparchia Mukačoviensi reiectio Polycarpi Fylypovyč maximum infortunium fuit, cum tota Eparchia tunc temporis in statu tam deplorabili inveniretur, ut huiusmodi pius, rectus ac studiosus Episcopus, ut P. Fylypovyč,<sup>45</sup> non solum utilis videretur fore, sed quasi necessarius ad sublevandam Eparchiae religionem; quod supremis quoque auctoritatibus ecclesiasticis Imperii non fuit ignotum. Hungariae Primas et Nuntius Apostolicus Vindobonensis omnia experti sunt, ut hic verus monachus Sedem Mukačoviensem obtineret.<sup>46</sup> Tamen eorum conamen nihil contra Imperatorem Guberniumque Austriacum valuit. Imperator enim Polycarpum Fylypovyč non solum propter protectionem Joannis Hodermarskyj, sed magis ex dissensione cum Metropolita Kioviensi, cuius Fylypovyč subditus erat, reiciebat. Nam Domus Habsburgorum oblivisci non potuit relationes Metropolitanarum Kioviensium cum maximo Austriae inimico, Principe nempe Francisco II Rakoczi.

Ex altera vero parte, nos negare haud possumus Metropolitam Kioviensem in Polycarpi Fylypovyč nominatione magnam partem habuisse. Fylypovyč, probabiliter, initio fuit candidatus Metropolitanae Georgii Vynnykyj et S. Pieskievyč solummodo partem intermediarii habuit, seu, hunc candidatum S. Congregationi de Propaganda Fide praesentavit. Hoc elucet ex epistola dicti Metropolitanae ad Nuntium Varsaviensem, scripta die 24 Junii 1710, ubi ipse Polycarpum Fylypovyč, ante eius nominationem, iam

<sup>41</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 540-545.

<sup>42</sup> Imperator Carolus (1711-1740) erat VI sicut Imperator S. Romani Imperii et III. ut Rex Hungariae.

<sup>43</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 578-579.

<sup>44</sup> Ultima vice die 21 Novembris 1711 scripsit Fylypovyč ad S. Congregationem Vindobona. Porro scimus, quod iam 1 Februarii 1712 erat in civitate Leopoliensi. Ideo cum omni probabilitate mense Decembri Vindobonam relinquere debuit. Vide HODINKA A., *Okm.*, p. 570-571, 576-577.

<sup>45</sup> APF, *Scritt. rif. Congr. Generali*, vol. 579, f. 540. Hoc modo scripsit de eo Nuntius: « P. Filipovitz è Religioso d'integrità e fede; Sopra il quale non cade alcuna eccezione... ».

<sup>46</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 560-571.

ut futurum Episcopum Mukačoviensem Nuntio commendavit.<sup>47</sup> Praeterea G. Vynnyckyj per Polycarpum Fylypovyč amissam super Eparchiam Mukačoviensem iurisdictionem recuperare studuit, cuique iurisdictioni ipse nunquam resignavit.<sup>48</sup> Eandem vero, post insuccessum Fylypovyč, spem suam Metropolita deponere debuit.

## ART. 3.

DEFINITIVA SUBMISSIO EPARCHIAE MUKAČOVIENSIS  
IURISDICTIONI PRIMATIS HUNGARIAE.

Anno 1713 S. Congregatio de Propaganda Fide iam sibi persuaserat, Polycarpum Fylypovyč in Eparchiam Mukačoviensem immitti non posse. Itaque Imperatori quoddam compromissum, cum reiectione amborum candidatorum, nempe Fylypovyč et Hodermarskyj, proposuit.

Causa talis improvisi compromissi S. Congregationis erat status criticus S. Unionis, quem sive Hodermarskyj, sive ipse Metropolita Vynnyckyj suis in litteris satis fideliter descripserunt.<sup>49</sup> Ideo die 24 Julii (1713) Secretarius S. Congregationis ad Nuntium Vindobonensem scripsit, ut hunc ad compromissum Imperatorem disponeret, ad nominationem scilicet tertii, novi candidati, quem etiam Sancta Sedes agnoscere posset.<sup>50</sup>

Imperator mutatam notans sententiam S. Sedis, a sua sententia recedere volebat; fortuna tamen S. Congregationi de Propaganda Fide successit, quod ipse Hodermarskyj, sua inopportuna actione contra sacerdotem G. Bizancij, suam reiectionem causavit.

Georgius Gennadius Bizancij, post mortem Petronii Kaminskyj, in primis a Principe Rakoczi,<sup>51</sup> postea vero ab Episcopo Agriensi, utpote ab « Episcopo Dioecesano » huius territorii, in Vicarium generalem Eparchiae Mukačoviensis nominatus est.<sup>52</sup> Hoc modo ille, invitus forsitan, certe circumstantiis coactus in oppositione ad Joannem Hodermarskyj stare debuit. Hodermarskyj tamen, ut ius suum episcopale manifestare possit, eum ad obedientiam sibi praestandam constringere auxilio Officiorum statalium

<sup>47</sup> APF, *Scritt. rif. nei Congressi di C.D.S.T.U.*, vol. I, f. 155. Loquitur de statu difficili Eparchiae Mukačoviensis et de periculo schismatis: « cui vitio aliter obviari non potest, nisi per provisionem velocem proprii Pastoris... qualis est R. P. Policarpus Filipovicz... ».

<sup>48</sup> *IBIDEM*, Ipse Vynnyckyj scripsit de suo iure « administratoris », quod ius adhuc habebat.

<sup>49</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 510-511, 572-574, 590-591.

<sup>50</sup> WELYKYJ A., *Litterae S. Congr. Prop. Fide*, vol. III, p. 94.

<sup>51</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 535.

<sup>52</sup> DULYŠKOVYČ J., *op. cit.*, vol. III, p. 46-47.



usus est;<sup>53</sup> quare, secundum ius ecclesiasticum vigens, in irregularitatem illapsus est. Propterea Primas Hungariae eum dignitate Episcopi nominati et Vicarii generalis privavit,<sup>54</sup> et Georgium Bizancij sicut candidatum novum ad Episcopatum et Gubernio et S. Sedi nominandum poposuit.<sup>55</sup> Ita nimia superbia et error J. Hodermarskyj Deo permittente id effecerunt, quod sperandum haud erat: G. Bizancij, scilicet, candidatus unicus remansit, et inde ipso facto compromissum Imperatorem inter et Sanctam Sedem possibile evasit. Cum alia non daretur optio, eundem die 5 Februarii a. 1716 Summus Pontifex in Vicarium Apostolicum<sup>56</sup> et Imperator in Episcopum Mukačoviensem nominaverunt.<sup>57</sup>

Primas Hungariae vero G. Bizancij nominationem sub influxu Episcopi Agriensis proposuerat, qui primus eum ad episcopatum commendavit. Tamen Bizancij non prius ab Agriensi Episcopo recommendatus fuerat, nisi antea ei iuramentum obedientiae, reverentiae atque subiectionis praestitisset.<sup>58</sup> Hac de causa etiam in diplomate Imperatoris iterum insertum est, sicut iam antea in nominatione Josephi De Camillis, conditio, secundum quam Bizancij Episcopo Agriensi ut suo « Episcopo ordinario » submittebatur.<sup>59</sup>

G. Bizancij autem, qui servilis Episcopi Agriensis subditus in animo non erat, obtenta nominatione episcopali, ad Metropolitam Kioviensem, Leonem Kiška, profectus, die 6 Decembris 1716 in Episcopum titularem Sebastopolitanum consecratus est.<sup>60</sup>

Tempore huius suae commorationis apud Leonem Kiška, Episcopus Bizancij saepe saepius occasionem nactus cum Metropolita colloquendi, opportunitatem habuit cum piso de liberatione Eparchiae Mukačoviensis ab influxu iurisdictioneque Episcoporum Agriensium, atque de praedictae Eparchiae submissione Metropolitae Kioviensi fusius et latius pertractare. G. Bizancij his in colloquiis comperuit se Episcopo Agriensi subesse non debere, nam « Bulla », quae dependentiam Unitorum ab Episcopis dioecesanis latinis praescripserat, nonnisi Provincias Calabriae et Siciliae obli-

<sup>53</sup> HODINKA A., *Okm.*, p. 631-632.

<sup>54</sup> IBIDEM, p. 641-642. Minus recte PELESZ, *op. cit.*, vol. II, p. 362, qui causam irregularitatis et depositionis Joannis Hodermarskyj cum activa eius parte in sanguinoso pugnis tempore revolutionis Rakoczy explicare conatus est.

<sup>55</sup> HODINKA A., *Tört.*, p. 501-513.

<sup>56</sup> WELYKYJ A., *Documenta Pontificum...*, vol. II, p. 33.

<sup>57</sup> DULYŠKOVYČ J., *op. cit.*, vol. III, p. 49-51.

<sup>58</sup> ASV, *Nunziatura di Vienna*, vol. 79, f. 64b-65a.

<sup>59</sup> DULYŠKOVYČ J., *op. cit.*, vol. III, p. 50: « ...Agriensi ordinario Episcopo moderno, et futuris debitam reverentiam, et obedientiam, tamquam eorum respective et vicarius praestare, et ab illis dependentiam habere debeat, ac teneatur... ».

<sup>60</sup> APF, *Scritt. rif. Congr. Generali*, vol. 610, f. 567rv.

gabatur. Praeterea Metropolita Kioviensis Georgio Bizancij multa ad agendum proposuit ipsique promisit, se id manifestum Apostolicae Sedi facturum esse.<sup>61</sup>

Itaque G. Bizancij omnes Metropolitae propositiones libenter accipiens, animo sublevato in Eparchiam suam reversus est, ubi circumstantias sibi admodum hostiles reperit. Nam Episcopus Agriensis a Joanne Hodermarskyj, qui hoc tempore erat iterum Vicarius generalis Eparchiae Mukačoviensis, certior factus de « colloquiis » Metropolitam inter et Georgium Bizancij, hunc ultimum apud S. Congregationem de Propaganda Fide ac Imperatorem de secreta contra Ecclesiam Hungariae conspiratione accusaverat.<sup>62</sup>

Ex hac accusatione pro Georgio Bizancij valde gravis exorta est consequentia, ex eo quod S. Congregatio de Propaganda Fide, cum bene novisset statum deplorabilem Eparchiae Mukačoviensis, a collaboratione Cleri latini simul ac novi Vicarii Apostolici Mukačoviensis posse in pristinum ordinem restitui sperabat; quapropter praetensionem Episcopi Agriensis ad hunc finem consequendum confirmavit.<sup>63</sup> Deinde etiam Imperator omni influxui Metropolitanorum Kioviensium in Clerum Imperii admodum contrarius fuit. Denique, G. Bizancij adversarii, quos multos in ipsa Eparchia Mukačoviensi habebat, rursus caput erexerunt et cristas; et in primis Joannes Hodermarskyj, tunc temporis Archimandrita monasterii Mukačoviensis et Eparchiae Vicarius generalis, qui non solum antiquus « concurrentis » Georgii Bizancij, sed etiam personalis oppositor Metropolitae Leonis Kiška erat (hic enim eum annis 1714-1715 in Episcopum consecrare noluit). Adversarii igitur suas iunxerunt vires, ut foedus hoc, quod cum Metropolita Episcopus Bizancij fecerat ad nihilum reduceretur.

Hoc in discrimine rerum et ipse G. Bizancij animadvertit se existentiam suam et dignitatem episcopalem nec non Eparchiae regimen absque

<sup>61</sup> IBIDEM, vol. 614, f. 339: «...videtur esse aliqua tacita conspiratio (Bizancii) cum Archiepiscopo Metropolitanano Russiae, ut is inde Romae agat contra huius modi dependentiam Dioecesanam, quam abrogandam suavit, Quod ex eo apparet; siquidem Bullam, quae modum dependentiae a Dioecesanis Unitis servandum praescribit, non esse pro his partibus sed pro Calabriae solum et Siciliae Provinciis asseruit... ».

Ibi probabiliter agitur non de « Bulla » sed de « Instructione Clementina » anni 1596, quae inscribitur « Perbrevis Instructio super aliquibus ritibus Graecorum ». Cfr. MAINARDI-COCQUELINES, *Bullarium Romanum*, t. V-II, pp. 72-73.

<sup>62</sup> APF, *Scritt. rif. Congr. Generali*, vol. 614, f. 339; IBIDEM, f. 337. Ita Episcopus Agriensis: « Dominus Episcopus Bizanczy Legi Ecclesiasticae, Regis, ac Patriae contrarius erat, atque ut tanto magis contrarietatem hoc in passu demonstraret suam, me ipsum, a quo tanta bona accepit, apud tantum Dicasterium Romanum, sepositis etiam contra Leges Regni, primis aliis suis intentionibus tam sinistre et iniuriose... ».

<sup>63</sup> WELYKYJ A., *Acta S. Congr. Prop. Fide*, vol. III, f. 161-162.

submission Episcopo Agriensi salvare non posse. Propterea, die 23 Maii a. 1718, simul cum Joanne Hodermarskyj Agriam petiit, ibique iurisdictionem Episcopi Agriensis agnovit, concordiam subscripsit et confirmavit.<sup>64</sup> Obtenta dein littera S. Congregationis de Propoganda Fide,<sup>65</sup> omnes relationes cum Metropolita Kioviensi interrupit.

Sic G. Bizancij, in fine, ad hunc reductus fuit statum, ut ab Episcopo Agriensi considerabatur iam non sicut Vicarius Apostolicus, administrans Eparchiam Mukačoviensem, sed ut Vicarius Ritualis Episcopi ordinarii latini pro « districtu Mukačoviensi ».<sup>66</sup>

Episcopi Mukačovienses a iurisdictione Episcoporum Agriensium nonnisi anno 1771, tempore « erectionis canonicae » huius Eparchiae, sese liberari potuerunt.<sup>67</sup> Sed tunc temporis Metropolia Kioviensis, post tertiam divisionem Poloniae, maxima ex parte a Moscovitis occupat erat, ita, ut cum Episcopo Mukačoviensi nullas in posterum relationes inire, vel potius renovare posset. Semper tamen ut auctoritas reverentialis pro fidelibus Ucrainae Carpathicae remansit. Exdivisio autem Imperii Austro-Hungarici in causa erat, quod post erectionem Metropoliae Haliciensis (an. 1807) Eparchia Mukačoviensis extra novam hanc Metropolim remansit sortemque et historiam ad nostra usque tempora specialem habuit.

<sup>64</sup> APF, *Scritt. rif. Congr. Generali*, vol. 614, f. 330-331v: « Et quidem quod tam praedicta omnia quam plura etiam alia, nobis ab altéfato Ill.mo ac Revd.ssmo Domino Dioecetano, servanda, corrigenda, emendandaque praeposita, cum gratia et auxilio Dei serio aggredi, sepositoque omni privato respectu, odio, amore, timore, conniventia, posthabitis etiam muneribus, minis atque aliis passionibus quibuscumque ea ipsa corrigere, emendare, punire, festa porro supraspecificata quoad forum fori, uti et praeinsinuat in ordine ad conferendos ordines conditiones, firmissime observare, ac per nostros observari facere indubitate conabimus, velimus, appromittimusque... subscriptus) G. Bizancy... ».

<sup>65</sup> WELYKYJ A., *Litterae S. Congr. Prop. Fide*, vol. III, f. 127-128.

<sup>66</sup> PEKAR B., *op. cit.*, p. 54: « Imo interventu Episcopi Agriensis supressus fuit et titulus « dioecesis » eique surrogatus titulus « districtus » Mukačoviensis. ...Episcopus Agriensis Ordinarius fuit, Vicarius autem Apostolicus nonnisi eius Vicarius Ritualis ».

<sup>67</sup> Hac de re PEKAR B. totam suam dissertationem conscripsit: *De erectione canonica Eparchiae Mukačoviensis (an. 1771)*, Romae 1957.

## CONCLUSIO

Quaestione de influxu Metropoliae Kioviensis in Eparchiam Mukačoviensem decursu saeculorum perlustrata, opus nostrum concludere licet. Ex supra expositis patet, ucrainos carpativos iam ineunte vita ecclesiastica his in territoriis, usque ad annum 1718, cum Kioviensi Metropolia relationes habuisse non solum de facto, sed etiam de iure, quae vero temporis decursu, circumstantiis mutatis, diversimode sese habuerunt. Usque ad annum 1443 ucraini carpativi iurisdictioni Episcopi Peremysliensis suberant, qui ex Suffraganeis Episcopis Metropoliae Kioviensis unus principaliorum fuit. Anno vero 1443, a Metropolita Kioviensi, Card. Isidoro, in Mukačoviensi Monasterio quidam « ordinariatus » pro tota Ucraina Carpatica constitutus est, quemque deinde, Metropolita Jona, annis 1489-1491, in « episcopatum » elevavit. Eparchia Mukačoviensis itaque, iam tum, ab ipsa Metropolia Kioviensi dependentiam suam habuit donec, saeculo XVI labente, Domini protestantici Transylvaniae Hungariaeque orientalis, ne Eparchia Mukačoviensis, sub influxu dictae Metropoliae, S. Unionem cum Sede Apostolica Romana perficeret, Episcopis Mukačoviensibus omnes relationes cum Kioviensi Ecclesia prohibuerunt easque omnimode impedire de facto contendebant. Praeter hanc prohibitionem autem, eiusdemque minime curantes quidam Episcopi, ut Hryhorovyč ac Tarasovyč, suprematiam Metropolitanarum Kioviensium agnoscentes, sub influxu directioneque horum Metropolitanarum Unionem Užhorodensem praepararunt. Unione Ucrainae Carpaticae peracta, iterum quaestio de iurisdictione in Eparchiam exurgit; Metropolitanarum uniti Kiovienses, auxilio familiae « Rakocziorum », sibimetipsis Eparchiam submissam habere volebant, quapropter magna Metropolitanam Kioviensem inter et Primatem Hungariae orta est controversia, cuius solutionem ambae partes Sanctae Sedi commiserunt. Quaestio vero insoluta remansit, siquidem suprema defuit decisio apostolica, cum Primas Hungariae ad probandum proprium ius etiam existentiam Eparchiae Mukačoviensis negare coepisset. Dubia S. Sedis circa Mukačoviensem Eparchiam ab Hungariae Principe excitata, augebantur controversia de iure nominationis Episcopi Mukačoviensis, Imperatorem inter et Principissam Transylvaniae, ita, ut propter haec dubia ac indecisionem S. Sedis Eparchia Mukačoviensis per 25 annos

vacaret, dum et Primas Hungariae et Metropolita Kioviensis simul iurisdictionem propriam in Eparchiam conati sunt exercere, Episcopos vel Vicarios ad gubernandum Ucrainae Carpaticae populum mittentes. Sed, cum Metropolita Kioviensis ad Eparchiam Mukačoviensem meliores zelosissimosque, ut Malachovskyj et Kulčyckyj, mitteret candidatos, Primas Hungariae ad episcopatum Mukačoviensem homines omnino indignos, ut Vološynovskyj, et incapaces, ut Maurocordato, proposuit. Tandem quaestio dependentiae Eparchiae Mukačoviensis sub influxu Cardinalis Kollonitz ad breve saltem tempus, composita fuit, anno nempe 1689, cum Iosephus De Camillis Vicarius Apostolicus pro ucrainis in Hungaria nominatus est. Attamen anno 1703 revolutio rerum politicarum contra Imperatorem in Hungaria locum habuit, cuius dux, Princeps Franciscus II Rakoczi, Eparchiam Mukačoviensem, post mortem Iosephi De Camillis, iterum iurisdictioni Metropolitae Kioviensis submittere conatus est. Licet nullo evidenti successu eius conamina coronata fuerint, non tamen omnino vana remanserunt. Primo quidem Sancta Sedes Apostolica Metropolitam Kioviensem unice apud ucrainos carpaticos S. Unioni operam dare posse capacemque esse sibi persuadere potuit, de cuius Metropolitae bonis rectisque intentionibus etiam actio Principis Rakoczi S. Congregationi de Propaganda Fide argumenta documentaque praebuit. Propterea S. Sedes, mortuo candidato Principis Francisci II Rakoczi, novum Vicarium Apostolicum Mukačoviensem, candidatum Metropolitae Kioviensis, seu Polycarpum Fylypovyč nominavit. Proh dolor, propter causas politicas, Imperator nominationem Fylypovyč acceptare noluit ac omnibus influxibus Metropolitae Kioviensis in territorium Imperii viam omnino praeclusit. Itaque S. Congregatio de Propaganda Fide, volens-nolens, candidatum Episcopi Agriensis, nempe, Georgium Bizancij, in novum « Vicarium Apostolicum Mukačoviensem » nominavit eumque iurisdictioni Hierarchiae latinae submitit.

Ad complendum vero paucis opus nostrum in primis dicendum est, ucrainos carpaticos fidem christianam, organisationem ecclesiasticam nec non Hierarchiam a Metropolia Kioviensi obtinuisse. Maximum vero meritum Metropolitae Kioviensis in praeparanda S. Unione Ucrainae Carpaticae, seu Eparchiae Mukačoviensis fuit. Nam semen huius Unionis, Episcopis Hryhorovyč et Tarasovyč nitentibus et collaborantibus, in terram Ucrainae Carpaticae depositum, sensim, ut evangelicum sinapis granum, in arborem crevit, quem nec odium et ultimae persecutiones nec hominum clandestina consilia succidere valere hucusque nec in posterum, Deo benedicente et perseverantiae finalis gratiam dante, valebunt.

## APPENDIX

### OBLIGATIO SYNODI ZAMOSTIANAE IN UCRAINA CARPATICA SAEC. XVIII.

Hac nostra aetate quam maxime quaestio obligationis Synodi Zamostianae in Eparchia Mukačoviensi agitata fuit. Hoc originem posuit duarum sententiarum inter se omnino discrepantium secundum quas alii negant, alii vero affirmant obligationem praedictae Synodi in Eparchia Mukačoviensi. Proh dolor, nullus eorum suam sententiam solidis argumentis seu suam in fontibus fundamentum habentem rationem comprobare studuit. Propterea, ut disputationi huic quidquam magis determinatum addamus, quaestionem de obligatione Synodi Zamostianae in Ecclesia carpato-ucrainorum, eius nempe introductionem ac eius saeculo XVIII observationem explicare conabimur.

Primum documentum de influxu Synodi Zamostianae in Ecclesia carpato-ucrainorum, quod prae manibus habemus, est protocollum Synodi Eparchiae Mukačoviensis in oppido Sevljuš anno 1727 celebratae. Ibi loquitur de totali acceptatione ac confirmatione (necnon introductione) decretorum Synodi Zamostiane in Eparchia Mukačoviensi. Proh dolor, documentum hoc a solo Joanne Dulyškovyč publici factum est iuris, cuius opus<sup>1</sup> iam nostris temporibus fere non invenitur. En documentum, de quo est sermo:

« Anno 1727. die 3. Febr.: sub praesidio R.mi D.ni Joan. Jos. Hodermarszky,<sup>2</sup> Ill.mi ac R.mi D. Ep.pi Sebastopolitani, Munkacs et Marmaros,<sup>3</sup> celebrata est congregatio Ven. Cleri Gr. R. un in oppido Nagy-Szölös<sup>4</sup> I. Cot.tui Ugočsa adjacente. Assidentibus A. R. D. Simeone Olsavszky, Praet.ti Ill.mi ac R.mi D. Ep.pi Capellano et Adiutore, nec non D. Gregorio Kopànszky per praefatum I. Cot.tum Gr. R. Unit. A.diacono, et Parocho Veresmartiensi, ac Theodoro Rakoveczky ejusdem Ritus Archi-Presbitero et Parocho Nagy-Szöllösiensi.

<sup>1</sup> Dulyškovyč J., *Istoryčeskija čerty Uhro-Russkych*, Užhorod (Ungvár) 1875.

<sup>2</sup> Joannes Josephus Hodermarszky tunc temporis Hegumenus Monasterii Mukačoviensis atque Vicarius Generalis Eparchiae Mukačoviensis.

<sup>3</sup> Georgius Gennadius Bizancij, Episcopus titularis Sebastopolitanus, Vicarius Apostolicus Mukačoviensis a. 1716—1733.

<sup>4</sup> Nagy-Szölös — oppidum in districtu Ugočensi, hodie vocatur « Sevljuš ».

Qua occasione citatis Honor. in Christo Patribus Plebanis: Daniele Veletiansi, Michaele Bileczky Bilkensi, Luca Komjatsky Komjatensi, et reliquis infrascriptis conclusum est: Primo perlecta est series congregationis in S. Ep.pali Agriensi Consistorio peractae 1726, 11. Martii, cum subsequent. celebrat. et peculialiter assumpta est experimento S. Synodus Provincialis Ruthenorum in Civitate Zamoscia a. 1720. celebr. et a Clemente XI. Papa R.mo confirmata.

Quam perlectam, examinam, ac Ruthenico idiomate explicatam omnes, et singuli unanimi voto (confirmando se in omnibus punctis, et clausulis decisioni Consistoriali Agriensi) ratificatam acceptarunt.»<sup>5</sup> Sequitur Professio Fidei omnium presentium atque eorum subscriptiones.

Documento perlecto iam satis refutata est sententia illorum, qui negabant omnimodam influentiam Synodi Zamostianae in Eparchiam Mukačoviensem. Sine dubio, in hoc documento agitur de quadam introductione obligationis decretorum Synodi Zamostianae in Ecclesiam carpatoucrainorum. At non satis! Ut maxima claritate hanc introductionem obligationis decretorum supradictorum explicare possimus, tribus quaestionibus subsequentibus largam oportet dare responsionem.

Quaeritur ita: 1) Qua de causa Episcopus Mukačoviensis invitatus a Metropolita Kioviensi ad Synodum Zamostianam se non praesentaverit? 2) Qua ratione ac quomodo tamen in Synodo Sevliušienſi decretorum Zamostiensium obligatio pro Eparchia Mukačoviensi acceptata sit? 3) Utrum decreta Synodi Zamostianae ab Episcopis Mukačoviensibus decursu saeculi XVIII observarentur?

1) Primam ad quaestionem respondere haud difficile est, nam absentia episcopi Mukačoviensis in Synodo Zamostiana provenit ex eius positione iuridica atque ex conditione tunc temporis.

Ipse Episcopatus Mukačoviensis ad finem saeculi XVII, diversas ob causas, at modo speciali propter timorem Primatum Hungariae, ne Metropolita Kioviensis aliquam in Ucraina Carpatica iurisdictionem obtineat, in Vicariatum Apostolicum cum subiectione Episcopo Agriensi transformatus est. Cuius transformationis consequentiam iam in nominatione J. de Camillis (1689) a rege Leopoldo I notare possumus, ut scilicet: « in omnibus justis ac licitis rebus ac negotiis dioecesis illius ordinario episcopo moderno et futuris debitam reverentiam et obedientiam tamque eorum respective Vicarius praestare et ab illis dependentiam habere debeat et teneatur ».<sup>6</sup>

<sup>5</sup> DULYŠKOVYĚ J., *op. cit.*, t. III, p. 77.

<sup>6</sup> HODINKA A., *A munkàcsi gör. szert. püspökség okmànytàra*, Ungvar 1911, p. 296—7.

Attamen usque J. de Camillis vivebat, ab omni influenza Episcopi Agriensis se strenue defendebat, ita ut tempore eius episcopatus Ordinarius Agriensis nihil iurisdictionis in Eparchia Mukačoviensi exercere potuit. Demortuo autem Josepho de Camillis (1706), propter varias politicas ecclesiasticasque controversias<sup>7</sup> Episcopatus Mukačoviensis per 10 annos vacabat, ac nonnisi anno 1716 candidatus Episcopi Agriensis nomine Georgius Bizancij ad « Vicariatum Apostolicum Mukačoviensem » nominatus est. G. Bizancij tamen non prius ab Episcopo Agriensi recomendatus fuit, nisi antea ei iuramentum obedientiae, reverentiae atque subiectionis praestitisset.<sup>8</sup>

Bizancij autem, qui servilis Agriensium subditus intra se non erat, obtenta nominatione episcopali, ad Unicum Metropolitam Kioviensem, Leonem Kiška, profectus, 6. XII. 1716 consecratus est.<sup>9</sup> Tempore hujus commorationis Bizancij cum ipso Metropolita plurima locum habuerunt colloquia de liberatione Eparchiae Mukačoviensis ab influxu iurisdictioneque Episcoporum Agriensium, atque de praedictae Eparchiae submissione Metropolitae Kioviensi.<sup>10</sup> Non erit supervacaneum hic addere, quod Metropolita his colloquiis Bizancium etiam ad Synodum Zamostianam, quam ille iam ab anno 1714 praeparaverat, certe invitavit. Neocreatus Episcopus Mukačoviensis autem prout omnes Metropolitae propositiones, ita etiam invitationem ad Synodum Zamostianam, libenter accepit, atque animo elevato in Eparchiam suam reversus est. Sed ibi circumstantias sibi admodum hostiles invenit. Episcopus Agriensis a Vicario Generali, Protohegumeno J. Hodermarskyj,<sup>11</sup> qui in oppositione ad Bizancium erat candidatus Imperatoris ad Episcopatum Mukačoviensem, audiens de « colloquiis » Metropolitam inter et Georgium Bizancij, eum apud S. Congregationem de Propaganda Fide ac Imperatorem de secreta contra Ecclesiam Hungariae conspiratione accusabat.<sup>12</sup>

<sup>7</sup> Agitur ibi de controversia politica seu de revolutione Francisci II Rakoczi contra Dinastiam Habsburgorum atque de controversia Sanctam Sedem inter et Regem Hungariae circa ius nominationis Episcopi Mukačoviensis.

<sup>8</sup> ARCHIVO SECRETO VATICANO, *Nunziatura di Vienna*, vol. 79, f. 64b—65a.

<sup>9</sup> APF, *Scritture riferite nelle Congregazioni Generali*, vol. 610, f. 567rv.

<sup>10</sup> APF, *Scritt. rif. nelle Congregazioni Generali*, vol. 614, f. 339.

<sup>11</sup> *Ibidem*.

<sup>12</sup> WELYKYJ A., *Acta S. C. De Propaganda Fide, Romae* 1954, vol. III., p. 167: "Vicario Apostolico con qualche segreta intelligenza, che ha col Metropolita della Russia, per opera del quale crede di potersi anco sottrarre dalla dipendenza dell'Ordinario... ,"

Ipsa verba G. Erodōdy, Episcopi Agriensis, ad Congr. Prop. Fide: "Dominus Episcopus Bizanczy Legi Ecclesiasticae, Regis, ac Patriae contrarius erat, atque ut tanto magis contrarietatem, hoc in passu demonstraret suam, me ipsum, a quo tanta bona accepit, apud tantum Dicasterium Romanum, sepositis etiam contra Leges Regni, primis aliis suis instantiis tam sinistre et iniuriose... ,"; APF, *Scritt. rif. nelle Congregazioni Generali*, vol. 614, f. 337.



Accusatione hac pro Georgio Bizancij positio valde gravis orta est, nam S. Congregatio de Propaganda Fide cognoscens bene statum disordinatum Eparchiae Mukačoviensis a collaboratione Cleri Latini ac novi Episcopi Mukačoviensis ordinem reintegrare sperabat, quapropter positionem Episcopi Agriensis hunc ad finem confirmavit.<sup>13</sup> Porro Imperator<sup>14</sup> omni influxui Metropolitanarum Kioviensium in Clerum Imperii, propter eorum relationes cum maximo Habsburgorum inimico, Principe Francisco II Rakoczy,<sup>15</sup> admodum contrarius erat. Denique, Bizancij maximos suos adversarios in ipsa Eparchia Mukačoviensi habebat, quorum primus ac praecipuus Vicarius Generalis, J. Hodermarskyj, non solum erat contra antiquum « concurrentem » suum Georgium Bizancij, sed etiam contra ipsum Metropolitanam Leonem Kiška, qui eum annis 1714—1715 iam nominatum ab Imperatore episcopum consecrare noluit.<sup>16</sup>

In hisce circumstantiis iam ipse Bizancij videbat existentiam propriam absque idearum suarum mutatione salvare non posse. Propterea obtenta adscriptione S. Congregationis de Propaganda Fide, omnes relationes cum Metropolita Kioviensi interruptit, nec proinde ad Synodum Zamostianam se praesentavit.

2) Post Synodum Zamostianam anno 1720 celebratam in Eparchia Mukačoviensi, usque ad a. 1726, nihil mutatum erat. Neque anno 1726 in ipsa Eparchia Mukačoviensi decreta Synodi Zamostianae tractata sunt, sed in Consistorio Agriensi. Iam documentum supra publici iuris factum loquitur de « serie congregationis in S. Episcopali Agriensi Consistorio » anno 1726. Proh dolor, protocolla « congregationum » Agriensium examinare non possumus, quia « sectio Mukačoviana » Agriensis Episcopalis Archivi pro studiosis nunquam aperta erat. Studiosi Hungarici magni nominis, sicut A. Hodinka, frustra tentabant obtinere permissionem ad studium huius sectionis.

Attamen Dulyškovyč, paucis verbis inventis in adnotationibus Mukačoviensis Episcopalis Archivi in Užhorod, descripsit obiectum ac effectum harum congregationum, quae descriptio tamen nobis satisfacere potest. Secundum Dulyškovyč, die 11. Martii 1726 erat « congregatio » in Consistorio Agriensi sub praesidentia Georgii Folgar, Vicarii Generalis Agriensis. Ex parte Mukačoviana praesens erat J. Hodermarskyj cum 17 delegatis. Porro Dulyškovyč affirmat, quod quasi omnia statuta consultationum

<sup>13</sup> WELYKYJ A., *op. cit.*, vol. III, p. 164—167.

<sup>14</sup> Carolus (1711—1740), Imperator Austriae et Rex Hungariae.

<sup>15</sup> Hic agitur non de quibusdam relationibus, sed de relationibus vere amicabilibus. Notandum enim est, quod Rakoczy, qui erat hungarus, ipsam Eparchiam Mukačoviensem iurisdictioni Metropolitanae Kioviensis submitisit. Videas in: HODINKA A., *op. cit.*, p. 471.

<sup>16</sup> *Ibidem* p. 619.

Agriensium erant applicationes decretorum Synodi Zamostianae ad Eparchiam Mukačoviensem. Auctor citat sex praecipua statuta huius congregationis, quorum 5, uti sonant verba ipsius congregationis, « facta sunt secundum Synodum Zamostianam ». In fine Dulyškovyč affirmat Synodum Sevljušiensem fuisse effectum congregationis Consistorialis Agriensis.<sup>17</sup>

In Synodo iam Sevljušiensi, uti vidimus, « primo perfecta est series congregationis in S. Episcopali Agriensi Consistorio peractae a. 1726, 11. Martii, cum subsequentibus celebrationibus . . . ». Iam ex textu patet, congregationem Agriensem nonnisi praeparationem Synodi Sevljušiensis fuisse. Attamen vera deciso quoad acceptionem decretorum Zamostiensium Agriae fuit in ipso Consistorio Episcopali. Ita Synodus Sevljušiensis apparet nobis sicut ratificatio decisionis Agriensis, quod notatur etiam in ipso ratificationis actu: « confirmando se in omnibus punctis et clausulis decisioni Consistoriali Agriensi. »<sup>18</sup>

Antequam ipsum actum acceptioni examinare incipiemus, personam primi initiatoris huius acceptionis eiusque causam determinare nobis opportunum erit.

Initiator iste ex ipsa Eparchia Mukačoviensi certe non erat, nam nec de novis suspicionibus timens Bizancij, nec Agriensium semper fidelissimus Hodermarskyj, nec alius sacerdos carpato-ucrainus introductionem obligationis Synodi Zamostianae proponere poterat. Itaque in elencho nostro una sola persona, qui cum supradicto initiateore identificari possit, remansit, scilicet: Episcopus Agriensis. Nunc autem quaestio nova oritur: Qua de causa maximus influxui Metropolitanae Kioviensis in Ecclesiam carpato-ucrainorum adversarius decreta Synodi a praedicta Metropolia celebratae in Eparchiam Mukačoviensem introducere voluit? Huic quaestioni nonnisi unum responsum dare possumus: Episcopus Agriensis hoc fecit sub influxu decreti Summi Pontificis.

Summus Pontifex, Benedictus XIII, die 19. VII. 1724, confirmavit Synodum Zamostianam uti « Synodum Provinciam Ruthenam » ac de eius obligatione scripsit: « Decernentes easdem praesentes literas, ac Synodum, in eaque edita Statuta, Ordinationes, et Decreta huiusmodi semper firma, valida, et efficaciter existere, et fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere, ac ab omnibus, et singulis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit in omnibus, et per omnia inviolabiliter, et inconcusse observari. »<sup>19</sup> Hoc tempore autem sub termino « Provincia » in

<sup>17</sup> DULYŠKOVIČ J., *op. cit.*, p. 92.

<sup>18</sup> Vide supra.

<sup>19</sup> WELYKYJ A., *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia*, Romae 1954, vol. II, p. 49—50.

Oriente intelligebantur omnes fideles eiusdem ritus. Uti videtur Episcopus Agriensis simili modo interpretabat decretum Summi Pontificis.

Ast ad ulteriora progredimur modo et quaerimus, quomodo Synodus Sevljušiensis Statuta Zamostiana acceperit? In nostro documento legitur «peculiariter assumpta est experimento S. Synodus Provincialis Ruthenorum... Quam perlectam, examinatum, ac Ruthenico idiomate explicatam omnes, et singuli unanimi voto ratificatam acceptarunt».<sup>20</sup> Hoc loco certe non agitur de quadam particulari applicatione Zamostianae Synodi, sed illa in tota sua integritate ab Eparchia Mukačoviensi accepta fuit.

3) In fine, quoad observantiam Synodi Zamostianae in Eparchia Mukačoviensi notare debemus, quod post mortem Episcopi Georgii Bizancij (1733) ab omnibus Episcopis Mukačoviensibus saeculi XVIII statuta praedictae Synodi observata fuerunt. Exempli gratia quorundam saltem documentorum excerpta hic publicamus: 1) Episcopi Mukačovienses saeculi XVIII ante consecrationem Professionem Fidei a Synodo Zamostiana praescriptam deponebant. Hoc legimus in protocollo consecrationis Episcopi Blažovskyj (1738—1742): «Assistentibus perrexit ad palatium Exc. Consecratoris, ubi in praesentia eorundem Assistentium, et plurimorum Religiosorum, ac aulicorum Professionem Fidei cath. juxta formam, prout in Synodo Zamosciana continetur, necnon iuramentum debitae obedientiae Ss.mo D.no Nostro ad S. Dei evangelia praestitit».<sup>21</sup>

Potissimum tamen argumentum ab Episcopo Andrea Bačynskyj (1773—1809) habemus, qui in Conciliabulo Episcoporum Byzantinorum Antiquae Hungariae,<sup>22</sup> anno 1773 Viennae celebrato, in Sessione 16—17, de quaestione: An in novo Rituali (Trebnyk) «iuramentum, quo sponsi tempore copulationis sibi mutuam fidem ac amorem spondent inseri debeat?», respondit, iuramentum hoc in «Polonia»<sup>23</sup> et in «Sua Dioecesi» iam insertum esse, «id etiam addendo quod ..... ipsis Synodi Zamoscenae in Actis haec verba habentur: *Moneat de insollubili Matrimonii Vinculo, de Juramenti Conjugalis, ac Fidei servandae obligatione ac perjurii gravitate*, et ita coniungat, quod datum esse argumentum videretur, eandem Synodum iuramenti depositionem praesupponere...».<sup>24</sup> Uti videtur, A. Bačynskyj modo indubio affirmat obligationem Synodi Zamostianae in Eparchia Mukačoviensi.

<sup>20</sup> Vide supra.

<sup>21</sup> DULYŠKOVYČ J., *op. cit.*, p. 112.

<sup>22</sup> Hoc in Conciliabulo erant: Basilius Božičkovič, Episcopus Svidnicensis Ordinarius Chroatorum; Gregorius Major, Episcopus Fogarašiensis, Ordinarius Romenorum in Transilvania, ac Andreas Bačynskyj, Episcopus Mukačoviensis; tractata erat editio novorum librorum liturgicorum in antiqua Hungaria.

<sup>23</sup> Sub termino «Polonia», intelligimus ucrainos et bielorusos in Regno Poloniae.

<sup>24</sup> APF, *Miscelanea Valachorum Generalia*. (Graeci Ritus) Vol. 1., f. 64v—65.

De sententia Sedis Apostolicae hac in quaestione dubium non erat. Illa clare expressa est in Bulla Pii PP VII (de restauratione Metropolitae Haličiensis) de data 24. II. 1807.: « Volumus etiam quod omnia et singula, quae statuta fuerunt in laudata Zamosciae Synodo per Apostolicam Sedem confirmata, nunc et in posterum . . . . *ab universa Natione Ruthena* observentur ».<sup>25</sup> Similem conceptum de Synodo Zamostiana invenimus in epistula Cardinalis Antonelli, Praefecti Congregationis de Propaganda Fide, ex 23. VIII. 1788, ad Heraclium Lisovskyj, Archiepiscopum Polocensem: « ut potius praescriptum ac leges *Synodi totius Nationis Ruthenae Catholicae* retineantur, quam usus et consuetudines non-Unitorum ».<sup>26</sup>

His expositis citationibus iam nullo modo consentire possumus iis, qui obligationem praedictae Synodi in Eparchia Mukačoviensi negant. Etiam si decreta Synodi Zamostiana in Ecclesiam carpato-ucrainorum introducta non essent, obligare debebant ex ipsa approbatione Summi Pontificis atque sententia S. Congregationis de Propaganda Fide. Nos autem ipsam introductionem observationemque Statutorum supranominatae Synodi ante explicitam approbationem demonstrare voluimus.<sup>27</sup>

<sup>25</sup> WELYKYJ A., *Documenta Pontificum...*, vol. II. p. 318.

<sup>26</sup> SOLOWIJ M., *De reformatione liturgica Heraclii Lisowskyj*, Romae 1950, p. 128.

<sup>27</sup> Articulus hic prima vice publici factus fuit iuris in « *Anacleta OSBM* », ser. II, sec. II, vol. II, pp. 525-530, Romae 1956. Exinde patet influxum Metropoliae Kioviensis in Eparchiam Mukačoviensem toto saeculo XVIII perdurasse.



